

METODIKA DĚTSKÉHO ADVOKAČNÍHO CENTRA

Multioborová a mezioborová spolupráce
v zájmu dětské oběti násilí



Kája, 8 let,
klientka DAC
v roce 2023

Podpora při
výslechu na policii
4 hodiny

Podpora během
celého trestního řízení
a psychologická
stabilizace
18 hodin

Poradenství
pro rodiče
10 hodin

Individuální
terapie pro dítě
24 hodin

Expertní případové
konference s OSPOD,
policií, školou atd.
20 hodin



Autoři: tým pracovníků Centra LOCIKA v přímé péči za období 2017-2024

Rok vydání: 2024, Praha

Obsah

1 ÚVOD	6
1.1 Poděkování a vznik metodiky	6
1.2 Děti – neviditelné oběti násilí v rodině aneb aktuální situace cílové skupiny v ČR	9
Statistická data a prevalence jevu v populaci	10
2 TERMINOLOGICKÉ VYMEZENÍ POJMU NÁSILÍ	18
2.1 Domácí násilí vs. násilí v blízkých vztazích či násilí v rodině	18
2.2 Násilí a úmluva o právech dítěte	22
2.3 Tělesné tresty a duševní strádání dítěte	26
3 NÁSILÍ V RODINĚ JAKO SILNÝ TRAUMATOGEN	28
3.1 Perspektiva dítěte	28
3.1.1 Psychické trauma u dětí	29
3.1.2 Vliv násilí v blízkých vztazích na rodiče, který je mu vystaven	33
3.1.3 Vliv násilí v blízkých vztazích na rodiče, který se ho dopouští	34
3.2 Násilí v rodině snižuje rodičovské kompetence obou rodičů	35
3.2.1 Rodič, který se dopouští násilí, a jeho rodičovské kompetence	36
3.2.2 Rodič, který je násilí vystaven, a jeho rodičovské kompetence	36
3.2.3 Rozvod, rozpad rodiny a násilí v rodině	37
4 SPECIALIZOVANÉ CENTRUM PRO DĚTSKÉ OBĚTI A SVĚDKY NÁSILÍ	39
4.1 Specializace center	39
4.2 Právní rámec poskytování služeb center	42
4.2.1 Mezinárodní právní rámec	42
4.2.2 Český právní rámec	43
4.3 Standardy práce specializovaných center	49
4.3.1 Nejlepší zájem dítěte	49
4.3.2 Participace dítěte	51
4.3.3 Bezpečí dítěte	53
4.3.4 Nulová tolerance násilí	53
4.3.5 Prostředí přátelské dětem	54
4.3.6 Profesionalita	55
4.3.7 Včasné poskytnutá mezioborová pomoc	56
4.3.8 Multioborová a mezioborová spolupráce v zájmu dítěte	57
4.3.8.1 Expertní případové konference	58
4.3.8.2 Role klíčových aktérů	60
4.4 Postavení služby v síti sociálně právní ochrany v ČR	65
4.5 Cíle práce DAC	66
4.6 Definice cílové skupiny center DAC a právní rámec jejího vymezení	68
4.7 Základní druhy činností center DAC	72
4.8 Metodické postupy využívané v centru DAC	72

5 PŘÍMÁ PRÁCE S DÍTĚTEM A RODINOU V RÁMCI DAC.....

77

5.1 Vstup dítěte do služby.....	79
5.1.1 Postup pracovníků centra DAC v případě, že zahájení poskytování služby iniciuje sociální pracovník věcně a místně příslušného orgánu SPOD:...	81
5.1.2 OSPOD kontaktuje zaměstnanec školského zařízení v rámci oznamovací povinnosti s podezřením, že dítě navštěvující jejich školu je ohroženo násilím v rodině.....	83
5.1.3 Postup v rámci zajištění bezpečí dítěte po provedení prvotního rozhovoru – „vytěžení“ dítěte Policií ČR.....	84
5.2 Ochrana dítěte před násilím a sekundární viktimizací.....	84
5.2.1 Ochrana dítěte před sekundární viktimizací v rámci trestního řízení.....	85
5.2.2 Ochrana dítěte před sekundární viktimizací v rámci opatrovnického řízení.....	88
5.2.3 Ochrana dítěte před násilím.....	89
5.2.3.1 Mezioborové vyhodnocení míry ohrožení dítěte násilím v rodině.....	90
5.2.4 Mezioborový plán ochrany dítěte.....	93
5.3 SLUŽBY PŘÍMÉ PÉČE DÍTĚTI A RODINĚ.....	94
5.3.1 Setkání dětského průvodce s dítětem.....	94
5.3.2 Přímá poradenská práce s neabuzivním rodičem.....	95
5.3.2.1 Konzultace s neabuzivním rodičem.....	96
5.3.2.2 Další odborná práce s neabuzivním rodičem.....	97
5.3.3 Posouzení aktuálního stavu dítěte.....	98
5.3.4 Na trauma zaměřená terapeutická práce s dítětem.....	99

6 UKONČENÍ SLUŽEB DAC.....

101

7 PREVENCE SEKUNDÁRNÍHO TRAUMATICKÉHO STRESU, ZÁSTUPNÉ TRAUMATIZACE A VYHOŘENÍ.....

102

8 SLOVNÍČEK POUŽITÝCH POJMŮ.....

104

9 POUŽITÉ ZDROJE:.....

120

Literatura:.....	120
Podklady:.....	123
Další zdroje:.....	123

Seznam zkratek

AD – azylový dům

AS – asistovaný styk

cDBN – centrum dětství bez násilí

ČR – Česká republika

DAC – dětské advokační centrum

DKC – dětské krizové centrum

EU – Evropská unie

IC – Intervenční centrum

KC – krizové centrum

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělových

MSp – Ministerstvo spravedlnosti

MV – Ministerstvo vnitra

MZ – Ministerstvo zdravotnictví

NNO – nevládní neziskové organizace

NRP – náhradní rodinná péče

OSN – Organizace spojených národů

OSPOD – orgán sociálně-právní ochrany dětí

OZ – občanský zákoník

RZS – rychlá záchranná služba

SAS – sociálně aktivizační služba

SPOD – sociálně-právní ochrana dětí

TŘ – trestní řízení

ÚOOÚ – Úřad pro ochranu osobních údajů

1 ÚVOD

1.1 Poděkování a vznik metodiky

Tato metodika vznikla v rámci projektu Bezpečné místo – adaptace zahraniční praxe do českého prostředí, podpořeného Nadací SIRIUS v rámci XI. grantové výzvy. Dále vznik metodiky podpořilo Ministerstvo práce a sociálních věcí a Úřad vlády ČR. Metodika vzniká na základě zkušeností s implementací zahraničních standardů práce s dětskými oběťmi násilí do české praxe v rámci pilotního provozu Dětského advokačního centra v Praze, které si klade za ambici iniciovat systémové změny v oblasti péče o děti ohrožené násilím.

Při tvorbě metodiky jsme proto vycházeli jak ze stávajících metodických materiálů a zkušeností Centra LOCIKA, dostupných českých zdrojů (především Závěrů rodinněprávních symposií organizovaných Justiční akademii i za přítomnosti odborníků z Centra LOCIKA), tak ze zahraničních zkušeností a materiálů (především standardů práce center *Barnahus Quality Standards* (2002) a z jejich implementace do českého prostředí v rámci *8 bodů pro dětství bez násilí*) a také z materiálů vzniklých průběhu projektu, jako je např. důvodová zpráva k legislativní změně ukotvení center v Zákoně č. 359/1999 Sb, o sociálně-právní ochraně dětí, z níž citujeme:

„Vznik centra reaguje na vnitrostátní strategie a závazky České republiky v oblasti ochrany práv dětí. V Národní strategii ochrany práv dětí 2021–2029 se mj. uvádí: **Všechny děti mají právo vyrůstat v rodinném prostředí, kde jim nehrozí zanedbání, zneužívání nebo násilí.**‘ nebo **Práva dětí jsou podporována všemi systémy a institucemi.**“¹

Ve stejném duchu k násilí přistupuje i Úmluva o právech dítěte. Násilí je přitom definováno čl. 19 Úmluvy o právech dítěte jako „**jakékoli tělesné či duševním násilí, urážení nebo zneužívání, včetně sexuálního zneužívání, zanedbávání nebo nedbalé zacházení, trýznění nebo vykořisťování.**“

¹ Národní strategie ochrany práv dětí 2021–2029

Výbor OSN pro práva dítěte vytýká ve své zprávě z roku 2021² České republice, že neučinila již v roce 2011 doporučená opatření, aby zajistila dětem v ČR právo na dětství bez násilí. Závěrečná zpráva Výboru OSN pro práva dítěte doporučuje, aby ČR:

- a) Formulovala aktualizovanou strategii pro prevenci a řešení všech forem násilí na dětech a zajistila její účinnou implementaci, monitoring a hodnocení;
- b) provedla studii ke komplexnímu posouzení rozsahu, příčin a povahy týrání a zanedbávání dětí včetně domácího násilí a zajistila pravidelný sběr rozčleněných dat;
- c) **vyčlenila odpovídající prostředky na zlepšení identifikace obětí** a implementovala dlouhodobé programy pro řešení prvotních příčin násilí a týrání;
- d) **zvýšila dostupnost multidisciplinárních komunitních podpůrných služeb a zajistila spolupráci a koordinaci mezi nimi**, aby předcházela umístování dětí do ústavní péče;
- e) **posílila zvyšování povědomí a komunitní programy k prevenci a boji proti domácímu násilí, týrání a zanedbávání dětí** včetně zapojování dřívějších obětí těchto činů.³
- f) Zavedení praxe Center v ČR přímo naplňuje některé z výše uvedených doporučení

a adekvátně reaguje na uvedené výzvy. Děti ohrožené násilím v rodinách jsou obzvláště zranitelné oběti a potřebují odbornou, specializovanou, včasnou a mezioborově koordinovanou pomoc, která zabrání sekundární viktimizaci⁴ a další traumatizaci dítěte, a zajistí tak rychlou adekvátní pomoc dítěti. Opakované výslechy dítěte na různých místech a různými osobami jsou jedním z důvodů **prohloubení traumatizace dítěte**. V některých případech je dítě nuceno **mluvit v**

² Závěrečná doporučení ke spojené páté a šesté pravidelné zprávě České republiky

³ tamtéž

⁴ Sekundární viktimizace je druhotné zranění oběti. V případě dítěte znamená sekundární viktimizace vystavování dítěte nadbytečné psychické zátěži v průběhu vyšetřování, kdy je nuceno svou výpověď opakovat několikrát, je nuceno vracet se k události, znovu ji prožívá.

průběhu řešení případu až s 29 různými osobami na 15 různých místech.⁵

V zahraničí (např. Polsko, Slovensko, Rakousko, Německo, Dánsko, Švédsko, aj.) běžně existuje tento typ služby, jež dětem zajišťuje jedno bezpečné místo, na které se dítě nebo jeho rodiče mohou obrátit s žádostí o včasnou odbornou pomoc v případech, že se dítě stane svědkem nebo obětí násilných činů. Jde o centra, kam za dítětem aktéři zainteresovaní do řešení případu docházejí a která koordinují pomoc v zájmu dítěte. Tato pomoc obsahuje i psychologickou a terapeutickou podporu pro dítě i rodinu. Tato centra sdružuje po celé Evropě (32 zemí) organizace [PROMISE](#)⁶. Jejich fungování

a efektivnost jsou podloženy celou řadou mnohaletých výzkumů, [data based evaluate](#) a organizace PROMISE dohlíží na kvalitu péče, kterou tato centra poskytují. Smyslem těchto center je jednak poskytnout včasnou a odbornou pomoc dítěti a jeho nejbližším, kteří nejsou původci násilí, ale také zajistit koordinovaný přístup ostatních zapojených odborníků v zájmu ochrany dítěte, včetně spolupráce s týmem vyšetřovatelů nebo zaměstnanci soudu.

Smyslem těchto Center je poskytnout dětem, které jsou svědkem nebo obětí jedné z forem násilí dle čl. 19 Úmluvy o právech dítěte, včasnou a odbornou pomoc. Zároveň centra budou podporovat mezioborovou spolupráci tak, aby vedla k eliminaci prohlubování traumatizace a vzniku sekundární viktimizace dítěte.

Věříme, že tato metodika bude proto užitečná pro vznik dalších obdobných center v krajích i ukotvení nového typu služby v zákoně.

Veliké poděkování patří celému týmu Dětského advokačního centra, který se na adaptaci metodiky do českého prostředí podílel - zejména JUDr. Libuši Nečasové, Petře Wunschové a Mgr. Lindě Sokačové. Poděkování patří i všem, kteří se na vzniku metodiky a metodickém rozvoji Centra LOCIKA podíleli a bez nichž by vznik této metodiky nebyl možný - zejména Doc. Oldřichu Matouškovi, PhDr. Haně Prokešové, PhDr. Leone Jochmannové, PhD., Mgr. Kateřině Šlesingerové a PhDr. Veronice Burianové a mnoha dalším. Velký dík pak patří i Nadaci Sirius bez

⁵ Příklady z praxe Centra LOCIKA.

⁶ <https://www.barnahus.eu/en/vision/>

jejíž podpory by první Dětské advokační centrum nikdy nevzniklo, i Mgr. Markétě Novákové, která pomohla celou řadu materiálů pro teoretickou část příručky zpracovat. A v neposlední řadě veliké díky všem, kteří týraným, zneužívaným a vystaveným domácímu násilí omáhají dlouhá léta často i za cenu velkého osobního nasazení.

1.2 Děti – neviditelné oběti násilí v rodině aneb aktuální situace cílové skupiny v ČR

Děti ohrožené násilím v rodině jsou v českém právním systému považovány za děti vysoce ohrožené podle §6 písmena g Zákona č. 359 /1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Jedná se o děti, které jsou ohroženy násilím mezi rodiči (či jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte). Tyto děti jsou ohroženy buď v pozici svědka, nebo přímé oběti násilí v rodině.⁷

Svědectví i přímé ohrožení násilím v rodině má na psychosociální vývoj dítěte zásadní negativní vliv – připravuje dítě o základní vývojovou potřebu, potřebu bezpečí, a zanechává jej vystavené traumatickým událostem v intimním prostoru rodiny bez podpory nejbližších.

Děti, které zažívají ve své rodině násilí, jsou ve zvýšené míře ohrožené rozvojem posttraumatické stresové poruchy (PTSD), komplexní posttraumatické poruchy (PTSD) a rozvojem komplexního vývojového traumatu (Complex Developmental Trauma), a to se všemi negativními důsledky na jejich psychosociální vývoj v oblasti emoční, vztahové, zdravotní i sociální.

⁷ Viz http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_413.pd. Výzkumy opakovaně prokázaly, že svědectví násilí mezi blízkými osobami má na dítě obdobný vliv, jako když je dítě násilí samo vystaveno. Svědectví závažného násilí mezi rodiči je proto Světovou zdravotnickou organizací a nově i českými soudy považováno za psychické týrání dítěte.

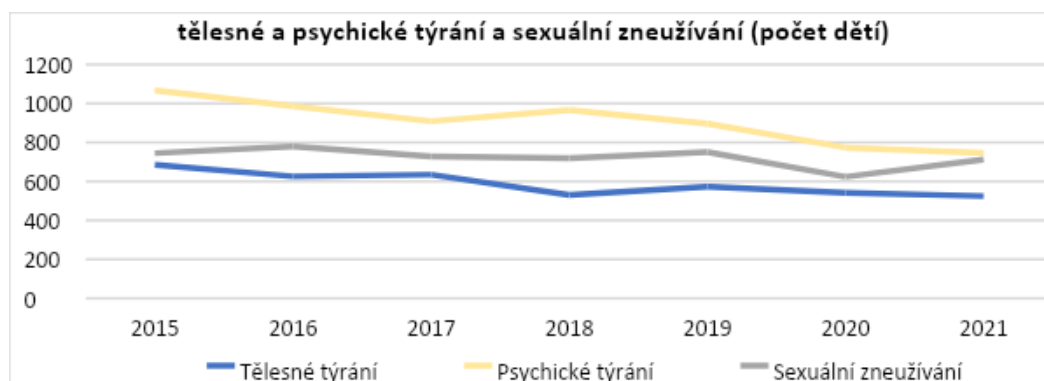
Tyto děti jsou výrazně úzkostné, mají tendenci k depresivnímu prožívání, hrozí u nich zvýšené riziko sebevražd a sebepoškozování, mívají potíže s agresivním chováním, častější zdravotní obtíže a často u nich dochází k rozvoji problémového chování ve škole i ve vztazích s vrstevníky, potažmo v budoucích partnerských a rodičovských vztazích. (srovnej Jochmannová, 2019, s. 65-73).

Lze tedy bez nadsázky konstatovat, že násilí v rodině je jedním z nejsilnějších traumatogénů, s nimiž se děti ve svém vývoji setkávají.

Prožité traumatické události mají na jejich zdraví a vývoj zásadní vliv.

Statistická data a prevalence jevu v populaci

Z výkazů sociálně-právní ochrany dětí je zřejmé, že v roce 2021 bylo v ČR vyhodnoceno Orgánem sociálně právní ochrany dětí **7619 dětí** jako ohrožených, z toho **525 dětí** bylo **tělesně týraných**, **746 dětí** **zažívalo psychické týrání**, **712 dětí** **bylo sexuálně zneužito**. V předchozích letech byla situace obdobná, pouze v covidových letech došlo k poklesu z důvodu ztížené detekce ohrožených dětí. MPSV **průměrně ročně eviduje téměř 2 000 tisíce dětí, které se staly obětí fyzického nebo duševního násilí nebo byly sexuálně zneužívané.**⁸



Zdroj: MPSV, výkazy o sociálně-právní ochraně

To potvrzují i statistiky Linky bezpečí, která v roce 2018 přijala 160 000 hovorů, z nichž přibližně 35 000 bylo vyhodnoceno jako závažných a z toho **8 000 se týkalo problematiky týrání, zneužívání či závažného zanedbávání.**⁹

⁸ Statistiky MPSV

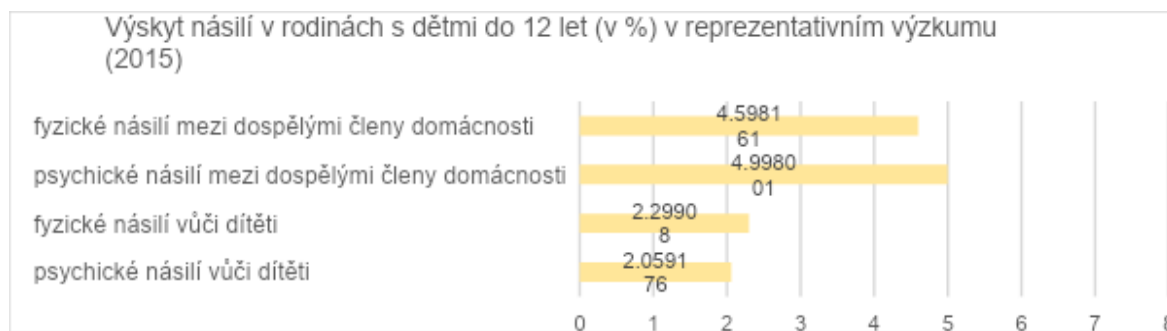
⁹ Identifikace slabých míst a příležitostí pro zlepšení systému ochrany dětí ohrožených

Pemová a Ptáček (2022) se domnívají, že současný systém detekce dětí ohrožených násilím selhává a čísla ve statistikách jsou hrubě podhodnocena.¹⁰ Poukazují například na skutečnost, kdy je systémem sociálně právní ochrany dětí zaznamenán vysoký počet dětí, přičemž ohrožení dítěte je shledáno jen v relativně nízkém počtu případů. Poukazují také na jiný podíl ohrožených dětí v ČR ve srovnání s jinými vyspělými zeměmi. Zdroj: Pemová, Ptáček (2022)

Podobnou hypotézu předložila i Nadace Sirius, která porovnála počty evidovaných a očekávaných případů dětí ohrožených násilím ve statistikách OSPOD. Ze statistik MPSV a ČSÚ vyplývá, že fyzické a duševní násilí se týkalo v roce 2015 přibližně 0,05 % českých dětí do 12 let, na základě reprezentativního výzkumu Medianu je odhad míry výskytu těchto případů zhruba 50krát vyšší, tj. 2,2 %. Odborníci běžně odhadují tento podíl dokonce na 4–5 %.

Tab. 5.3 Mezinárodní srovnání incidence týrání, zneužívání a zanedbávání dětí v letech 2015–2016 v přepočtu na 1000 dětí v populaci (zdroj: MPSV, 2016; U.S. DHHS, 2016; AIHW, 2017; Department of Education Great Britain, 2016)

Stát	Evidované děti	Ohrožené děti	Děti s detekovanými projevy špatného zacházení
Anglie	50	33,6	15,0
Austrálie	67	18,9	8,9
Česká republika	138	13,9	4,7
USA	44	42,2	9,2



Zdroj: Median, 2015

¹⁰ Viz např. doposud nezveřejněný výzkum Ostravské univerzity

Přímé dopady násilí jsou zřejmé. **Zranění**, která jsou u dětí evidována, **jsou často závažná**. Modřiny, řezné rány, škrábnutí či popáleniny utrpělo 42 % dětí zahrnutých do výzkumu „Děti, rodiče a domácí násilí“¹¹. Nejčastěji byly napadány otcem nebo partnerem matky. Dle odborníků má často útok podobu nepřiměřených trestů, za nimiž stojí snaha dítě vychovávat. V naprosté většině (89 %) byly děti zahrnuté do tohoto výzkumu přímými svědky domácího násilí, tj. slyšely nadávky, viděly fyzické napadení apod. Údaje o tom, jak dlouho byly tyto děti domácímu násilí vystaveny neboli v jakém věku se staly jeho svědkem poprvé, byly známy pouze u čtvrtiny případů.

Nicméně u třetiny z nich bylo dítě přítomno domácímu násilí již od narození. Polovina dětí žila v domácím násilí méně než 2 roky, většina matek s dětmi vyhledala pomoc do 4 let.

Domácí **násilí má** bezesporu **negativní vliv na další život a vývoj dítěte**, ať je dítě „pouhým“ svědkem, nebo samo obětí. Do jaké míry domácí násilí dítě ovlivňuje, záleží nejen na typu domácího násilí a jeho intenzitě, ale i na jeho délce a věku dítěte v době, kdy násilí propuklo. Dle Pemové a Ptáčka je tato životní zkušenost pro dítě vždy traumatizující. Následky týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte, mezi nimi i všech forem násilí, se dělí do dvou skupin – akutní ohrožení a dlouhodobé ohrožení vývoje dítěte:¹²

a. akutní ohrožení dítěte:

- smrt
- dítě je bez patřičného zabezpečení, což ho přímo ohrožuje na životě a zdraví
- zdravotní stav dítěte vyžaduje neodkladnou lékařskou péči
- dítě je v péči osoby, která ho akutně ohrožuje na zdraví či životě

b. dlouhodobé ohrožení vývoje dítěte:

- zhoršení celkového zdravotního stavu (důsledky zranění, malnutrice, obezita, chronické onemocnění/zranění)
- osvojení nevhodných životních návyků, snížení průměrného věku dožití

¹¹ Děti, rodiče a domácí násilí, výzkum klientely Acorus, z.ú., VUPSV, v.v.i., 2016

¹² Pemová, Ptáček (2022)

- riziko rozvoje psychiatrických obtíží, závislosti na návykových látkách
 - předčasné opuštění vzdělávacího systému
 - nezaměstnanost, chudoba, delikventní chování
 - narušení schopnosti navazovat a udržovat blízké vztahy (včetně partnerských a rodičovských)
- Tuto kategorizaci negativních následků dále a hlouběji rozvíjejí některé analýzy a studie, např. „Násilí v blízkých vztazích – analýza charakteristik domácností, žen a mužů“.¹³

Dalším problémem spojeným s násilím na dětech, jsou již vědecky prokázané **mezigenerační přenosy vzorců chování spojených s násilným chováním v rodinách**. V českých podmínkách se tímto problémem zabývali Prokop a Dvořák¹⁴ v roce 2019. Z jejich studie vyplývá, že v české populaci jsou dva typy rodin, které mají prokazatelně vyšší pravděpodobnost, že v nich dojde k násilí mezi členy rodiny. Jedním typem jsou rodiny, kdy rodiče žili v dětství v domácnosti, kde probíhalo fyzické nebo psychické násilí; druhým typem jsou rodiny, u kterých dochází ke akutní kumulaci rizikových faktorů.

Z analýzy dat evidence dětí OSPOD, kterou provedli a interpretují Pemová a Ptáček¹⁵ vyplývá, jak **malé procento případů**, kdy děti zažívají některou z forem násilí, je **vůbec prošetřeno policií**. Ještě menší procento případů končí odsouzením pachatele. Průměrná délka trestního řízení činila v roce 2021 195 dní.¹⁶ Zamezení zbytečným odkladům je základním principem ochrany dětí a k nim vstřícného vyšetřování a trestního řízení.

¹³ Násilí v blízkých vztazích – analýza charakteristik domácností, žen a mužů, PAQ – Prokop Analysis and Quantitative Research, Centrum LOCIKA a Nadace Sirius, leden 2021

¹⁴ Prokop, Dvořák (2021)

¹⁵ Pemová, Ptáček (2022)

¹⁶ „Justice loni dále zrychlovala, některé soudy zůstávají přetížené.“ (2020) *Advokátní deník online*.

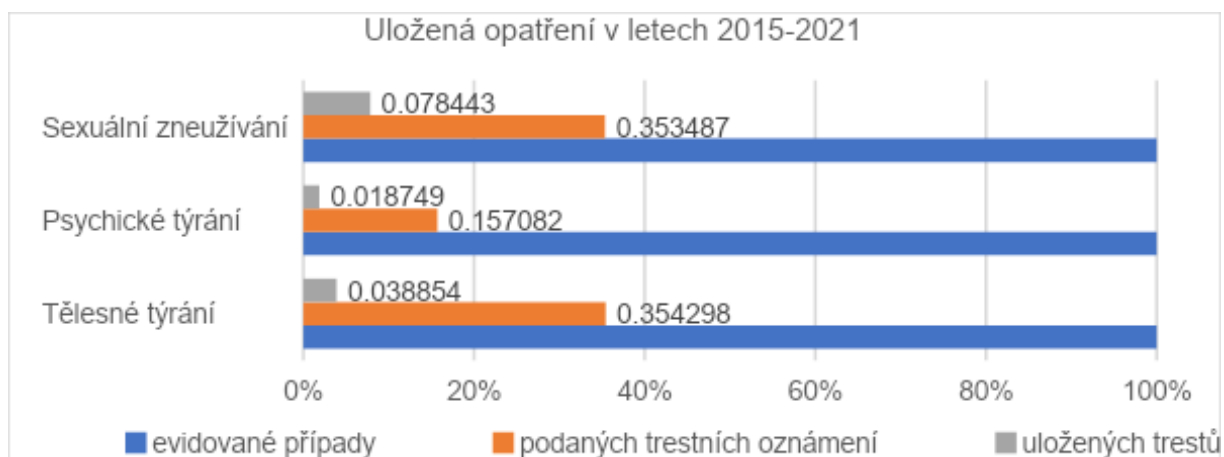
Dopady špatného zacházení (počet dětí celkem v době 2015-2021)	Tělesné týrání	Psychické týrání	Sexuální zneužívání	Zanedbávání	Celkem
hospitalizace	436	91	133	655	1315
tělesné poškození	353	38	85	224	700
nutnost poskytnutí psychologické pomoci	1503	2461	2100	6441	12505
posttraumatická stresová porucha	143	197	180	596	1116
úmrtí	16	1	7	15	39
těhotenství	0	0	304	0	304

Zdroj: Nadace Sirius, 2022

Podle Nadace Sirius, která analyzovala výkazy sociálně-právní ochrany,¹⁷ bylo za posledních sedm let **utýráno 39** dětí, dalších **700** dětí má **trvalé následky**, **304** dívek **otěhotnělo** v důsledku znásilnění a **12 500** dětí potřebovalo péči psychologa.

Pouze **zřídka však dojde až na potrestání pachatele** (průměrně ve 2 až 8 %). Už jen samotné trestní oznámení nebo podnět k prošetření poměrů bývají podány jen málokdy: pouze ve třetině případů tělesného týrání nebo sexuálního zneužívání, u psychického týrání to není ani pětina. Tomu by měla napomoci právě mezioborová a koordinovaná podpora oběti.

¹⁷ Prezentace „Týrané, zneužívané a zanedbávané děti v České republice v letech 2015–2021“, Nadace Sirius, 2022



Zdroj: Nadace Sirius, 2022

Plynulost a efektivní koordinace činnosti orgánů trestního řízení může pomoci snížit míru zátěže, kterou oběť zažívá v souvislosti se sdělováním svědectví. Orgány by měly usilovat o omezení zbytečných časových prodlev mezi ohlášením činu a následným výsledkem, stejně jako o zamezení zbytečným opakovaným výsledkům. Takový postup může oběti usnadnit vyprávění příběhu, zvýšit tak hodnotu svědectví a snížit rizika vystavení dítěte tlaku na odvolání svědectví. Dále se tím umožní brzké posouzení případné potřeby ochrany, aniž by byla negativně ovlivněna důkazní hodnota jeho tvrzení. Díky včasnému zahájení řízení je pak také možné dítěti včas nabídnout terapeutickou pomoc. Naopak prodlevy a opakované výsledky dítěte mohou **vést k sekundární viktimizaci dítěte a prohlubování jeho traumatizace**.¹⁸ V roce 2019 publikovaná tzv. ACE studie¹⁹ hovoří o tom, že domácí násilí v roli svědka zažilo ve svém dětství **22,1 % respondentů**, psychické týrání uvedlo **20,7 % respondentů**, fyzické týrání **17,1 %**, pohlavní zneužívání **6,4 %**.

Přes výše uvedená data a fakt, že důležitost řešení problematiky dětí ohrožených domácím násilím ukazuje i Akční plán prevence domácího násilí a genderově podmíněného násilí na období 2019–2022, v ČR stále není pro děti zažívající násilí v rodině dostupná odborná specializovaná pomoc. **Z analýzy klientských dat Centra LOCIKA provedených ve spolupráci s Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí vyplývá, že v ČR bohužel stále trvá měsíce až roky, než se dítě od**

¹⁸ Návrh důvodové zprávy, 2023

¹⁹ Adverse Childhood Experiences studie – studie negativních/adverzních zážitků v dětství a jejich vlivu na budoucí život vč. zdraví v populaci. celosvětově prováděné podle designu WHO.

okamžiku, kdy bylo v rodině identifikováno násilí, dostane k odborníkovi, který se ho zeptá, jak se mu daří a co potřebuje.

A co více, pokud dítě a jeho rodina podporu dostává, není jednotně multioborově a mezioborově koordinována, postup zainteresovaných aktérů pomoci není standardizovaný a předvídatelný, řídí se osobním úsudkem a zvyklostmi jednotlivých pracovníků v rámci platné legislativy.

Dítě systémem prochází jako „objekt vyšetřování“, není systematicky hájen jeho nejlepší zájem, a tak se dítě v průběhu řešení problematiky potká až s 29 lidmi na 15 různých místech; celkově bývá rodina v kontaktu se 47 pracovníky zainteresovanými do řešení případu²⁰.

Násilí na dětech je v ČR systémově neřešený problém. Děti tak stále zůstávají v rodinách bez adekvátní pomoci jako NEVIDITELNÉ OBĚTI NÁSILÍ. Nedostává se jim včasné pomoci a často pak dochází k jejich zbytečnému umístování do ústavních zařízení. Stát je nucen řešit rizikové a problémové chování nejen aktuálně v dětství a adolescenci, ale i v dospělosti dotyčných, a pokrývat zvýšené náklady na zdravotní problémy vzniklé v souvislosti s prožitým násilím v dětství. Často dochází i k opakování násilných vzorců chování v dalších vztazích a generacích.

Na tuto situaci zareagovalo Centrum LOCIKA projektem **Bezpečné místo**, který si klade za cíl přenést dobrou zahraniční praxi a standardy pomoci dětským obětem násilí do českého prostředí. S odbornou podporou mezinárodní organizace PROMISE a finanční i jinou podporou Nadace Sirius připravilo otevření prvního programu Dětského advokačního centra i v ČR.

²⁰ Kvalitativní analýza, centrum LOCIKA, 2022

V rámci tohoto projektu vznikla i metodika multioborové a mezioborové práce s dětskou obětí násilí. Tato metodika navazuje na stávající metodické materiály Centra LOCIKA, které aktualizuje v návaznosti na mezinárodně platné **Barnahus standardy**, doplňuje o nové poznatky z praxe a rozpracovává do detailní podoby určené ke zveřejnění. Cílem je usnadnit vznik obdobných center v dalších krajích ČR.

2 TERMINOLOGICKÉ VYMEZENÍ POJMU NÁSILÍ

2.1 Domácí násilí vs. násilí v blízkých vztazích či násilí v rodině

Jak uvádějí Henning Mohaupt a Marius Råkil ve své kapitole ke knize *Násilí je možné zastavit*, při práci s násilím narážíme na celou řadu „definičních“ potíží, protože různé profesní skupiny mají odlišná odborná a pracovní východiska. V odborných kruzích se například používají pojmy násilí v rodině, domácí násilí, partnerské násilí, násilí na dětech, týrání dětí (zahrnující také určité formy zanedbání rodičovské péče), genderově podmíněné násilí nebo násilí na ženách. Ne každé partnerské násilí je násilí v rodině, protože závažné násilí se může vyskytovat i ve vztahu přítel–přítelkyně. Ne každé násilí na ženách je partnerské násilí, protože násilí na ženách může být i násilný čin proti ženám a dívkám ze strany rodiny, ve které vyrůstají. Ne každé násilí na dětech je genderově podmíněné násilí, protože některé vzorce násilí, typické pro tuto kategorii násilí, nezávisí na pohlaví (resp. genderu) dítěte či není spojeno s genderovými nerovnostmi ve společnosti.²¹

V českém odborném kontextu je domácí násilí většinou definováno jako „opakované, dlouhodobé a zpravidla eskalující násilí fyzického, psychického, sexuálního, sociálního a ekonomického rázu, které vytváří jednoznačně asymetrický vztah a vede ke stabilnímu rozdělení rolí na násilnou a ohroženou osobu“²². Opakování, dlouhodobost, eskalace, jasné a neměnné rozdělení rolí a neveřejnost bývají označovány jako určující znaky domácího násilí. Aby se jednalo o domácí násilí, musí být přítomny všechny tyto znaky. Zdůrazňován bývá také faktor

²¹ Mohaupt, Rakil, 2022, s. 33–35

²² Čírtková, 2008, s. 9

společné domácnosti.²³ V praxi tak stále převažuje viktimologická definice Ludmily Čírtkové, kde je domácí násilí definováno jako opakující se, jednostranné násilí fyzické, psychické, sexuální či sociální a ekonomické, které se ve vztahu mezi blízkými osobami bydlícími ve společném obydlí vyskytuje dlouhodobě. Současná literatura užívá pojem partnerské násilí pro násilí mezi dospělými partnery/manželi; partnerské násilí je typem domácího násilí.

Podle Čírtkové dnes vedle sebe koexistují dva hlavní pohledy na domácí násilí: *kriminologický* a *feministický*. Feministický přístup deklaruje svou zaujatost pro genderovou perspektivu, kriminologický studuje domácí násilí bez ohledu na pohlaví a věk pachatele i oběti. Vedle těchto malých paradigmat je však možné hledět na fenomén domácího násilí ještě z hlediska *systemické teorie* a z hlediska *restorativního přístupu*.²⁴

V kriminologickém pojetí domácího násilí je vzdělávána PČR a na základě metody SARA DN rozhoduje o vykazání. I většina OSPOD aktuálně rozhoduje o případech domácího násilí primárně v této kriminologické perspektivě, což nebývá pro řešení případů v zájmu dítěte účelné.

V českém kontextu se na jednotné uzákonění pojmu domácí násilí teprve čeká, aktuálně je navrhována úprava, kdy bude součástí občanského zákoníku definice domácího násilí jako jednání vůči oběti, kterým

- a) bylo nebo může být neoprávněně zasaženo do její duševní nebo tělesné integrity, svobody, důstojnosti zejména v pohlavní oblasti, vážnosti, cti nebo soukromí,
- b) byla vážně ohrožena nebo narušena její schopnost uspokojovat své potřeby nebo potřeby členů společné domácnosti, nebo
- c) které spočívá ve zneužívání moci nebo nerovného postavení.

V aktuální praxi Centra LOCIKA vycházíme při definici domácího násilí z definice **Rady Evropy, která domácí násilí definuje** jako „*Veškeré fyzické, sexuální, psychické*

²³ Špatenková, Ševčík, 2011

²⁴ Matoušek, 2016

nebo ekonomické násilné činy v rodině nebo domácnosti bez ohledu na biologické nebo právní rodinné vazby nebo takové činy mezi bývalými či současnými manžely nebo partnery bez ohledu na to, zda člověk dopouštějící se násilí s obětí sdílí či sdílel společnou domácnost.“

Shodnou definici používá i Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí. Cílem Centra LOCIKA je pomoci dětem, v jejichž rodině dochází k násilí.

Z pohledu dítěte a jeho potřeb je násilí ohrožující vždy, protože se odehrává v blízkých vztazích – mezi rodiči. Pro zdravý psychický vývoj dítěte musí být blízké vztahy zdrojem bezpečí a jistoty. Pocit bezpečí a jistoty je základní dětskou psychickou potřebou a násilí jej významným způsobem nabourává. Centrum LOCIKA proto nepoužívá ve svých materiálech primárně termín domácí násilí, nýbrž **násilí v blízkých vztazích či násilí v rodině**.

V terapeutickém kontextu termín **násilí** používáme v tomto významu: „Násilí je čin namířený proti druhému člověku, který mu má ublížit, způsobit bolest, zastrašit ho nebo ponížit, aby jednal proti své vůli, resp. aby nejednal podle své vůle. Podstatou násilí je moc, násilí je nástroj, jak moc získat (dtto). Toto pojetí je zásadní pro terapeutickou práci s násilím v rodinách, umožňuje násilí zastavit a změnit chování rodičů.“²⁵

Per Isdal (2017) uvádí následující formy násilí v blízkých vztazích:

1. Fyzické násilí – zahrnuje široké spektrum jednání, které uplatňuje fyzickou moc, jako násilné držení, strkání, třesení, tahání za vlasy, bití, kopání, používání zbraní až po vraždu.

2. Sexuální násilí – zahrnuje sexuální obtěžování a urážení, nátlak a donucení k provádění sexuálních aktivit proti vůli ohrožené osoby, donucení k pohlavnímu styku s jinými osobami, předměty nebo zvířaty až po brutální znásilnění a sexuální mučení. I v případech sexuálního násilí dochází k aspektům uplatňování moci, nátlaku, donucování, způsobování bolesti a zastrašování.

²⁵ Isdal, 2017, s. 31

3. Materiální násilí – násilí namířené proti materiálním statkům s účelem zastrašení a ponížení druhého. Patří sem např. rozbití kusu nábytku, bušení do zdí, dveří, házení věcmi. Původci násilí si přitom často vybírají předměty, které jsou buď bezcenné, či je pravděpodobné, že jejich zničení druhému ublíží, nebo ho zastraší, což indikuje určitou kontrolu původce násilí nad násilím, které páchá.

4. Psychické násilí – zahrnuje sedm kategorií psychického násilí:

a. *Nepřímá výhrůžka* – projev, který naznačuje možné nebezpečí nebo důsledek v podobě fyzického násilí. Výhrůžky přitom mohou být verbální i neverbální (určité gesto, pohled), sdělující informaci o možných násilných důsledcích, čímž vedou k ovládání druhé osoby.

b. *Degradující a ponižující chování* – chování, jehož cílem je ranit nebo ponížit druhého psychicky. Projevuje se zejména verbálně s cílem stavět druhého do špatného světla nebo ho nutit do konání, které vnímá jako ponížení. Patří sem např. nadávky a veřejné zesměšňování.

c. *Kontrola* – snaha získat mocí nebo výhrůžkou kontrolu nad životem druhého. Může se týkat času, aktivity, informací, sociálních kontaktů, oblékání, chování nebo zvyků. Představuje formu dominance nad druhým, za kterou je často moc a kontrola nebo možnost potrestání. Zároveň vytváří vztah založený na dominanci a submisi, kde se partner musí zcela podřídít požadavkům a očekáváním druhého. Častá je ekonomická kontrola, kdy má jeden z partnerů kontrolu nad finančními prostředky a druhému jsou přidělovány dle uvážení dominujícího partnera.

d. *Patologická žárlivost* – konání, při kterém člověk kvůli žárlivosti zastrašuje nebo ubližuje, případně se žárlivost stává metodou kontroly a ovládání. Může být záminkou pro ubližování druhým v podobě výčitek a tvrzení, že si partner chce najít někoho jiného, nebo připomínání dřívějších sexuálních zkušeností.

e. *Izolace* – přímý nebo nepřímý nátlak s cílem omezit svobodu pohybu a životní prostor druhého. Dochází k izolaci od kontaktu s okolím, rodinou, přáteli, někdy i zabránění chodit do práce.

Jejím cílem může být kontrola, ale také snaha skrýt důsledky násilí. Izolace může v extrémním případě vést k závislosti na dominantním partnerovi a v konečném důsledku také k neschopnosti vnímat násilí jako něco nepřijatelného a nepřírozeného.

f. *Emoční násilí* – chování, jehož cílem je, aby se druhý cítil ponížený, méněcenný nebo nedůležitý. Patří sem zanedbávání, systematické přehlížení, ignorování dohod a slibů, ignorování a mlčení s cílem dosáhnout svého cíle, arogantní a ponižující chování.

g. *Latentní násilí* – násilí působící ve své latenci, že k němu může za určitých podmínek dojít. Riziko, že dojde k další násilné události, může ovládat vše, co potenciální oběť činí. Ze všeho se stává strategické chování s cílem vyhnout se dalšímu násilí. Pro lidi, kteří byli vystaveni násilí v blízkých vztazích, je tudíž násilí v jejich životě přítomno neustále, byť jen jako možnost.

2.2 Násilí a úmluva o právech dítěte

Služby DAC jsou poskytovány v rámci pověření k sociálně právní ochraně dítěte, jejich terminologie tedy primárně vychází z Úmluvy o právech dítěte, která je součástí ústavního pořádku České republiky od roku 1991. Úmluva o právech dítěte zajišťuje, podle obecného komentáře č. 13 (2011) Výboru OSN pro práva dítěte, **právo dítěte na ochranu před všemi druhy násilí** a jasně deklaruje, že žádné násilí páchané na dětech není ospravedlnitelné. Článek 19. 1. smluvní státy zavazuje k tomu, aby činily všechna potřebná zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k ochraně dětí před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního zneužívání, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním během doby, kdy jsou v péči jednoho nebo obou rodičů, zákonných zástupců nebo jakýchkoli jiných osob, které se o dítě starají.

Násilí je proto pro účely práce center DAC/DBN definováno v souladu s článkem 19 a Všeobecným komentářem VPD č. 13 jako „**jakékoli tělesné či duševní násilí, urážení nebo zneužívání, včetně sexuálního zneužívání, zanedbávání a nedbalého zacházení, trýznění nebo vykořisťování**“.

Problematikou nepřijatelnosti násilí na dětech se zabývalo i 6. rodinně právní justiční sympozium konané v květnu 2023 v Praze. Zde byly mezi násilí na dětech zařazeny: „ všechny **formy nevhodného zacházení s dětmi** (*child maltreatment*), které lze definovat jako jakékoliv jednání nebo opomenutí třetí osoby (primárně rodiče či jiné pečující osoby), v jehož důsledku **dochází k fyzické, duševní nebo sociální újmě dítěte, jeho diskriminaci nebo jinému porušování jeho práv**. Můžeme rozlišovat, zda nevhodné zacházení pečující osoby primárně (úmyslně) směřuje k násilí (týrání, fyzické tresty, psychické tresty, sexuální zneužívání), nebo zda fyzická, duševní nebo sociální újma představuje sekundární (neúmyslný) následek chování pečující osoby (rodičovský konflikt, přítomnost u násilí mezi blízkými osobami, nepřiměřená očekávání, zanedbávání). Za nevhodné zacházení s dětmi lze považovat i vystavování dítě extremistickým, násilným a nenávistným postojům.

Rámec, v jakém se nevhodné zacházení s dětmi objevuje, je charakterizován:

- Existencí pozitivního nebo negativního osobního emocionálního vztahu mezi dítětem a osobou, která se ho dopouští (rodič, pěstoun, vychovatel/pečovatel v institucionálních zařízeních)
- Zákonnou povinností zajišťovat péči o dítě – tzn. pečovat, vychovávat, poskytovat mu ochranu (rodičovská odpovědnost, ale např. i povinnost pečovat o dítě umístěné v náhradní výchovné péči)
- Právem zastupovat dítě – tzn. právem rozhodovat o dítěti, jeho potřebách a denním režimu, o poskytovaných službách, místu pobytu včetně možnosti omezit přístup dítěte k potřebným službám, jsou-li vázány na souhlas zákonného zástupce (ředitele institucionálního zařízení), nebo naopak možnost podrobit dítě službám nebo úkonům bez zohledňování vůle dítěte.
- Prostorem, kde k nevhodnému zacházení dochází – domov včetně náhradního domova i zařízení institucionálního charakteru, které pro dítě znamená ztrátu bezpečného prostoru, kdy se dítě nemá kam „schovat“, kde být v bezpečí (stejný koncept jako v případě domácího násilí).
- Závislostí dítěte na pečující osobě i kvalitě její péče – závislostí ve smyslu fyzickém (dítě není schopno se samo o sebe postarat), emocionální (dítě má s

osobou navázaný vztah, identifikuje se s ní atp.), sociální a právní (dítě nemůže samo o sobě rozhodovat, jiné osoby a instituce musejí zohledňovat názory a požadavky rodičů/zákonných zástupců/ředitelů ústavních zařízení).

- Chroničností a pervazivností (všeprostupující) – týrání, zneužívání nebo zanedbávání dětí má jen málokdy charakter jediného nahodilého incidentu, ale jedná se o základní charakteristiku vztahu dospělého k dítěti nebo standardním způsobem zajištění péče o dítě. Následky, které z nevhodného zacházení s dětmi vyplývají, prostupují všemi oblastmi života dítěte, mají vliv na jeho somatické i duševní zdraví jakož i sociální prospívání. Nevhodné zacházení může mít i podobu jednorázového závažného jednání nebo opomenutí, které vyžaduje ingerenci veřejné moci.

Nevhodné zacházení s dětmi zahrnuje fyzické týrání, psychické (emocionální) týrání, sexuální zneužívání a zanedbávání (pojem „týrání“ je používán nikoliv v trestně právním smyslu). Blíže jsou tyto pojmy definovány ve slovníčku pojmů v závěru metodiky.

Fyzické týrání má různé formy a projevy, jako je například bití, kopání, třesení, odstrčení, popálení, úmyslné opáření, dušení, škrcení a topení dítěte, vyhrožování střelnou nebo jinou zbraní atd. K fyzickému týrání dochází i tehdy, když rodič nebo jiná odpovědná osoba zanedbávají symptomy onemocnění, úmyslně způsobují onemocnění dítěte, nebo když pečující osoba vymýšlí a úmyslně inscenuje zdravotní problémy dítěte, kvůli nimž je dítě opakovaně, náročně a bolestivě vyšetřováno a léčeno. Fyzické týrání může mít pro dítě fatální následky.

Psychické týrání zahrnuje takové jednání pečujících osob, jež nepříznivě působí na psychický a citový vývoj a chování dítěte. Může mít různé formy a projevy, například opakování tvrzení, že děti nejsou milovány, nemají žádnou hodnotu, nejsou dostatečně dobré nebo jejich hodnota neplní adekvátně očekávání osoby, která o ně pečuje. Může také zahrnovat očekávání nevhodná z hlediska věku a vývinu dítěte, vystavování dítěte nebezpečí nebo vyvolávání strachu v něm. Mezi formy psychického týrání patří i nadávání, ponižování, zesměšňování dítěte, neadekvátní rivalizace sourozeneckého vztahu, jakož i přítomnost dítěte v situaci, kdy je fyzicky, verbálně nebo psychicky ubližováno jiné blízké osobě či domácímu

zvířeti, a odepírání kontaktu s blízkými osobami. Zčásti je psychické týrání součástí všech forem špatného zacházení s dítětem, ale může se objevit i samostatně.

Sexuální zneužívání dětí definujeme jako kontakt se sexualizovaným podtextem mezi dítětem a starší nebo vyspělejší osobou. Dítě je využito jako objekt sexuálního uspokojení dospělé nebo starší osoby. Takové chování může být vynuceno silou, vymáháním, úplatky, vyhrožováním, zastrašováním nebo jinou formou nátlaku. Za sexuální zneužití jsou považovány i situace, kdy není potřeba překonat odpor dítěte, nebo dítě na aktivitě zdánlivě spolupracuje, protože nerozumí kontextu zneužití (s ohledem na věk, rozpoznávací schopnosti, vztah ke zneužívající osobě). Sexuální zneužívání se může projevovat fyzicky (znásilnění nebo fyzický kontakt bez vniknutí), ale i psychicky a verbálně, například při nuceném sledování či pořizování pornografických videozáznamů, při sledování sexuálních aktivit jiných osob, resp. povzbuzování dětí, aby se chovaly nevhodným (sexualizovaným) způsobem.

Komerčním sexuálním zneužíváním se rozumí, je-li dítě využito pro sexuální účely za finanční nebo jinou odměnu. Dítě je v tomto případě považováno za objekt sexuálního vykořisťování – ze sexuálního zneužití dítěte má pachatel nebo někdo další (včetně blízkých osob) ekonomický prospěch. Dětská pornografie se pro účely zákona definuje jako zobrazení skutečné nebo předstírané soulože, jiného způsobu pohlavního styku nebo jiného obdobného sexuálního styku s dítětem nebo osobou vypadající jako dítě nebo zobrazení obnažených částí těla dítěte, resp. osoby vypadající jako dítě za účelem sexuálního uspokojení jiné osoby. Tento obsah může být zobrazen formou fotografií, negativů, diapozitivů, časopisů, knih, kreseb, filmů, videozáznamů a grafických zobrazení v počítačích. Existuje všeobecné rozdělení do dvou kategorií: soft-core (neobsahuje explicitní sexuální scény, ale zobrazuje nahé děti nebo děti, které se chovají svůdně) a hard-core, které znázorňují děti aktivně se zúčastňující sexuálních aktivit.²⁶

²⁶ Veškeré formy sexuálního zneužití jsou v České republice trestné. Podrobněji jsou tedy jednotlivé činy definovány trestním zákoníkem.

Zanedbávání nebo nedbalé zacházení definujeme jako akutní a vážné ohrožení dítěte v důsledku nedostatečné péče a podnětů důležitých pro jeho zdravý fyzický, psychický a sociální vývoj, včetně potřeby bezpečí.

Zanedbávání zahrnuje: zanedbávání dohledu nad dítětem, zanedbávání fyzických potřeb – nedostatečný nebo nevhodný přístup k bydlení a hygieně, oblečení a obutí, stravě a pitnému režimu, zanedbávání somatického a psychického zdraví, zanedbávání vzdělávacích potřeb dítěte, zanedbávání socializace a potřeb dětí v oblasti sociálního života.

V českém kontextu se se často hovoří o syndromu CAN (child abuse and neglect) – syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Jedná se o viktimizační syndrom, nikoliv diagnostickou kategorii ve smyslu psychodiagnostiky.

V MKN-10 (WHO, revize 10.) pro syndrom CAN není odpovídající kód nemoci, tyto stavy však lze klasifikovat pomocí kódů ze skupiny T74 Syndromy týrání (kódy S-T Poranění, otravy a některé jiné následky vnějších příčin) a Y06 (Zanedbání a opuštění) - Y07 (Jiné špatné zacházení); v některých případech je relevantní i kód Z91.8 – Týrání, zanedbání v osobní anamnéze (jiné určené rizikové faktory v osobní anamnéze nezařazené jinde). CAN patří mezi syndromy označované také jako viktimizační (oběti trestných činů). V MKN-11 je kromě toho možné syndrom zařadit pod kód QE52.0 (problém vztahu mezi dítětem a pečovatelem). Jeho diagnostika spadá do kompetence zdravotnického zařízení.

2.3 Tělesné tresty a duševní strádání dítěte

Výbor OSN pro práva dítěte věnuje zvláštní pozornost prosazování práva dítěte na ochranu před veškerými formami násilí. Výbor definuje tělesný trest v obecném komentáři č. 8 (2006) „Právo dítěte na ochranu před tělesnými tresty a dalšími krutými nebo ponižujícími formami trestu“ jako jakýkoliv trest používající fyzickou sílu s úmyslem způsobit určitou míru bolesti nebo nepohodlí, jakkoli lehkého. Většina těchto trestů zahrnuje udeření („plácnutí“, „plesknutí“, „plácnutí přes zadek“) dítěte rukou nebo pomůckou, kterou může být bič, hůl, pásek, bota, vařečka atd. Součástí trestu ale může být také například kopání, třesení nebo házení dítětem, škrábání, štípání, kousání, tahání za vlasy nebo udeření do uší, nucení

dítěte setrvat v nepohodlné pozici, pálení, opaření nebo nucené po jídání (například vypláchnutí úst dítěte mýdlem nebo nucení spolknout pálivé koření). Podle Výboru jsou tělesné tresty vždy ponižující. Kromě toho existují další formy trestu, které nejsou fyzické, jsou však rovněž kruté a ponižující a nejsou tedy v souladu s Úmluvou o právech dítěte. Patří k nim například tresty, které dítě znevažují, ponižují, zostuzují, neprávem obviňují, zstrašují, děsí nebo zesměšňují.²⁷

Na rozdíl od řady evropských zemí nejsou v České republice fyzické tresty zakázány. Podle výzkumu Ligy otevřených mužů a výzkumné agentury Nielsen Admosphere připouští využívání fyzických trestů minimálně ve výjimečných případech 63 % české populace.²⁸

Meta-analytická studie Gershoffové a Grogan-Kaylora (2016) zpracovává výsledky výzkumů na téma tělesných trestů z posledních 50 let. Ukázala, že „plácání“ dětí za trest zvyšuje pravděpodobnost nežádoucích následků a v krátkodobém ani dlouhodobém horizontu nevede k účinkům, kterých chtějí rodiče tímto způsobem trestání dosáhnout. Co se týče vztahu mezi „plácáním“ a dlouhodobými následky, studie ukázala na vztah přímo úměrný. Čím více byl tento trest používán, tím vyšší byla v dospělosti pravděpodobnost výskytu antisociálních projevů chování a problémů v oblasti duševního zdraví. U rodičů, kteří byli v dětství trestáni, navíc roste také pravděpodobnost schvalování a používání fyzických trestů u vlastních dětí.

Tolerance fyzických trestů jako výchovného prostředku navíc znesnadňuje identifikaci týrání dětí a znemožňuje efektivní terapii. **Nepřijatelnost jakéhokoli použití násilí vůči dětem je proto jedním ze základních předpokladů pro úspěšnou pomoc dětem zasaženým násilím v rodinách.**

²⁷ Závěry 7. rodinněprávního sympozia Justiční akademie

²⁸ Liga otevřených mužů, 2018

3 NÁSILÍ V RODINĚ JAKO SILNÝ TRAUMATOGEN

3.1 Perspektiva dítěte

Všichni členové rodiny mají svůj vlastní příběh o násilí v rodině – o příčině násilí a jeho důsledcích. Každý jej prožívá odlišně: někdo násilné incidenty bagatelizuje, někdo je vnímá jako ohrožující či ponižující. Násilí často působí jinak na dítě a jinak na dospělého.²⁹

Násilí boří „základní ostrov jistoty“ dítěte: dítě nemá kde hledat bezpečí.³⁰ Děti zažívají pocity bezmoci, strachu a nejistoty. Bojí se, že se něco stane také jim, že se něco stane sourozencům a rodičům, cítí bezmoc, že jim nedokážou pomoci. Naznačení či explicitní výhružku zabitím vnímá dítě jako reálnou hrozbu. Některé děti cítí také intenzivní hněv, což jim může působit problémy ve škole i mezi kamarády.³¹

Děti často nerozumí, co a proč se doma děje, neumějí to samy pojmenovat. Vytvářejí si proto vlastní příběh o násilí, který jim slouží k porozumění, příp. se ztotožňují s příběhy rodičů. Velmi často dospějí k závěru, že viníkem situace jsou ony samy, a cítí se odpovědné za násilí.³²

Mnoho dětí má pocit, že na nich nezáleží a že to, co vědí, nikoho nezajímá – odborníci se jich ptají na vše možné s výjimkou násilí.³³

²⁹ Aschjem, Sanna a Steinsvåg, 2017

³⁰ Wünschová, 2009

³¹ Aschjem, Sanna a Steinsvåg, 2017

³² Wünschová, 2009

³³ Aschjem, Sanna a Steinsvåg, 2017

V České republice dle výzkumu VÚPSV Děti, rodiče a domácí násilí (2016) trvá bohužel i několik let, než se někdo začne zajímat o to, co dítě potřebuje.

V rodinách, kde dochází k násilí, se o násilí většinou mlčí. Děti se proto cítí osamělé a opuštěné. Chovají se tak, aby nevzbudily podezření, že se u nich doma něco děje, a intenzivně sledují, zda je pro ně okolí bezpečné. Osvojují si různé strategie přežití: buď pasivní, tj. chovají se, jako by násilí nebylo, nebo aktivní, tj. utíkají, volají o pomoc, fyzicky vstupují mezi rodiče. Popírají realitu a vytvářejí si svoji vlastní, fantazijní.³⁴

Vztah k rodičům bývá u těchto dětí často ambivalentní. Děti nevědí, komu mají důvěřovat a koho podporovat, zažívají změt protichůdných pocitů. Brání rodiče, který je násilí vystaven, a obviňují toho, který se násilí dopouští, zároveň ale rodiče, který je násilí vystaven, obviňují, že provokuje. Zejména chlapci se s otcem (ve valné většině případů v roli násilného rodiče vystupuje otec) mohou nakonec identifikovat a k matce cítit hlubokou antipatii. Některé děti se na matku zlobí, že nedokázala odejít a ochránit je.³⁵ Dívky naopak často přijímají pozici oběti, identifikují se s matkou a agresivitu obracejí dovnitř. Dochází tak k somatizaci a depresivnímu prožívání.³⁶

Optimálním východiskem pro práci s dětmi, které zažívají násilí v blízkých vztazích, se nám proto jeví principy používané v práci s traumatizovanými dětmi a z nich vycházející mezinárodní standardy práce Barnahus center.³⁷

3.1.1 Psychické trauma u dětí

Dítě vyrůstající v prostředí, které není jisté, neumí adekvátně reagovat na ohrožení. Podněty hodnotí jinak než ostatní děti a na možné ohrožení reaguje rychleji. V dospělosti bude mít více zdravotních problémů včetně alkoholismu, deprese, užívání nealkoholových drog, bude u něj pravděpodobnější partnerské

³⁴ Tamtéž

³⁵ Tamtéž

³⁶ Wünschová, 2009

³⁷ Promise, 2022

násilí a sebevražedné pokusy. Čím více traumatických zkušeností člověk v dětství zažil, tím větší zdravotní a sociální problémy má v dospělosti. Očekávaná délka života u lidí, kteří měli víc než šest typů takové zkušenosti v dětství, je o dvacet let kratší v porovnání s lidmi, kteří jako děti vyrůstali v bezpečném prostředí.³⁸

Trauma, jehož zdrojem je chování pečujících osob, je traumatem pro dítě mnohem obtížněji zvládnutelným než trauma pocházející z jiných situací (např. dopravní nehoda, přírodní katastrofa, nemoc). Věk dítěte a délka trvání traumatu jsou klíčovými faktory ovlivňujícími následky i možnosti nápravy. Čím je dítě menší a čím déle traumatizující vliv trvá, tím více se následky v chování dítěte projeví. (srovnej rovněž Jochmannová, 2021)

Dítě má jen omezenou schopnost vnímat traumatickou situaci s odstupem a v souvislostech. Jeho vzpomínky na ni jsou nespolehlivé, ovlivnitelné aktuální situací a aktuální úrovní naplnění jeho potřeb. Dítě si paradoxně může idealizovat osobu, která s ním špatně zacházela, nepříjemné vzpomínky z paměti vymazává.

Traumatizující chování pečujících osob k dítěti má ve většině případů za následek trvalé pocity méněcennosti, stavy úzkosti, pocity nedostatečnosti. Dítě musí řešit konflikt mezi svou potřebou mít v pečujícím dospělém zdroj opory a potřebou bránit se jeho ohrožujícímu chování. Používá nejrůznější *obránné strategie*. Kromě již zmíněného popření spojeného s idealizací také racionalizaci, přesunutí, i tzv. identifikaci s agresorem, tj. odreagování na jiné oběti. Jiným druhem obrany je rozštěpení představy o rodiči na „dobrého“ a „zlého“. U dětí sexuálně zneužívaných se vyvíjí buď strach ze sexuality, nebo (u větších dětí) se může sexualita naopak předčasně probudit a stát se prostředkem manipulace.

Trauma zažívané ve vztahu k pečujícím dospělým mění typ vazby dítěte na ně. Místo jisté vazby vzniká vazba nejistá; nejčastěji vazba vyhýbavá a vazba odporující.³⁹ *Vyhýbavá vazba* je charakteristická tím, že dítě omezuje emoční projevy, na něž rodič reaguje negativně nebo na ně nereaguje vůbec. Dítě si

³⁸ Wilkins et al., 2014

³⁹ Anderson a Alexandr, 2005

zachovává naději, že rodič bude dostupný, ale za cenu toho, že dítě udrží svou emocionalitu pevně na uzdě. Souběžně s tím se zkouší obejít bez rodičovské opory. Tyto děti jsou typicky popisovány jako soběstačné, samotářské. *Odporující vazba* je opačná strategie: aby si dítě zajistilo pozornost rodiče, své emoční projevy přehání. Když pozornost rodiče získá, projevuje v dalším kontaktu zdráhavost nebo závislost. Tyto děti jsou popisovány dospělými jako zlobivé a velmi náročné. U extrémně těžce traumatizovaných dětí je popisována ještě *dezorganizovaná vazba*: ta se vyskytuje zejména u dětí zneužívaných a zanedbávaných. Ty nenašly způsob, jak pouto s rodičem udržet, mj. proto, že je rodiče využívali k odreagování a kontrole vlastních frustrací. Jejich reakce na pečovatele je nepředvídatelná, někdy i v jediném okamžiku vysílají protichůdné signály. Tyto děti mají mnoho problémů s chováním, jejich reakce na okolí jsou nesrozumitelné, jsou často popisované jako nezvladatelné. I když se dítě z nepříznivého prostředí vymaní, může bezděčně přenášet následky své traumatizace do dalších prostředí. Při terapii dětského traumatu, vyvolaného nepříznivým působením rodiny, je třeba od začátku počítat s tím, že dítě nebude mít běžnou schopnost navázat pozitivní vztah s dalším dospělým. Terapeutický vztah s traumatizovaným dítětem musí stále zohledňovat skutečnost, že primární potřebou dítěte je *bezpečí*. Nová situace, včetně té terapeutické, pro něj musí být od počátku jasná a přehledná.

V prostředí mimo terapeutickou situaci musí být dítěti zajištěno naprosté bezpečí a nejlépe také pravidelný řád, který pocit bezpečí posiluje. Otvírání traumatických zážitků v terapii nerespektující možnosti dítěte prokazatelně ztěžuje adaptaci dítěte na následující běžné záležitosti, např. na plnění školních povinností. Dítě a jeho okolí tak mohou terapeutická sezení vnímat jako rušivé epizody a vlivní dospělí mohou začít trvat na tom, aby do nich dítě přestalo docházet. Během terapeutických sezení by se měl probírat takový „materiál“, jaký je dítě schopné zpracovat. Doporučuje se rovněž zarámovat emotivní materiál do strukturovaného rámce racionálního uvažování o problému. Je zvláště důležité udělat to na konci sezení, např. otázkou na to, co se dítě dnes o sobě dozvědělo a co ho čeká v dalších hodinách. Pokud terapie nepokračuje takovým způsobem, jaký terapeut očekává, je důvodem obvykle nějaká událost, která dítě ohrozila, nebo je postup vzhledem k možnostem dítěte příliš rychlý.

Základní složky terapeutického přístupu vyjadřuje Greenwald (2005) pojmy *respekt, informace, spojení a naděje*. Na straně rodičů je za efektivní přístup považováno *terapeutické rodičovství*. Cílem terapeutického rodičovství je zejména oslabit naléhavost traumatu z odmítnutí u těch dětí, u nichž mělo nepříznivé působení rodiče charakter vážného psychického zranění. Vyšším cílem je vybudování jisté vazby. Někteří lidé, kteří neměli možnost vybudovat si jistou vazbu na rodiče v dětství, si později vybudují náhradní vazby, jež mají kvalitu označovanou dnes některými autory jako *zasloužená jistota*. I když typ vazby na rodiče v raném dětství predikuje vazby na jiné lidi v pozdějším věku, nejde o osudové naprogramování; změna je možná. Všechny podmínky nutné pro změnu nejsou jasné, určitě k nim však patří určitá nezdolnost na straně dítěte a příležitosti k navazování korektivních vztahů v době, kdy bylo dítě vystaveno nepříznivému vlivu rodiče, i možnost a schopnost navazovat takové vztahy v pozdější době.

Prostředkem k budování jisté vazby je vyjadřování opravdového zájmu o dítě a vytváření situací, v nichž je to přirozené. To není totéž jako chválení dítěte za každou cenu a v jakékoliv situaci. Spíše než hluboké rozhovory pomáhají hry a společné činnosti centrující pozornost dítěte mimo vztah k dospělému. Zaměření pozornosti dítěte jinam než na kvalitu vztahu s dospělým nepřímo pomáhá žádanou kvalitu tohoto vztahu rozvíjet.

Obtížnost terapeutického rodičovství spočívá především v nároku na překonání přirozeného způsobu reagování. Dítě s nejistou vazbou vnáší do kontaktu s blízkými lidmi buď nedostatečné odezvy, nebo nepřiměřené, negativní reakce. Má-li se kontakt udržet, je třeba komunikační handicap dítěte kompenzovat. Více než na projevy dítěte je nutné *orientovat se na potřeby*, jež se za těmito projevy dají vytušit, a reagovat na ně. I když se pečovatel naučí takovému vnímání dítěte a dokáže zabrzdit své reflexivní reakce, přesto někdy nastanou situace, kdy bude projevy dítěte zaskočen.

Souvisejícím nárokem je pro pečující osobu schopnost najít v konkrétních situacích hranici mezi vyhověním požadavkům dítěte a jeho omezováním. Trvale platná pravidla jsou při výchově dětí zdrojem jistoty.

Pečovatel musí být v některých situacích respektovanou autoritou, i když dítě reaguje s odporem (srovnej Matoušek, 2017).

3.1.2 Vliv násilí v blízkých vztazích na rodiče, který je mu vystaven

Prožívání rodičů je ambivalentní. K partnerovi/partnerce cítí lásku, ale zároveň mají strach. Cítí vinu, že nedokázali vytvořit bezpečný domov a že za násilné chování mohou oni svým nevhodným chováním a neschopností.⁴⁰

Rodiče, který se násilí dopouští, děti nevnímají jako za násilí odpovědného a jeho násilí omlouvají okolnostmi, např. alkoholem, problémy v práci apod.⁴¹

V důsledku ponižujícího chování, kterému čelí (např. neustálé poslouchání, jak a/nebo v čem jsou neschopní), je sebevědomí rodičů, kteří jsou násilí vystaveni, velmi nízké a nemají důvěru ve vlastní schopnosti.⁴² Působí proto nejistě a nerozhodně.⁴³

V důsledku opakovaných neúspěšných pokusů násilí zastavit dochází k tzv. naučené bezmocnosti, tj. snížené schopnosti převzít vládu nad svým životem, samostatně se rozhodovat a nést za svá rozhodnutí odpovědnost. Pocit, že násilí stejně nemohou nijak ovlivnit (zastavit či snížit jeho intenzitu), postupně vede k celkové pasivitě.⁴⁴

Rodiče, kteří jsou násilí vystaveni, se cítí v neustálé pohotovosti, neboť se snaží předjímat, co by mohlo vést k násilné reakci partnera/partnerky. Aby unikli těžkým

⁴⁰ Aschjem, Sanna a Steinsvåg, 2017

⁴¹ Bednářová, 2009

⁴² Aschjem, Sanna a Steinsvåg, 2017

⁴³ Bednářová, 2009

⁴⁴ Tamtéž

pocitům, jsou buď velmi aktivní, nebo naopak „vypnou“.⁴⁵ Zažívání násilí ve vztahu může vést také ke zvýšené dráždivosti, která způsobuje neadekvátně intenzivní reakce i na malé podněty. Z obav, že nebudou pochopení, či že budou zavrženi, omezují kontakty s okolím,⁴⁶ častěji jsou však k izolaci nuceni rodičem, který se násilí dopouští. Ztrácejí tak možnost konfrontovat dění v jejich vztahu s jinými vztahy, čímž dochází k posunutí hranice toho, co je „normální“.⁴⁷ Násilné epizody často bagatelizují jako „běžnou hádku“ a popírají násilí jako příčinu viditelných zranění.⁴⁸

3.1.3 Vliv násilí v blízkých vztazích na rodiče, který se ho dopouští

Rodiče, kteří se násilí dopouštějí, často násilí jako problém redukují a externalizují, tj. přesouvají odpovědnost na druhé, či na životní okolnosti. Nejcharakterističtější způsoby vnímání násilí jsou přehlížení, externalizace, popírání/bagatelizace a fragmentace.⁴⁹

Přehlížení: Rodič skrývá násilí před sebou i před ostatními, vyhýbá se tomu, aby zaujal postoj k problému.

Externalizace: Příčiny vlastního jednání rodič přesouvá mimo svou odpovědnost.

Popírání/bagatelizace: Násilí je prezentováno jako bezproblémová událost, např. je popisováno jako mnohem mírnější a méně nebezpečné, než odpovídá realitě.

Fragmentace: Násilí je popisováno jako izolovaný čin bez vztahu k minulosti či budoucnosti.

⁴⁵ Aschjem, Sanna a Steinsvåg, 2017

⁴⁶ Tamtéž

⁴⁷ Bednářová, 2009

⁴⁸ Tamtéž

⁴⁹ Isdal, Råkil, 2017

3.2 Násilí v rodině snižuje rodičovské kompetence obou rodičů

Násilí v rodině zásadním způsobem ovlivňuje a poškozuje rodičovské kompetence obou rodičů. Oba selhávají v základní rodičovské kompetenci **zajistit dítěti bezpečí a nevystavovat ho násilí**.

Dlouhodobý toxický stres a napětí v rodině i opakované násilné útoky poškozuji i aktuální kapacitu obou rodičů **citlivě vnímat a reagovat na potřeby dítěte**, být pro dítě **stabilní bezpečnou osobou** a nezahlcovat ho svou úzkostí, strachem či frustrací, nevzbuzovat v něm strach a obavy z rodiče nebo o něj.

Minimálně 40 % dětí z rodin zasažených domácím násilím je navíc samo vystaveno útokům ve fyzické podobě od jednoho či obou rodičů, většina z nich potom psychickému týrání ve formě svědectví násilí mezi rodiči, devalvace, přílišného tlaku na výkon a převzetí neodpovídající odpovědnosti a role v rodině se závažnými dopady na jejich psychosociální vývoj atp.⁵⁰

Rodiče z rodin zasažených domácím násilím zpravidla **neumějí oddělit rodičovskou roli od partnerské, nepřejímají za své chování a situaci v rodině odpovědnost**.

V běžném rodičovském kontaktu s dítětem často neumějí dítěti adekvátně nastavovat výchovné hranice (nastavují je buď autoritativně, rigidně a často za použití fyzických trestů, či naopak hranice chybí). Nebývají dítěti ani **vhodným výchovným vzorem** např. při řešení konfliktů, formování genderové role, způsobů komunikace, často pak dítě napodobuje manipulativní a násilné chování rodiče/rodičů či naopak k bezmocné chování oběti. Děti jsou často **sociálně izolované**, nemají přístup ke zdrojům v širší rodině ani komunitě dle svých potřeb (kroužky, kamarádi, širší rodinné vztahy, někdy chybí i pravidelné návštěvy lékaře atp.). Často chtějí primárně chránit jednoho z rodičů.

Rodičovské kompetence obou rodičů mohou být deformovány i transgeneračně, rodiči pak chybí předobraz dobrého rodičovského chování, je limitován v navazování bezpečné vztahové vazby k dítěti, schopnosti dítěti pomoci se zdravou

⁵⁰ srovnej mj. Děti, rodiče a domácí násilí - výzkum klientely ACORUS, Praha, 2016

seberegulací nervového systému, schopnosti dobře číst potřeby dítěte a reagovat na ně, být mu dobrým vzorem a zdrojem bezpečí. Rodiče z rodin zasažených domácím násilím jsou navíc často osobnostně nezralí, sami traumatizovaní, často potřebují odbornou pomoc a podporu. Dítě je tak často zatěžováno nejen násilím v rodině, ale i způsoby, jak je o násilí v rodině následně komunikováno a jak je situace řešena. Děti tak prožívají konflikt loajality, bývají nuceny vybrat si, na čí straně jsou, a často pak zůstávají uvězněny v závislém vztahu s jedním rodičem bez možnosti zdravě se vyvíjet. Často bývají zahlcovány negativními informacemi o druhém rodiči či opakovaně vystavovány vyprávění o tom, jak druhý rodič prvnímu ublížil (fyzicky i psychicky). Bývají „objektem“, přes který rodiče řeší své partnerské neshody. V důsledku selhání rodičů v jejich rodičovské roli jsou tak děti často jak **deprivované** (emočně, méně často materiálně), tak i komplexně traumatizované. Oba rodiče pak nejsou pro dítě zdrojem bezpečí a jistoty, ale naopak zdrojem obav a strachu (z rodiče nebo o něj).

3.2.1 Rodič, který se dopouští násilí, a jeho rodičovské kompetence

Rodiče jsou pro děti základními vztahovými osobami, které by měly dítě ochraňovat, a učit jej poznávat svět. Rodič, který se dopouští násilí, vnáší do rodiny místo ochrany a bezpečí strach a nejistotu. Děti vyrůstají v atmosféře podezírání a manipulací, tedy atmosféře, kde je násilí (verbální i fyzické) akceptovaným způsobem řešení konfliktů. Učí se, že právě toto je „normální“ a „správný“ svět.⁵¹ Děti také nezřídka bývají označovány za viníky násilí, neboť rodič dopouštějící se násilí přesouvá vinu na ostatní členy rodiny.⁵²

3.2.2 Rodič, který je násilí vystaven, a jeho rodičovské kompetence

Rodiče, kteří jsou násilí vystaveni, mají vzhledem k vlastnímu prožívání násilí sníženou vnímavost k potřebám dětí a nedokážou vidět, jak násilí dětem ubližuje.⁵³ V důsledku emoční zátěže, kterou pro ně násilí znamená, nemají kapacitu k přiměřené emoční odezvě dětem (nadměrná fixace, či naopak nevřelost), ve

⁵¹ Wünschová, 2009

⁵² Aschjem, Sanna a Steinsvåg, 2017

⁵³ Tamtéž

výchově raději ustupují (jedná se o méně náročný přístup) a mají menší trpělivost (snížená odolnost vůči stresu). Nemohou být tedy pro děti zdrojem jistoty, jaký pro svůj zdravý vývoj potřebují.⁵⁴

3.2.3 Rozvod, rozpad rodiny a násilí v rodině

V rodinách, kde dochází k násilí a kde není vůle či schopnost ze strany rodičů situaci a své chování měnit, dochází v drtivé většině případů k rozpadu rodiny a následnému uspořádání péče o děti. Ve většině těchto případů je rozchod/rozvod rodičů v zájmu dítěte. Rodinný systém bývá násilím natolik poničený, že intervence rodinné systemické terapie či párové terapie a mediace bývají v lepším případě neúčinné, v horším případě mohou přinést nežádoucí změny (např. informace získané během terapie mohou být použity k manipulaci, aby např. druhý rodič stáhl trestní oznámení či nepodnikal kroky k samostatnému životu, párový proces v situaci asymetrického rozdělení moci ve vztahu může přispět k neadekvátním pocitům viny a bezmoci u druhého partnera atp.)

Rozvod zároveň vždy znamená pro dítě narušení jeho základní existenční jistoty a vyvolává v něm pocity ohrožení.⁵⁵ Děti prožívají strach, že přijdou o oba rodiče a cítí odpovědnost a vinu za rozvod rodičů.⁵⁶

Míra prožívané zátěže závisí nejen na věku dítěte a jeho osobnostních charakteristikách, ale především na přístupu rodičů. Vztah k rodiči považují za nejúčinnější protektivní faktor např. Trnka (1974) a Plaňava (2000). Na negativní důsledky konfliktů mezi rodiči na psychický vývoj dětí upozorňují např. Peterson a Zill (1986) či Amato (2000). V praxi je při řešení případů násilí v rodině velmi často řešen souběh problematiky domácího násilí a rozvodové problematiky. Jedná se o profesně náročnou výzvu, neboť rodiny, kde je primárním zdrojem obtíží rozvodový konflikt, často mohou na prvních setkáních svým chováním vytvářet podobný obraz jako rodiny ohrožené domácím násilím a naopak.

⁵⁴ Wünschová, 2009

⁵⁵ Špatenková a kol., 2004

⁵⁶ Teyber, 2007

Pro každodenní práci s rodinami v rámci DAC je však třeba umět situace dobře rozlišit a zvolit pro každou cílovou skupinu jiný způsob práce. Způsob práce s rodinou v období náročného rozvodu se totiž od intervencí v rodinách vyrovňavajících se s následky domácího násilí zásadně liší.

U rozvodových sporů se osvědčuje společná práce celé rodiny najednou. Indikována často bývá např. Cochemská praxe, párová a rodinná terapie, mediaci atp. Tyto způsoby práce však v oblasti rodin ohrožených násilím neposlouží. Situace přímé konfrontace osob, které násilí zažívaly, s původcem násilí k rodičovským dohodám zpravidla nevede. Jejich důsledkem je naopak oslabení schopnosti ohroženého rodiče řešit situaci v zájmu dítěte a často vede ke nové aktivaci symptomů traumatického stresu jak u rodiče, tak případně u dítěte. V případech domácího násilí a násilí v rodinách proto při práci s celou rodinou klademe důraz na zachování bezpečí všech členů rodiny. **Zároveň i zde zůstává platnou premisou nulová tolerance k násilí a ani náročná vztahová situace, kterou rozvod/rozpad rodiny provází, nemůže být omluvou pro násilí mezi partnery či vůči dětem.**

Také je však třeba zajistit, aby téma domácího násilí či násilí v rodině nebylo zneužito v rámci rozvodového sporu. Tedy aby dítěti v důsledku implikace ochranných opatření určených pro oběti domácího násilí nebylo bráněno v kontaktu s druhým rodičem, utajován jeho pobyt, či aby dítě nebylo vystaveno jednostranné traumatizující verzi událostí v rodině v těch případech, kdy obavy o zdraví či bezpečí dítěte nemají opodstatnění v realitě a pramení více ze subjektivně prožívané úzkosti druhého rodiče, či se přímo jedná o vědomou manipulaci s cílem využít tématu domácího násilí „k vymazání druhého rodiče“ ze života dítěte.

4 SPECIALIZOVANÉ CENTRUM PRO DĚTSKÉ OBĚTI A SVĚDKY NÁSILÍ

4.1 Specializace center

Centrum DAC/ DBN je specializované centrum poskytující pomoc a ochranu dětským obětem a svědkům násilí, tzn. jakéhokoliv tělesného či duševního násilí, urážení nebo zneužívání, včetně sexuálního zneužívání, zanedbávání a nedbalého zacházení, trýznění nebo vykořisťování.

V české praxi se jedná o děti ohrožené ve smyslu **6 písm. e) a g) Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí**, a děti, u nichž orgány uvedené v odst. 3 dotčeného zákona vyhodnotily, že je zde důvodné podezření, že jsou oběťmi nebo svědky násilí, zneužívání nebo týrání, a proto centrum požádaly o spolupráci.

Je-li to účelné, poskytuje centrum dětství bez násilí též ochranu a pomoc rodičům a dalším pečujícím osobám dětí, kteří se násilí, týrání nebo zneužívání nedopouštějí.

Centrum je postavené na úzké **multioborové a mezioborové spolupráci a poskytuje bezpečné a neutrální místo** určené pro včasnou, komplexní a specializovanou pomoc.

Jedná se o místo přátelské k dětem, kam za dítětem v ohrožení násilím docházejí specializovaní odborníci a poskytují mu potřebnou odbornou podporu a pomoc.

Centrum poskytuje místo, kde:

- je možné **vyslechnout dítě** ve speciálně vybaveném a přátelsky zařízeném prostředí, aby nemuselo jezdit na policejní stanici, k soudu, k lékaři či na OSPOD. Výslechová místnost je vybavena snímací technikou, která umožňuje plnohodnotné pořizování záznamů pro účely trestněprávního a opatrovnického řízení;

- je přítomen **tým odborníků vyškolených** vést rozhovory s dítětem, poskytnout dětem terapeutickou pomoc a pracovat s ohroženými dětmi i jejich okolím;
- otevřený prostor pro **mezioborovou spolupráci** odborníků a institucí zapojených do řešení případů dětských obětí násilí v rodině.

Centrum DAC/ DBN je tedy místem, kde je úzce mezioborově koordinovaná a na zájem dítěte zaměřená péče poskytovaná na jednom, pro dítě **bezpečném místě**.

Služby v centru se opírají o tyto čtyři pilíře:



Jeho služby zajišťují:



Fungování centra vychází z mezinárodních standardů práce s touto cílovou skupinou a dodržuje základní principy práce těchto center (podrobnosti viz Kapitolu 4.3 Standardy práce):

- nejlepší zájem dítěte;
- participaci dítěte na řešení případu;
- zajištění bezpečí a ochrany před sekundární viktimizací;
- poskytnutí včasné odborné pomoci;
- úzká multioborová a mezioborová spolupráce a koordinace;
- poskytování služeb pod jednou střechou v prostředí přátelském dětem;
- nediskriminační přístup (inkluzivní cílová skupina);
- na datech založený profesionální přístup a vyhodnocování služeb;
- trauma-informovaný způsob fungování.

Tyto principy jsou základem fungování centra a určují všechny postupy vč. volby metod práce, kvalifikačních požadavků na pracovníky atp.

V praxi je třeba brát zřetel na to, že:

- Centrum pracuje v zájmu dětí i s rodinným systémem traumatizovaným násilím v rodině. Je třeba mít nastavené postupy a vyškolený personál, *pravidla práce s traumatizovanými osobami i specifika práce s rodinami zasaženými násilím*.
- Práce centra vyžaduje *multioborový a mezioborový přístup*, jeho služby jsou tedy komplexní, psychosociální, orientované na nejlepší zájem dítěte a poskytované za aktivní, citlivě vedené participace dítěte.

- Součástí služeb je nejen přímá terapeutická a poradenská činnost pro dítě, ale i *mezioborová spolupráce* s klíčovými aktéry pro dítě včetně povinné spolupráce s OSPOD, státním zastupitelstvím, soudy či PČR, Intervenčními centry i dalšími zainteresovanými aktéry.
- V zájmu dítěte je důležité pracovat i s neabuzivním rodičem a okolím dítěte.
- Jedná se o děti vysoce ohrožené nikoliv pouze krizovou situací, ale zpravidla dlouhodobou rodinnou situací ve vysokém riziku, proto je důležité umožnit krizové i dlouhodobější intervence v rodině podle potřeb dítěte.

4.2 Právní rámec poskytování služeb center

4.2.1 Mezinárodní právní rámec

Právní ukotvení pomoci dětem ohroženým násilím v rodině vychází z Úmluvy o právech dítěte (dále jen „Úmluva“), kde je definováno právo dítěte na ochranu před veškerým násilím.⁵⁷ Násilím se pak rozumí násilí tak, jak je definováno článkem 19 Úmluvy a jejím Všeobecným komentářem č. 13 z roku 2011, jako „*jakékoli tělesné či duševní násilí, urážení nebo zneužívání včetně sexuálního zneužívání, zanedbávání a nedbalého zacházení, trýznění nebo vykořisťování*“.⁵⁸

Činnosti centra reflektují a pomáhají naplnit i závazky z dalších mezinárodních úmluv, zejména:

- Justice přátelská dětem⁵⁹
- Sociální služby přátelské dětem⁶⁰
- Směrnice evropského parlamentu a rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se stanoví minimální normy v oblasti práv, podpory a ochrany obětí

⁵⁷ MPSV, 2016

⁵⁸ Tamtéž

⁵⁹ Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child friendly justice (2011) (Adopted by the Committee of Ministers on 17 November 2010 at the 1098th meeting of the Ministers' Deputies)

⁶⁰ Council of Europe Recommendation on children's rights and social services friendly to children and families (2011)

trestných činů a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV⁶¹

- dokumenty týkající se sexualizovaného násilí vůči dětem, tzv. Lanzarotské úmluvy⁶²
- Směrnice evropského parlamentu a rady 2011/93/EU ze dne 13. prosince 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii⁶³

4.2.2 Český právní rámec

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Děti, které jsou svědky nebo přímými oběťmi násilí, jsou jako děti vysoce ohrožené (děti, na které se sociálně-právní ochrana zaměřuje) uvedeny v §6 Zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

OSPOD je v těchto případech povinen založit specializovanou složku pro ohrožené dítě, provést podrobné vyhodnocení situace dítěte a vypracovat jeho Individuální plán ochrany. Jako efektivní se jeví multioborové a mezioborové vyhodnocení situace dítěte **na případové konferenci, která za přítomnosti pracovníka OSPOD umožňuje výměnu informací mezi jednotlivými účastníky za účelem ochrany ohroženého dítěte.**

Na pracovníky DAC jako zaměstnance organizace se statutem pověřené osoby k výkonu sociálně-právní ochrany se vztahuje **povinnost mlčenlivosti** stanovená **§ 57 zákona o SPOD**, tzn. že jsou povinni zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, se kterými se při provádění sociálně-právní ochrany nebo v přímé souvislosti s ní seznámili.

⁶¹ Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA (2012)

⁶² Council of Europe Convention for the protection of children against sexual exploitation and sexual abuse (2007)

⁶³ Directive 2011/93/EU of the European Parliament and of the Council of December 2011 on combating the sexual abuse and sexual exploitation of children and child pornography (2011)

Na pracovníky center se zároveň se vztahuje **oznamovací povinnost vůči orgánům SPOD podle § 10 odst. 4) výše uvedeného zákona**. Splnění oznamovací povinnosti se požaduje po každém pracovníkovi, který se dozví, že byl na dítěti spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění nebo má podezření ze spáchání takového činu; a v případech uvedených v §6 zákona o SPOD, zejména pod písm. e) a g) tedy v situacích, kdy se pracovník se dozví o skutečnostech nasvědčujících tomu, že děti jsou ohroženy násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za jejich výchovu, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami. Oznámení skutečnosti OSPOD, pak není porušením obecně stanovené mlčenlivosti, naopak je povinností zaměstnance.

Pro účely trestního řízení mohou pracovníci DAC sdělovat informace týkající se skutečností, se kterými se seznámili při provádění sociálně-právní ochrany nebo v přímé souvislosti s ní, pouze na základě udělení písemného souhlasu klientem, v případě dětí jejich zákonným zástupcem nebo opatrovníkem, je-li jim pro dané řízení ustanoven. Pracovníci DAC (jako zaměstnanci Centra LOCIKA) **mohou odmítnout vyhovovat dožádáním orgánů činných v trestním řízení** při plnění jejich úkolů s odkazem na uloženou povinnost mlčenlivosti zákonem o SPOD (§8 odst. 4. trestního řádu).

Bez písemného souhlasu klienta mohou pracovníci DAC sdělovat informace **pouze po předchozím souhlasu soudce** – od policie či státního zástupce si vyžádají usnesení soudu, kterým jsou ve vymezeném rozsahu a pro daný účel zbaveni povinnosti mlčenlivosti.

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

Zákon o policii ČR v §§44–47 upravuje institut VYKÁZÁNÍ, preventivní opatření, které umožňuje zasahující policii na základě zjištěných skutečností vykázat ze společného obydlí a jeho bezprostředního okolí osobu, u které se lze domnívat, zejména s ohledem na předcházející chování, že by se mohla dopustit dalších nebezpečných útoků. Policie vyhodnocuje riziko možného pokračování násilí metodou SARA DN.

Policista je oprávněn násilnou osobu vykázat i v její nepřítomnosti. Doba vykázání je 10 dní. Do 24 hodin od vstupu policisty do společného obydlí zašle policie kopii úředního záznamu o vykázání příslušnému **intervenčnímu centru a soudu**, jenž je příslušný rozhodovat o návrhu na prodloužení vykázání a o dalších návrzích na vydání předběžných opatření ve věcech ochrany proti domácímu násilí podle ustanovení zákona o zvláštních řízeních soudních.

Pokud ve společném obydlí žije nezletilá osoba, zašle policie kopii úředního záznamu o vykázání ve stejné lhůtě i příslušnému orgánu sociálně právní ochrany dětí.

Na základě novely zákona o policii ČR z roku 2022 je každé dítě, které sdílí společnou domácnost s osobou, která byla vykázána, považováno za ohrožené, a to se všemi právními důsledky, které se k tomuto statusu vztahují.

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

Pokud násilí v rodině dosahuje intenzity trestného činu a bylo spácháno přímo na dítěti, spadá dítě pod ochranu zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.

Podle §2 odst. 4 písm. a) tohoto zákona je každá osoba mladší 18 let tzv. zvlášť zranitelnou obětí (dále jen ZZO) a jako takové jí náleží zvýšená ochrana před druhotnou újmou / sekundární viktimizací. Zákon tak deklaruje zvláštní výslechová pravidla pro děti, jako je výslech ve speciální výslechové místnosti speciálně vyškoleným policistou, zabránění bezprostřednímu vizuálnímu kontaktu s podezřelou osobou či právo na doprovod důvěrníkem k úkonům trestního řízení aj.

Dětem dále zákon zaručuje právo na bezpečí, na bezplatnou odbornou pomoc, bezplatnou právní pomoc zprostředkovanou zmocněncem poškozeného, právo na citlivě podané informace ve všech stádiích trestního řízení, právo na peněžitou pomoc poskytovanou státem aj.

Práva dětí jako ZZO deklarovaná zákonem o obětech trestných činů jsou realizovaná právními instituty, které obsahuje zejména trestní řád (např. ustanovení týkající se vydávání předběžných opatření v rámci trestního řízení, úprava institutu bezplatného zmocněnce poškozeného aj.).

Detailně je ochrana dětí jako obětí trestného činu popsána v kapitole 7.2.1. „Ochrana dítěte před sekundární viktimizací v rámci trestního řízení.“

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Důležitá ustanovení vztahující se k ochraně osob/dětí před domácím násilím obsahuje občanský zákoník (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník). Jde zejména o ustanovení §§751–753 a §3021, která umožňují omezení či vyloučení práv k užívání obydlí po určenou dobu z důvodu domácího násilí (*„...stane-li se společné bydlení manželů v domě nebo bytě pro jednoho z nich nesnesitelné z důvodu tělesného nebo duševního násilí, může soud na návrh dotčeného manžela omezit, popřípadě i vyloučit na určenou dobu právo druhého manžela v domě nebo bytě bydlet...“*; *„...ustanovení §751–753 proti domácímu násilí se použijí také v případě společného bydlení jiných osob, než jsou manželé...“*).

Procesní pravidla určená k realizaci tohoto způsobu ochrany osob ohrožených domácím násilím v rámci občanského práva obsahuje **Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen ZŘS)**.

§§400–414 ZŘS, oddíl „Předběžné řízení ve věcech ochrany proti domácímu násilí“, upravuje pravidla řízení ohledně předběžných opatření, kterými se lze domáhat zejména toho, aby osoba násilná opustila společné obydlí a jeho bezprostřední okolí, nezdržovala se v něm či do něj nevstupovala, zákazu kontaktu násilné osoby s osobou ohroženou, zákazu nežádoucího sledování a obtěžování aj. Tato ustanovení také upravují podání návrhu na prodloužení již vydaných předběžných opatření (a vykázání).

Důležitým ustanovením je §403 odst. 2 a 3, podle kterého může výše zmíněné návrhy podat i nezletilé dítě. Je-li mezl. starší 16 let, má pro řízení plnou procesní způsobilost, dítě mladší 16 let jako navrhovatel může zplnomocnit k zastupování v řízení o předběžných opatření (má-li k tomu přiměřenou rozumovou a volní

vyspělost) rodiče, pracovníka OSPOD, nebo advokáta.

Ustanovení §§492 až 496, oddíl „Zvláštní ustanovení o výkonu rozhodnutí ve věci ochrany proti domácímu násilí“ obsahuje specifickou úpravu výkonu zmiňovaných předběžných opatření.

Dítě může při poskytování pomoci přijít do kontaktu s dalšími odborníky z těchto oblastí vázaných příslušnými resortními zákony a předpisy:

Oblast, gesce příslušného ministerstva/hlavní právní norma upravující fungování resortu	Odborníci, se kterými dítě přijde / může přijít do kontaktu
Zdravotnictví (gesce MZd; Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách)	školní psycholog, metodik prevence, výchovný poradce, psycholog PPP, pracovník DD, VU či DU, sociální nebo speciální pedagog atd.
Školství (gesce MŠMT; Zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon)	školní psycholog, metodik prevence, výchovný poradce, psycholog PPP, pracovník DD, VU či DU, sociální nebo speciální pedagog atd.
Sociální oblast (MPSV; Zákon č. 108/2006, o sociálních službách)	pracovník IC, azylového domu, psycholog/terapeut/sociální pracovník KC či poradenských služeb, pracovník terénních služeb, sociálně aktivizačních služeb (dále „SAS“), pracovník AS – asistovaných služeb (zatím legislativně neukotveno)
Sociálně právní ochrana dětí (MPSV – oblast ochrany dětí a rodiny; Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí)	pracovník OSPOD, pracovník organizace pracující v rámci pověření k soc. právní ochraně dětí vč. specializovaných center pro tyto děti
PČR (MV; Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR)	zasahující policejní hlídka, policejní psycholog, vyšetřovatel, specialista na práci s dětskými oběťmi, policejní krizový intervent
Soudy a státní zastupitelství, přestupková komise, probační a mediační služba, vězeňská služba (MSP; Zákon č. 89/2021 Sb., občanský zákoník, Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, Zákon č. 169/1999 Sb., zákon o výkonu trestu odnětí svobody, Zákon č. 257/2000 Sb., zákon o Probační a mediační službě, Zákon č. 254/2019 Sb., zákon o znalcích, znaleckých kancelářích)	soudce, soudní sociální pracovník, státní zástupce, soudní znalec, probační úředník, psycholog / sociální pracovník ve vězeňství

4.3 Standardy práce specializovaných center

Klíčové principy práce centra se řídí mezinárodními standardy práce Barnahus Quality Standards a jejich adaptací do českého prostředí obsaženou v minimálních multioborových standardech *8 bodů pro dětství bez násilí* (viz příloha č. 1), které schválil Výbor vlády pro prevenci domácího a genderového násilí dne 9. 12. 2021.

4.3.1 Nejlepší zájem dítěte

Nejlepší zájem dítěte je předním hlediskem veškeré činnosti směřující k ochraně dítěte ohroženého násilím v rodině. Je to dynamický právní institut, definovaný Výborem OSN pro práva dítěte jako přiměřené naplnění práv dítěte garantovaných Úmluvou o právech dítěte (zejména se jedná o právo dítěte na možnost vyrůst v péči svých rodičů a současně mít zajištěné základní materiální, fyzické, výchovné a emocionální potřeby, zejména potřebu bezpečí, citové vazby, ochranu života, zdraví i příznivého vývoje, jakož i dostupné, přístupné a vhodné vzdělávání). Mechanismus nalezení nejlepšího zájmu dítěte v českém právním kontextu nejčastěji naplňuje koncept vyhodnocování situace dítěte a následná tvorba individuálního plánu ochrany a použití institutu případové konference.⁶⁴

Jedná se o pojem obsažený v Úmluvě o právech dítěte OSN z roku 1989, podle níž má být tento zájem předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí a uskutečňované veřejnými nebo soukromými subjekty. Pojem je obtížně definovatelný, zejména v situaci konfliktu zájmů rodičů a dětí. Zájmy dětí jsou provázány s normami skupiny, etnika, resp. kultury, v nichž děti žijí, proto je také možné vytvořit jen obecnou definici NZD. Platný český občanský zákoník definuje soustavu pomocných kritérií k určení NZD při rozhodování ve věcech péče o dítě.

⁶⁴ 8 bodů pro dětství bez násilí

Těmi mají být ohledy „... na osobnost dítěte, zejména na jeho vlohy a schopnosti ve vztahu k vývojovým možnostem a životním poměrům rodičů, jakož i na citovou orientaci a zázemí dítěte, na výchovné schopnosti každého z rodičů, na stávající a očekávanou stálost výchovného prostředí, v němž má dítě napříště žít, na citové vazby dítěte k jeho sourozencům, prarodičům, popřípadě dalším příbuzným i nepříbuzným osobám.⁶⁵

Při vyhodnocování, jak je standard v českém prostředí naplňován, je důležité se změřit na tyto oblasti:

- Je zajištěn mechanismus pro mezioborové vyhodnocování aktuálního stavu, potřeb a vývojové úrovně dítěte a zjišťování jeho nejlepšího zájmu včetně citlivého vyslyšení názoru dítěte?
- Jsou definovány oblasti, které je třeba při určování nejlepšího zájmu dítěte vyhodnocovat?
- Znaří jednotliví klíčoví aktéři svoji roli při zjišťování a naplňování nejlepšího zájmu dítěte?
- Existuje mechanismus pravidelného vyhodnocování případů etických dilemat při určování nejlepšího zájmu dítěte ohroženého násilím v rodině.

V praxi center tento závazek naplňujeme v procesu mapování potřeb dítěte, kdy je v kontaktu s odborníky zjišťován zájem a přání dítěte i jeho potřeby dítěte v definovaných oblastech. Následně jsou získané informace vyhodnoceny nejprve multioborově v rámci tzv. **mental health assesmentu**, a následně i mezioborově na **expertní případové konferenci**, kam je dítě přizváno, pokud je to pro něj a pro vedení případu vhodné. Role jednotlivých aktérů při řešení případu jsou definovány příslušnými resortními zákony (viz předchozí kapitolu) a upřesněny mezioborovými smlouvami a pojmenováním rolí na expertních případových konferencích.

⁶⁵ Matoušek, 2013, s. 16

Celý proces je pravidelně supervidován a intervídován, etická dilemata jsou řešena na základě platného etického kodexu. Fungování služby je každoročně evaluováno.

4.3.2 Participace dítěte

Dítě je vyslyšeno, jeho názorům a přáním i potřebám je věnována patřičná pozornost. Má právo na včasné informace o všem, co se ho týká. Konání okolí je pro něj předvídatelné a přístup odpovídá jeho věku, vývojové úrovni a psychickému stavu, dostávají se mu pravdivě formulované informace o jeho právech, možnostech a následných krocích, které jej a jeho rodinu čekají. Dítě není objektem péče či vyšetřování atd., ale je právním subjektem, který plně požívá svých práv.⁶⁶

Do procesu zjišťování nejlepšího zájmu dítěte je třeba participativně zapojit i samotné dítě – dítě má svůj zájem vyjádřit, pokud je k tomu způsobilé, a při rozhodování o něm je třeba k jeho názoru přihlížet. Participací se naplňují potřeby dítěte; musí být provedena profesionálně, citlivě a se zohledněním jeho individuality. V opačném případě může dítěti uškodit. Pro právo dítěte na vyjádření vlastního názoru neexistuje žádný věkový limit.

Ve kterých případech je dítě způsobilé k vyjádření svého názoru, však česká legislativa ani judikatura zcela jasně neříká. Vedle názoru dítěte bývá při rozhodování o dítěti v relevantních výkladech (včetně výkladu OSN k Úmluvě) za významné pokládáno zachování identity dítěte, zachování jeho rodinného prostředí a existujících vztahů, zajištění péče, ochrany a bezpečí, podpora jeho zdraví, zajištění jeho vzdělání a posouzení rizik, jimž je případně vystaveno. Do procesu zjišťování nejlepšího zájmu dítěte je v DAC zapojeno i samotné dítě. V individuální práci s dítětem v DAC zjišťujeme nejlepší zájem dítěte, aktuální potřeby dítěte, jeho rodinné vazby i rizika, která jeho zdravý psychosociální vývoj ohrožují, věku přiměřenou a citlivou formou. Je podporováno v tom, aby vyjádřilo svůj názor, pokud je k tomu způsobilé, a při rozhodování o něm je k jeho názorům přihlíženo. Dostává citlivě, s ohledem na věk a aktuální stav, včasné informace o všem, co se ho týká, pravdivé informace o svých právech, možnostech a následných krocích, které je a jeho rodinu čekají.

⁶⁶ 8 bodů pro dětství bez násilí

KRITÉRIA:

- pracovníci a pracovnice na základě své odborné kvalifikace umějí s dítětem komunikovat způsobem přiměřeným jeho věku, vývojové úrovni a rozumové vyspělosti, jsou si vědomi rizika možné sugestibility dítěte, prožívání konfliktu loajality vůči rodičům, možných obav o jednoho či oba rodiče či případné (vědomé či nevědomé) manipulace dítěte jedním z rodičů či naopak (např. fenomén identifikace dítěte s násilným chováním rodiče) a umějí s těmito jevy pracovat;
- dítě dostane způsobem jemu srozumitelným informace o svých právech a průběhu poskytování pomoci a ochrany;
- dítě může ovlivnit způsob poskytování služby, ale vyslechnutí názoru dítěte je jasně odlišeno od odpovědnosti za vývoj případu – tu nesou rodiče a příslušné instituce. Dítě má právo odmítnout vyjádření k tématům, která jsou pro něj citlivá nebo ambivalentní, stejně jako má právo odmítnout svou aktivní participaci v případě, kdy pro něj znamená neúnosnou míru stresu;
- názory a vyjádření dítěte jsou vždy pozorně vyslechnuty, a pokud postupujeme v rozporu s přáním dítěte, je mu vždy vysvětlen důvod;
- právo na participaci je zajištěno pro všechny děti bez rozdílu (v případě potřeby zajišťujeme překlad či jinou dopomoc s porozuměním);
- dítě aktivně dostává příležitost vyjádřit se ke své situaci, svým potřebám, způsobu poskytování služby nebo názoru na pracovníka, který s ním vede konzultace (mj. je zajištěno právo si stěžovat, požádat o změnu pracovníka, do evaluace služby je zahrnut názor dětí);
- je důsledně zachovávána důvěrnost sdělení dítěte. Pokud je třeba důvěrnost porušit, je dítěti předem srozumitelným způsobem sdělen důvod a způsob předání informací. Dítě je informováno, jak bude s jeho sdělením nakládáno, o situacích spojených s povinnou mlčenlivostí i situacích, kdy může být mlčenlivost porušena. Rovněž jsou pro dítě srozumitelné role jednotlivých osob, které s ním budou pracovat.

Výše uvedená práva dítěte ve fungování center zajišťuje především **průvodce pro dítě**. Ten dítě na úvodní konzultaci informuje o fungování centra i celém procesu řešení případu, může použít za tímto účelem vytvořené infomateriály včetně

„Knihy o DAC“. Na konzultacích s dítětem běžně věnuje těmto oblastem prostor, stejně jako nechává prostor pro dotazy dítěte. Průvodce je proškolen v trauma-informovaném způsobu práce, krizové intervenci, i na trauma orientované komunikaci s dítětem. (Další podrobnosti viz kapitolu 6.2 Ochrana dítěte před násilím a sekundární viktimizací)

4.3.3 Bezpečí dítěte

Bezpečí a ochrana dítěte patří mezi základní hodnoty center. Mezioborová spolupráce i spolupráce s rodinou dítěte musí být principiálně nastavena tak, aby bylo pro dítě a ohroženého rodiče primárně zajištěno bezpečí, jak emocionální, tak faktické, jak v jeho domácím prostředí, tak i v terapeutickém prostoru, a byla zajištěna ochrana před sekundární viktimizací a retraumatizací.

KRITÉRIA:

- veškerá spolupráce je koncipována tak, aby bylo primárně zajištěno bezpečí pro dítě a minimalizovaná rizika jeho traumatizace nebo retraumatizace;
- dítěti je zajištěna ochrana a bezpečí před osobou, která se dopouští násilí, je vyloučeno náhodné či nechtěné setkání;
- všichni pracovníci a pracovnice dbají na předvídatelnost dění v průběhu péče o dítě, informování dítěte o jejím průběhu i o dobrovolné zapojování dítěte do řešení situace;
- všechny konzultace a rozhovory s dítětem jsou vedeny zásadně nekonfrontačně a dítě není nuceno k vyjadřování názorů a postojů;
- dítě není nuceno do setkání, na které není připraveno;
- dítě není zbytečně vystavováno informacím, které mohou traumatizujícím způsobem vyvolat silné emoce, případně způsobit vysokou úroveň aktivace centrální nervové soustavy. Informace jsou dítěti předávány zvláště citlivým způsobem.

4.3.4 Nulová tolerance násilí

Nulová tolerance násilí tvoří důležitý pilíř práce s rodinou zasaženou násilím. **Nepřijatelnost psychického i fyzického násilí** včetně emočního nátlaku a tělesného trestání dětí v blízkých vztazích v jakékoliv podobě a intenzitě je jasně

definovanou a žitou hodnotou. Jedná se o jasné pojmenování, že násilí jako způsob dosahování něčí vůle je zcela nepřijatelné, a to jak v kontextu partnerského násilí, tak v používání fyzických trestů vůči dětem. Princip nulové tolerance násilí umožňuje zřetelně vymezit hranice a zabránit tak diskusím na témata např. „jak moc je možné dítě bít, aby to ještě bylo v pořádku“, „ženská musí pár facek vydržet“ či „muž by neměl být měkota“. Pro práci s cílovou skupinou dětí ohrožených násilím v rodině je velmi důležité, aby pracovníci center byli s touto hodnotou autenticky ztotožnění a dávali jasnou informaci klientům o bytí nepřípustnosti násilí, nejen na verbální úrovni, ale i svými neverbálními signály během rozhovoru.

KRITÉRIA:

- pracovníci a pracovnice rozumějí dopadům násilí na jednotlivé členy rodiny a uvědomují si jeho důsledky na život dítěte;
- pracovníci a pracovnice jsou schopni/schopny neodsuzujícím způsobem vysvětlit nepřijatelnost násilí klientům a dopady, jaké má násilí na dítě, i důvody, proč je nutné se jakékoli formy násilí vyvarovat;
- pracovníci a pracovnice jsou schopni/schopny vyhodnotit signály nasvědčující tomu, že v rodině dochází k násilí, a dokážou na ně adekvátně reagovat;
- pracovníci a pracovnice znají principy a specifika práce s osobami, které se dopouštějí násilí, i s osobami, které jsou násilí vystaveny.

Tento princip je pro výkon práce natolik klíčový, že je součástí přijímacího řízení, zaškolení i kultury organizace vč. všech zásadních dokumentů i průběžného proškolení.

4.3.5 Prostředí přátelské dětem

Pomoc a podpora je poskytována na vhodném místě, které je pro dítě bezpečné a působí na něj podpůrně, je umístěno v běžné bytové zástavbě, vybaveno trauma-informovaným způsobem (pastelové barvy, nezahlcující prostředí, vhodné oblečení a úprava zevnějšku zaměstnanců, např. ne výrazné vůně, makeup, vyzývavé oblečení atp.).

KRITÉRIA:

- místa poskytování pomoci dítěti jsou dobře dostupná, adekvátně vybavená a nejsou pro dítě stigmatizující;
- prostředí je koncipované tak, aby dítěti zajistilo bezpečí a soukromí i pocit běžného, nestigmatizujícího prostředí.

4.3.6 Profesionalita⁶⁷

Součástí odborné profesionality pracovníků center je dodržování několika základních pravidel. Prvním předpokladem je, že na všech pozicích pracují lidé s odpovídající kvalifikací, kteří se dále aktivně profesně rozvíjejí. Pracovníci DAC jsou vyškoleni k práci s traumatizovaným klientem a klientem v akutní krizi, znají také specifika práce s rodičem v kontextu problematiky násilí v rodině. Mezi základní zásady práce DAC s klienty patří zajištění pocitu bezpečí, předvídatelnost kroků ve spolupráci s rodinou, respekt ke klientovi a jeho rozhodnutím, profesionalita.

Mezi důležité hodnoty patří schopnost pracovníka násilné chování v rodině jasně a jednoznačně pojmenovat a označit jako problematické a poškozující. Stejně nutné je pojmenovat chování rodičů vystavených násilí, které děti zatěžuje. Zároveň je však třeba přistupovat k rodičům bez předsudků, s respektem a empatií (tj. odsoudit násilné chování, ale nikoli osobu jako celek). To je zásadní i pro rozvoj zdravé identity dítěte, kdy není žádoucí vnímat rodiče primárně v roli násilníka nebo oběti – komunikace o situaci v rodině by měla umožnit dítěti vnímat oba rodiče celistvě, s jejich chybami i silnými stránkami.

KRITÉRIA:

- všechna odborná rozhodnutí, často významně ovlivňující život rodin a dětí, dělají pracovníci/pracovnice na základě **faktů**, nikoli domněnek;
- pracovní hypotézy před finálním vyhodnocením situace je třeba **ověřovat z více zdrojů**, metody a techniky odborné práce používat dle stanovených postupů a po řádném zaškolení;

⁶⁷ Poznatky v této kapitole vychází ze zkušeností získaných v obdobích 2018-2024 v supervizích a konzultacích s PhDr. Leonou Jochmannovou, PhD.

- **etická dilemata** řeší pracovníci a pracovníce vědomě, řídí se etickým kodexem a hodnotami organizace, vždy se zohledněním nejlepšího zájmu dítěte;
- pracovníci/pracovnice i organizace jako celek si jsou dobře vědomi svých kompetencí a jejich limitů, a úzce **multioborově a mezioborově** spolupracují;
- pracovníci/pracovnice reflektují a pravidelně supervidují svou práci, v případě pochyb bez prodlení požádají o spolupráci své kolegy, odborníka na danou problematiku či **supervizora**. Součástí profesionality je i ochota reflektovat své chyby a dále se profesně rozvíjet.

4.3.7 Včasné poskytnutá mezioborová pomoc

Součástí specifické profesionality pracovníků center je i dodržování **práva dítěte na včasné poskytnutou odbornou mezioborovou pomoc**.

KRITÉRIA (blíže viz kapitolu 6 Přímá práce s dítětem a rodičem)

- dítěti je bez odkladu zajištěna odborná pomoc dle jeho aktuálních potřeb a je citlivě připravováno na všechny nové kroky v procesu poskytování péče;
- dítěti jsou včas poskytnuty informace o jeho situaci i jeho právech, je transparentně určen pracovník či pracovníce, který/á dítěti předá informace v co nejkratší době a přiměřeným způsobem;
- odborná pomoc a podpora je zprostředkována i členům rodiny a okolí dítěte;
- jsou nastaveny procesy pro řešení krizových případů zohledňující potřeby dítěte;
- v celém průběhu péče je zajištěn proces zamezující prodlevám v řešení situace dítěte;
- dítěti je k dispozici kvalifikovaný pracovník v roli důvěrníka a zmocněnce pro trestní řízení;
- dítěti je poskytnuta emoční podpora a příprava na výsledky;
- jsou nastavena pravidla a procesy pro mezioborovou spolupráci v zájmu podpory dítěte v průběhu trestního řízení.

Mezioborový tým pravidelně svolává koordinátor DAC (vedoucí centra nebo case manager případu) ke společnému vyhodnocení situace v rodině a volbě další strategie práce.

Interní tým DAC zpravidla tvoří dvojice casemanager/ka a dětská průvodkyně / dětský průvodce, doplněná týmem pro vyhodnocení potřeb dítěte (klinický psycholog/diagnostik, dětský a dorostový psychiatr, dětský psycholog, popř. pediatr) a týmem návazné péče (TF KBT terapeuti a další odborníci). Tým se pravidelně schází na intervizích a klientských poradách, kde vyhodnocuje naplňování plánu ochrany dítěte, který navrhl mezioborový tým.

V kontaktu s rodinou je nutné používat metody vhodné pro tuto cílovou skupinu, nikoliv běžné postupy rodinné či párové terapie či mediaci.

4.3.8 Multioborová a mezioborová spolupráce v zájmu dítěte

Vzhledem k faktu, že úzká mezioborová spolupráce je základem všech moderních přístupů k práci s ohroženými dětmi, je logické, že stojí i v jádru metodiky služeb DAC. Systém ochrany dítěte ohroženého násilím v rodině spadá pod pět resortů, kde je upraven v příslušných zákonných normách a metodických doporučeních, která často nejsou v souladu. Každý z těchto resortů má v oblasti ohrožených dětí vlastní metodické postupy, vlastní statistiku i terminologii.

Bohužel neexistuje jednotná koordinace této péče, tak jak je to běžné v zahraničí. Aby služby dítěti byly poskytovány jednotně, citlivě a aby byly efektivně mezioborově koordinovány, je potřeba realizovat **multioborový a mezioborový casemanagement na úrovni jednotlivých případů.**

KRITÉRIA:

- dítěti je zajištěn mezioborový přístup k řešení jeho situace s využitím poznatků sociální práce, psychologie, léčby traumatu, terapeutických technik, práva, poznatků o vývoji dítěte a dalších oborů;
- jsou nastaveny procesy spolupráce mezi jednotlivými odborníky;
- práce mezioborového týmu je koordinována, jsou jasné stanoveny odpovědnosti za vedení případu, dodržování standardů i respektování zájmu dítěte;
- všichni zainteresovaní odborníci rozumí své roli v týmu, znají její hranice a limity a rozumí rolím ostatních členů týmu.

K naplnění těchto kritérií pracujeme s ***konceptem sdílené odpovědnosti za vedení případu***, realizované formou efektivního, odzkoušeného a v právním systému ukotveného nástroje **OPAKOVANÉ EXPERTNÍ PŘÍPADOVÉ KONFERENCE**.

Nezbytnou podmínkou je úzká spolupráce pracovníků OSPOD a pracovníků DAC; pro zahájení spolupráce je klíčové stanovisko OSPOD. Pokud pracovník Centra DAC získá z výše uvedených zdrojů informaci o možném ohrožení dítěte, vždy se primárně spojuje s pracovníkem OSPOD a domlouvá s ním další postup v zájmu ohroženého dítěte. Pokud ohrožení dítěte není akutní a nevyžaduje okamžitý zásah PČR a OSPOD, vstupu dítěte do služby vždy předchází expertní setkání mezioborového týmu, v některých případech v souběhu s prvotním rozhovorem policie s dítětem, ještě před zahájením úkonů trestního řízení. Na prvním mezioborovém setkání je tak zpravidla společně rozhodnuto o indikaci dítěte do služby DAC a zvolen další společný postup.

4.3.8.1 Expertní případové konference

Expertní případové konference jsou základním nástrojem jednotné mezioborové koordinace práce v zájmu dítěte. Jejich realizaci umožňuje/vyžaduje Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Důležitá jsou zejména tato ustanovení:

- § 10 odst. 3 a 5 (povinnost OSPOD vyhledávat děti ohrožené ve smyslu §6 zákona SPOD, vypracovávat individuální plány ochrany dětí, pořádat případové konference);
- §10 odst. 4 (oznamovací povinnost státních orgánů, pověřených osob (DAC), škol, školských a zdravotnických zařízení a dalších zařízení určených dětem vůči příslušnému OSPOD v případě, že se dozvedí o okolnostech nasvědčujících o ohrožení dítěte);
- § 51 (povinnosti orgánů sociálně-právní ochrany při sdělování údajů dalším subjektům, zejména odst. 4 písm. d): povinnost OSPOD poskytovat pověřené osobě (DAC) údaje potřebné pro poskytování SPOD);
- § 53 (povinnost státních orgánů, dalších právnických a fyzických osob včetně osob pověřených sdělovat OSPODu potřebné informace aj.);

- §57 odst. 1 a 2 (povinnost zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, se kterými se zaměstnanci OSPOD, zaměstnanci zařízení SPO, pověřené i jiné fyzické osoby při provádění SPO nebo v přímé souvislosti s ní či ve spolupráci s OSPOD seznámili);
- §7 odst. 2 a § 8 odst. 2 a 3 (ustanovení obecné povinnosti upozornit OSPOD na porušení či zneužití práv vyplývajících z rodičovské odpovědnosti a právo dítěte vyjadřovat své názory pro účely SPO ve věcech, které se ho týkají, právo na to, aby k nim bylo přihlíženo, právo dítěte na informace aj.).

Expertní případovou konferenci na základě dohody (ústní, telefonické/mailové) s příslušným pracovníkem OSPOD svolává bez zbytečného odkladu casemanager, casemanagerka / vedoucí DAC v rámci pověření DAC k SPOD.

Setkání se účastní vždy:

- pracovník/pracovnice OSPOD
- casemanager / casemanagerka DAC
- popř. odborník na dětskou psychologii, právní koordinátor, případně další pracovníci DAC

Pracovníci DAC zajišťují facilitaci a zápis z jednání.

Jednání může probíhat za přítomnosti rodiče či dítěte, pokud je to v jeho zájmu.

Jednání probíhá primárně v prostorách centra či po dohodě v monitorovací místnosti vedle výslechové místnosti (v DAC, na PČR), ve vhodných prostorách OSPOD či PČR či jiného klíčového aktéra.

Jednání zpravidla trvá tři hodiny a vždy je v jeho závěru domluven termín dalšího setkání, nejpozději za tři měsíce.

Z jednání je na místě pořízen zápis.

Cílem 1. expertní případové konference je zpravidla zajištění bezpečí dítěte a jednotná koordinace dalších kroků v jeho zájmu.

4.3.8.2 Role klíčových aktérů

Členy expertních případových setkání jsou odborníci pro danou oblast v těchto rolích:

I.Oblast trestního řízení

ZMOCNĚNĚC *yně

Dítě mladší 18 let jako oběť trestného činu / poškozený (vyjma trestného činu zanedbání povinné výživy) má **obecný nárok na bezplatnou právní pomoc poskytovanou zmocněncem.**

Zmocněnec* yně poškozeného má potřebné kompetence k realizaci práva nezletilého poškozeného na aktivní účast v trestním řízení, práv zajišťujících jeho ochranu před sekundární viktimizací a bezpečí jako oběti a zároveň svědka trestného činu, který byl proti němu namířen. Kompetence zmocněnce nezhl. dítěte v rámci TŘ upravuje § 51 trestního řádu (Zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním), kterým je realizováno právo dítěte jako zvláště zranitelné oběti na bezplatnou právní pomoc deklarovanou Zákonem č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.

OPATROVNÍK*ice

Opatrovník*ice bývá dítěti ustanoven/a (na základě §45 trestního řádu) záhy po zahájení trestního řízení, a to jako osobě poškozené, která není plně svéprávná a jejíž rodiče nemohou vykonávat její práva v rámci trestního řízení z pozice zákonných zástupců, neboť zde hrozí kolize zájmů (např. jeden z rodičů je podezřelý z toho, že se měl dopouštět v rámci rodiny násilí aj.). **Opatrovník* ice vykonává práva dítěte v rámci trestního řízení, která mu přináleží podle trestního řádu.**

V rámci praxe OČTŘ bývá do této role stále častěji ustanoven advokát*ka, méně již OSPOD. V takovém případě se advokát*a buď ujme kompetencí, které jinak přináleží zmocněnci poškozeného (sepisuje návrh na připojení se dítěte k TŘ s nárokem na náhradu škody nebo nehmotné újmy, účastní se vyšetřovacích úkonů

aj.), nebo požádá příslušný soud o své ustanovení i do role zmocněnce. (Posledně jmenovaný postup doporučuje Nejvyšší státní zastupitelství ve svém stanovisku 1SL 735/202.)

DŮVĚRNÍK*ice

Jde o fyzickou osobu, která **může dítě doprovázet k úkonům trestního řízení za účelem poskytování psychické podpory**. Důvěrníkem*icí může být kdokoliv vyjma osoby, která má v trestním řízení postavení obviněného, obhájce, svědka, znalce nebo tlumočníka. Postavení důvěrníka v trestním řízení upravuje §21 Zákona o obětech trestných činů.

ORGÁNY POLICIE

Spolupráce DAC s policistou/ko, který vyšetřuje daný případ (operativec, vyšetřovatel), může probíhat dvěma způsoby:

1. Spolupráce v rámci multidisciplinárního týmu, který DAC svolává a organizuje na základě pověření příslušným orgánem SPOD v režimu případových konferencí – účast policie je tak legalizována ustanovením §10 odst. 3 písm. e) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.
2. Spolupráce v rámci realizace úkonů trestního řízení – první rozhovor policie s dítětem, podání vysvětlení či výslech dítěte v přípravném řízení. DAC může za tímto účelem poskytnout policii výslechovou místnost v dítěti přátelském prostředí (v prostorách DAC, které dítě zná), případně může dítěti včas poskytnout psychologické ošetření po provedeném výslechu dítěte na policii.

STÁTNÍ ZÁSTUPCE*yně

DAC spolupracuje s věcně a místně příslušným státním zástupcem, který je v rámci přípravné fáze trestního řízení orgánem dohlížejícím nad zákonností průběhu vyšetřování a má zásadní rozhodovací kompetence v rámci vedení případu policií a zajištění bezpečí dítěte (uložení předběžného opatření dle §88b trestního řádu aj.)

SOUDCE*yně

Provádí-li policie výslech dítěte formou neodkladného nebo neopakovatelného úkonu dle § 158a trestního řádu a je-li k takovému úkonu přizván pracovník DAC jako „osoba mající zkušenosti s výchovou mládeže, která by se zřetelem na předmět výslechu a stupeň duševního vývoje vyslýchané osoby přispěla k správnému vedení výslechu“, ⁶⁸ lze za přítomnosti soudce, který v takovém případě dohlíží nad zákonností provedení výslechu, policisty, který prováděl výslech, a pracovníka OSPOD, který bývá k takovém výslechu přibírán, zorganizovat bezprostředně po výslechu jednání mezioborového týmu v zájmu bezpečí dítěte a koordinace dalších kroků.

II. Oblast přestupkového řízení

ČLEN*ka KOMISE PRO PROJEDNÁVÁNÍ PŘESTUPKŮ

V případě, že násilí, kterého bylo dítě svědkem či které bylo namířeno proti němu, je řešeno jako přestupek / správní delikt (dle §7 Zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, a Zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich), je na místě **přizvat k práci multidisciplinárního týmu člena komise pro projednávání přestupků**. Výše zmiňované zákony dávají členům komise důležité kompetence, které lze uplatnit v zájmu dítěte. Jde především **o procesní opatření směřující k zabránění sekundární viktimizace dětí během projednávání přestupku** nebo **v zájmu jeho bezpečí o uplatnění tzv. omezujících opatření**⁶⁹ spočívající v uložení povinnosti zdržet se styku s určitou osobou nebo vymezeným okruhem osob nebo v povinnosti podrobit se vhodnému programu pro zvládání agrese nebo násilného chování. Případně může přestupková komise na základě informací, které její člen získal, během jednání multidisciplinárního týmu **daný případ vrátit státnímu zastupitelství s tím, že věc svou intenzitou naplňuje znaky trestního činu**, a nikoli pouze správního deliktu.

⁶⁸ §102 trestního řádu

⁶⁹ §52 Zákona č. 250/2016 Sb.

III. Oblast výkonu sociálně-právní ochrany dětí

PRACOVNÍCI*ice OSPOD V RÁMCI VÝKONU SPOD

Sociální pracovníci/yně příslušného orgánu SPOD jsou primárními nositeli rozhodovacích a výkonných kompetencí z hlediska zajišťování nejlepšího zájmu a blaha dítěte⁷⁰ a jeho ochrany včetně **vyhodnocení a posouzení, zdali se jedná o děti ohrožené dle §6 písm. e) a g)**, které tvoří „jádrovou“ cílovou skupinu DAC.

Pracovníci OSPOD jsou ti, kteří by měli primárně **zvažovat vhodnost zařazení dítěte do programu DAC** a iniciovat zahájení spolupráce s příslušným centrem DAC. Prvním krokem je uspořádání tzv. „nultého multidisciplinárního setkání“, kde pracovníci OSPOD jsou hlavními nositeli informací o situaci rodiny dítěte.

Pracovníci OSPOD jsou pravidelnými účastníky práce multidisciplinárního týmu po zařazení dítěte do evidence DAC.

V případech, kdy informace o situaci dítěte nasvědčují aktuálnímu závažnému ohrožení a je zapotřebí bez zbytečného odkladu vyhodnotit rizika situace dítěte a přijmout opatření k jeho ochraně, jsou pracovníci OSPOD členy tzv. užšího týmu DAC (spolu s interním týmem DAC) i jako nositelé kompetencí směřujících k okamžitému umístění dítěte mimo péči jeho aktuálních pečovatелů.

IV. Oblast opatrovnického řízení

PRACOVNÍCI*ice OSPOD JAKO SOUDEM USTANOVENÍ KOLIZNÍ OPATROVNÍCI*ice

Sociální pracovníci orgánu SPOD se účastní práce mezioborového týmu také jako tzv. **kolizní opatrovníci v rámci řízení soudu ve věcech péče o nezletilé**, kde dle §469 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, zastupují dítě na základě jmenování soudem.

SOUDCI*yně ROZHODUJÍCÍ OPATROVNICKÁ ŘÍZENÍ

Soudci rozhodující ve věcech péče o nezletilé mohou jako účastníci expertního

⁷⁰ §5 Zákona o SPOD

mezioborového setkání získat informace, které jim rozšíří povědomí o kontextu situace dítěte a celé rodiny. Jedná se o jeden ze způsobů propojení opatrovnického a trestního řízení.

STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ

Státní zastupitelství je důležitým účastníkem/členem mezioborového týmu i z důvodu jeho působnosti v občanskoprávním řízení. Dle zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, **je oprávněno podávat návrh na zahájení řízení či do již zahájeného řízení vstupovat ve věcech péče soudu o nezletilé** – může navrhnout uložení ústavní výchovy, pozastavení, omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti nebo jejího výkonu aj., **ve věcech ochrany proti domácímu násilí.**⁷¹

V.Oblast zdravotní péče o děti

PEDIATR*ička

Dětský lékař* ka často bývá tím, kdo informuje OSPOD o podezření, že dochází k ohrožení zdravého vývoje dítěte, a může tak prostřednictvím OSPOD iniciovat uspořádání „nultého mezioborového setkání“. Zároveň sestává důležitou součástí týmu **Mental Health Assessment**- spolu s dětským psychologem*žkou, psychologem*řkou diagnostikem, psychiatrem*psychiatrou či průvodcem*yní pro dítě.

VI.Oblast vzdělávání – fakultativně

Školní psycholog*žka, školní sociální pracovník*ice, třídní učitel*ka, psycholog*žka z příslušné PPP a další...

VII.Oblast spolupráce s odbornými pracovišti zaměřenými na problematiku násilí v blízkých vztazích/DN

Pracovníci a pracovnice ze specializovaných center pro oběti domácího násilí.

Je třeba dobře rozlišovat jednotlivé typy případů:

A. Rodiny, kde je závažné násilí věrohodně doloženo a představuje vysoké

⁷¹ §8 odst. 1 písm. b) c) a odst. 2 Zákona č. 292/2013

riziko pro dospělé/děti, a oddělení partnerů/rodičů je proto žádoucí. Často se jedná o případy závažného domácího násilí, kde je velkým rizikem pro dítě vztahová závislost a tendence rodičů obnovovat spolužití, v němž dochází k násilí.

B. Rodiny, v nichž se nějaká forma násilí vyskytuje dlouhodobě, ale násilí v minulosti nebylo identifikováno a řešeno, resp. pokusy o řešení neměly žádoucí výsledek. Taková rodina může vytvářet mylný obraz rodiny, kde je primárním problémem rozvodový spor.

C. Rodiny, v nichž jsou násilné incidenty reakcí na rozvodovou situaci. Násilí může po rozvodu odeznívat, může se však vrátit i po oddělení partnerů.

D. Rodiny, v nichž je příběh o násilí účelovou konstrukcí jednoho z partnerů. Často se bohužel při řešení problematiky násilí v rodině setkáváme s pokusy o zneužití tohoto tématu v rozvodových sporech. Jde o případy, kdy se jeden z rodičů snaží zneužít odborné služby k obvinění druhého rodiče např. ze sexuálního zneužití dítěte nebo domácího násilí. Může jít o vědomou manipulaci (pak hovoříme o tzv. falešné oběti), či tento proces probíhá nevědomě na základě např. traumatizace rodiče v dětství, v odborné literatuře se uvádí pojem nepravá oběť.

K dobrému rozlišení jednotlivých typů je potřeba důkladné zmapování rodinné situace. Jako velmi přínosná se v této oblasti jeví např. technika časové osy.

Pro ochranu dítěte před sekundární viktimizací je rovněž zásadní dobré informační provázání opatrovnického a trestního řízení vedeného v rodině, tak aby bylo minimalizováno riziko např. střídavé péče v souběhu s trestním řízením ve věci násilí v rodině.

4.4 Postavení služby v síti sociálně právní ochrany v ČR

Služby DAC jsou poskytovány v rámci pověření k sociálně právní ochraně dětí podle **§48 odst. 1** zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí vždy na území kraje, k němuž poskytovatel získal pověření. Standard pro poskytování služby je/bude definován ve vyhlášce č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně právní ochraně dětí.

V rámci chystané novely zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, budou s účinností od 1. 1. 2025 bude možné nově **DAC legislativně ukotvit v rámci specializovaného pověření Ochrana a pomoc dětem ohroženým násilím** podle § 41 zákona o SPOD.

Cílovou skupinou DAC jsou děti ve věku 0–18 let ohrožené násilím v rodině, které příslušný OSPOD vyhodnotil jako **děti ohrožené dle zákona č. 359/1999 Sb. o SPOD – §6 písmena e) a g)**, tzn. děti na kterých byl (nebo je zde důvodné podezření, že byl) spáchán v souvislosti s násilím v rodině trestný čin, zejména pokud jde o trestné činy týrání svěřené osoby dle §198 trestního zákoníku, týrání osoby žijící ve společném obydlí dle §199 trestního zákoníku, znásilnění dle §185 trestního zákoníku, sexuální nátlak dle §186 trestního zákoníku, pohlavní zneužívání dle §187 trestního zákoníku, zneužití dítěte k výrobě pornografie dle §192 trestního zákoníku, soulož mezi příbuznými dle §188 trestního zákoníku, obchodování s lidmi dle §168, ohrožování výchovy dítěte dle §201 trestního zákoníku, svádění k pohlavnímu styku dle §202 trestního zákoníku aj.

4.5 Cíle práce DAC

Hlavním cílem práce DAC je prostřednictvím mezioborové spolupráce zastavit násilí v rodině a zajistit dítěti ochranu a bezpečí před pokračováním násilí i sekundární viktimizací. V rámci mezioborové spolupráce poté pomáháme dítěti zvládnout náročnou situaci a snížit dopady prožitého násilí na zdraví, psychiku a život dítěte.

Pro dosažení tohoto cíle pracujeme nejen se samotným dítětem, ale i s neabuzivním rodičem, širší rodinou a dalšími klíčovými aktéry, kteří se na řešení případu dítěte v rodině podílejí.

Aby byl tento záměr naplněn, je třeba dosáhnout těchto dílčích cílů:

- **Dítě není dále vystaveno násilí v rodině.**
- **Dítěti je poskytnuta včasná odborná pomoc zaměřená na obnovu seberegulace a zmenšení intenzity následků traumatu a rodič mu v tomto procesu umí být oporou.**

Vlastní terapeutická práce s dítětem si poté klade za cíl zlepšit kvalitu jeho života. K tomu je třeba mimo jiné dobré zmapování situace dítěte a rodiny i psychodiagnostika zaměřená na aktuální psychický stav dítěte tak, aby bylo možné dobře určit hloubku a rozsah traumatu a nastavit vhodnou strategii terapie. Účinnou prevencí rozvoje PTSD či některých jejích symptomů je včasná terapeutická intervence založená na znalostech práce s traumatem, vhodně sdělované informace a fakt, že někdo dítěti naslouchá, zajímá se o něj a pomáhá mu orientovat se nejen v rodinné situaci, ale i v jeho vlastních pocitech, prožívání a potřebách. Pomáhá mu uvědomovat si vlastní pocity, pojmenovat je a komunikovat o nich adekvátním způsobem se svým okolím. Důležitou součástí je pomoc zbavit se pocitů viny za situaci doma a moci zaujmout v rodině pozici dítěte, nikoliv „malého dospělého“. Respektující posilování vnitřních a vnějších zdrojů dítěte, respekt k jeho tempu i obranám, posilování jeho resilience a další kroky dítěti postupně umožní aktivovat vnitřní sebeúzdavné mechanismy tak, aby se mohlo vyrovnat s následky násilí v rodině.

- **Dítě není sekundárně viktimizováno a poškozováno.**

V rámci mezioborové spolupráce usilujeme o to, aby dítě nebylo vystavováno dalším traumatogenům, zejména o apakovaným a necitlivě či konfrontačně vedeným výsledkům a výpovědím, nevhodně nastavenému kontaktu s rodiči a neodborně nastavené pomoci, která může dítě nesprávně diagnostikovat, nálepkovat a v horším případě poskytovat takový typ pomoci, který pro dítě nebude ani účinný, ani vhodný. Pokud je nutné, aby dítě v rámci trestního řízení absolvovalo výslech, odborní pracovníci DAC poskytují rodině služby vedoucí ke snížení rizika sekundární viktimizace dítěte během výslechu: dětský průvodce pomáhá dítěti emočně se připravit na výslech – v rozhovoru snižuje jeho obavy a vysvětlí mu, co a jak bude probíhat a kdo bude výslechu přítomen.

Casemanagerky domlouvají v rámci mezioborové spolupráce všechny kroky k tomu, aby výslech proběhl pro dítě co nejcitlivěji, aby se ho mohl zúčastnit průvodce dítěte v roli důvěrníka a aby zájem dítěte v průběhu výslechu chránil zmocněnec, případně opatrovník dle příslušných ustanovení trestního řádu.

S rodiči během konzultací probírají i vhodné chování rodiče k dítěti před a po výsledku (např. jak snížit úzkost dítěte, nedoptávat se na detaily, ale být k dispozici atp.)

- **Snižuje se riziko přenosu násilného chování na další generace.**

Korektivní zkušenost v mezilidských kontaktech, ale i vhodně podané informace o tom, že násilí mezi lidmi není v pořádku, přináší dítěti úlevu a zvyšují jeho kompetence, aby se mohlo z následků traumatického dopadu násilí prožitého v rodině zotavit. Díky korektivní zkušenosti se může naučit jinému, zdravějšímu typu mezilidského vztahování a může se tak zastavit transgenerační přenos násilí v rodinách.

4.6 Definice cílové skupiny center DAC a právní rámec jejího vymezení

Cílovou skupinou DAC jsou děti ve věku 0-18 let ohrožené násilím v rodině, na které se zaměřuje sociálně právní ochrana podle §6 písm. e) a g) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (které OSPOD vyhodnotil jako děti ohrožené podle §6 písm. e) a g) zákona č. 359/1999 Sb.), jimž hrozí sekundární viktimizace (systémové týrání v procesu řešení případu).

Jádrem cílové skupiny DAC jsou děti ohrožené násilím v rodině v pozici svědka nebo přímé oběti násilí.

Principem / zákonným rámcem vymezení cílové skupiny jednotlivých center co do šíře je ustanovení §6 písm. e) a g) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále jen ZSPOD) - *sociálně právní ochrana se zaměřuje zejména na děti, na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu, nebo jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami.*

V zájmu dítěte spadají do cílové skupiny DAC také rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte.

Tato část cílové skupiny DAC má právní vyjádření v ustanovení §9 ZSPOD: „Rodič nebo jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte má právo při výkonu svých práv a povinností požádat o pomoc orgán sociálně-právní ochrany, státní orgány, kterým podle zvláštních právních předpisů přísluší též ochrana práv a oprávněných zájmů dítěte, popřípadě pověřené osoby; tyto orgány v rozsahu své působnosti a pověřené osoby v rozsahu svého pověření jsou tuto pomoc povinny poskytnout.“⁷²

Do cílové skupiny DAC konkrétně spadají:

- 1) **Děti ohrožené násilím v rodině.** Jedná se o děti, které jsou ohroženy násilím mezi rodiči, či jinými osobami odpovědnými za jejich výchovu. Tyto děti jsou ohroženy buď v pozici svědka, nebo přímé oběti násilí v rodině.
- 2) **Děti, na kterých byl spáchán trestný čin** ohrožující život, zdraví, svobodu, lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění.
- 3) **Rodiče nebo osoby odpovědné za výchovu dětí, kteří se nedopouštěli/nedopouští násilí,** případně jiného ohrožujícího jednání na dětech, rodičích či jiných osobách dětem blízkých, tzv. neabuzivní rodiče či osoby odpovědné za výchovu dětí, **vůči kterým směřovalo/směřuje násilí, nebylo-li zaměřeno pouze na dítě.**
- 4) **Další, osoby, které hrají v rodinném systému dítěte ohroženého násilím podpůrnou roli.** Jedná se o osoby, které jsou významnou součástí života dítěte, mají na něj vliv či jsou jeho důležitou vztahovou osobou (např. babička/děda, teta/strýc, otčím/macecha, pěstoun/pěstounka, třídní učitel/ka, družinář/ka, vedoucí kroužků, trenér/ka atp).

⁷² Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

S touto cílovou skupinou se můžeme potkat/potkáváme v těchto situacích:

- 1) **v důsledku násilí v rodině bylo zahájeno trestní řízení** nebo hrozí zvýšení četnosti, závažnosti a intenzity násilných prvků přítomných v rodině, a v důsledku toho **by trestní řízení mohlo být zahájeno.**
- 2) **v důsledku násilí v rodině bylo zahájeno přestupkové řízení** nebo hrozí zvýšení četnosti, závažnosti a intenzity násilných prvků přítomných v rodině, a v důsledku toho **by trestní řízení mohlo být zahájeno.**
- 3) **v rodině v souvislosti s násilím zasahovala policie a vydala rozhodnutí o vykázání**, i když zatím nebylo zahájeno ani přestupkové, ani trestní řízení
- 4) **OSPOD vede dítě jako ohrožené podle §6 písm. g) ZSPOD a je zapotřebí vyhodnotit situaci dítěte v rámci setkání mezioborového týmu** z hlediska bezpečí, míry ohrožení zdraví a zdravého vývoje dítěte a toho, zda jsou naplněny zákonné podmínky pro zahájení přestupkového, či trestního řízení.

Jednotlivá centra si svou cílovou skupinu vymezují co do šíře podle svých cílů, možností, či jiných specifík vždy však v rámci ustanovení §6 písm. e) a g) ZSPOD. Ideálem je usilovat o inkluzivní cílovou skupinu zahrnující všechny děti bez rozdílu ohrožené všemi formami násilí, tak jak o nich hovoří Úmluva o právech dítěte.

V aktuální praxi Centra LOCIKA se v programu DAC jedná o děti z Prahy a Středočeského kraje, které jsou svědky či přímými oběťmi závažného násilí v rodině či v jiném kontextu blízkých vztahů.

Primárně se na ně vztahují trestné činy týrání svěřené osoby, ohrožování výchovy dítěte, trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti podle Hlavy III. trestního zákoníku (znásilnění, sexuální nátlak, pohlavní zneužití, zneužití dítěte k výrobě pornografie aj.) atp.

V případech, kdy je dítě v pozici svědka násilí v rodině, je závažným způsobem ohrožen/poškozován jeho zdravý vývoj – je pravděpodobné, že je z tohoto důvodu obětí trestného činu **ohrožování výchovy dítěte** (§201 trestního zákoníku). Zahájení trestního řízení pro tento delikt je důležité zejména v případech, kdy násilí v rodině policie vyšetřuje pro podezření ze spáchání trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí (dítě bylo svědkem násilí mezi jeho dospělými blízkými). Dítě se tak dostává do procesní pozice nejen svědka, ale i zvláště zranitelné oběti, které přináleží řada právních institutů určených k její ochraně před sekundární viktimizací a další důležitá práva v rámci trestního řízení (viz kapitolu 7.2.1.), které by jako svědek nemělo.

Centrum DAC/DBN neposkytuje:

- služby asistovaných kontaktů dítě–rodič
- párovou terapii
- rodinnou mediaci
- individuální psychoterapii pro rodiče dle jejich zakázky

4.7 Základní druhy činností center DAC

Mezi základní činnosti centra patří:

- sociálně terapeutické činnosti;
- krizová intervence, práce s dítětem v krizi;
- podpůrné terapeutické činnosti;
- psychologické poradenství a péče;
- psychologické vyšetření dítěte;
- odborné poradenství zaměřené na okolnosti případu a na činnosti směřující k prevenci a zabránění násilí na dětech.

4.8 Metodické postupy využívané v centru DAC

Sociální práce

Spočívá v exploraci situace klienta a ve zkoumání možností řešení jeho aktuálních problémů. Prostředkem je mapování situace klientů pomocí rozhovorů, pozorování, případně strukturované návštěvy v bydlišti. Vedle toho sociální pracovník získat zprávy od odborníků a organizací, s nimiž byl klient v kontaktu v minulosti. Cílem sociální práce je orientace ve všech dostupných zdrojích i přehled o bariérách blokujících jejich využívání. Dalším cílem je přispět ke koordinaci postupů ve vlastní organizaci i ke koordinaci spolupráce s dalšími subjekty.

Poradenství

Jedná se o krátkodobou intervenci reagující na aktuální problém klienta. Má charakter sociálně-právního poradenství, výchovného poradenství a psychologického poradenství. Poskytuje ji příslušný specialista. Cílem je seznámení klienta s možnostmi a postupy, přičemž volba a odpovědnost za rozhodnutí jsou ponechány na klientovi. Setkání s pracovníky nejsou pravidelná a řídí se vždy potřebou klienta.

Individuální terapie dítěte

Terapeutická péče je v DAC určena dětským klientům, a to v rozsahu 8–50 sezení pro jednoho klienta. Poskytuje ji psycholog nebo absolvent humanitního oboru s absolvovaným akreditovaným výcvikem. V případě dětského terapeuta je třeba, aby měl vedle základního výcviku dlouhodobé zkušenosti v práci s dětmi. Roli individuálního terapeuta nelze kombinovat s jinou rolí v týmu. Cílem terapie je osobnostní rozvoj klienta, zpracování případných traumatických zkušeností a zvládnutí dalších následků prožitého násilí na psychosociální vývoj dítěte. V terapeutické práci s dětmi, které zažily domácí násilí, se velmi osvědčují expresivní techniky, jako je muzikoterapie nebo arteterapie, či terapie vycházející z principů terapie hrou, jako je sandtray terapie. V závažných případech je nutná spolupráce terapeuta s dětským a dorostovým psychiatrem dítěte.

TF-KBT (kognitivně-behaviorální terapie zaměřená na trauma) je společný model psychoterapie dítěte a rodičů pro děti, které zažívají významné emocionální a behaviorální potíže související s traumatickými životními událostmi. Jedná se o hybridní model léčby, který kombinuje intervence citlivé na trauma s kognitivně behaviorálními, rodinnými a humanistickými principy.

Cíle této terapeutické metody jsou:

- zlepšení příznaků PTSD a depresivních a úzkostných příznaků u dětí;
- zlepšení externalizace problémů s chováním dítěte (včetně sexuálního chování problémy související s traumatem);
- zlepšení rodičovských dovedností a rodičovské podpory pro dítě a snížení vlastní úzkosti rodičů
- posílení vazby a empatické komunikace o traumatické události mezi rodiči a dítětem;
- zlepšení adaptivního fungování dítěte;
- snížení studu a rozpaků souvisejících s traumatickými zážitky;
- vytvoření společného plánu bezpečí pro rodiče a dítě.

Psychoedukace

Psychoedukace znamená edukaci, která obsahuje také terapeutické techniky, jako je např. práce s projektivními kartami či předměty, práce s emocemi a prožíváním a propojování aktuálních situací s osobní historií klienta. Jedná se o poskytování jasných a srozumitelných informací, které nevyžadují vysokou schopnost sebereflexe. V rámci psychoedukace se cíleně zabýváme tématy souvisejícími s podporou rodičovských kompetencí a ve spolupráci s rodičem hledáme jiné (nenásilné) postupy, jak v určitých situacích reagovat. Nové postupy pak rodiče zkoušejí a reflektují na dalších setkáních. Velmi důležitým tématem psychoedukace je **vliv násilí na děti**. Zkušenosti ukazují, že dobře podané informace o příčinách a důsledcích rodičovského chování mohou být účinným faktorem změny ve prospěch dítěte. Potíže rodičů se vcítěním do dítěte a jejich jednání v rozporu se zájmem dítěte (příp. přímo proti jeho zájmu) nevypovídají o tom, že jim na dítěti nezáleží a nemají je rádi. Jasně informace o důsledcích násilí pro dítě jsou často silnou motivací ke změně.

Psychoedukační rodičovská skupina

Tematická uzavřená skupina, která se schází jednou za týden po dobu tří měsíců, má tedy 10–11 setkání. Program je určen buď ženám, nebo mužům. Setkání jsou vedena párem terapeutů. Je žádoucí, aby v jedné skupině byli terapeuty muž a žena, kteří nemusejí mít stejný typ vzdělání, oba však musejí mít absolvovaný akreditovaný výcvik pro vedení skupin a být zaškoleni v metodice programu RODINA BEZ NÁSILÍ. Účinným faktorem je edukace účastníků v oblasti rodičovských kompetencí a nácvik příslušných druhů chování. Cílem je takové profilování vlastní rodičovské role účastníka, které neohrožuje dítě a podporuje jeho vývoj. Kontraindikací je závažná psychiatrická diagnóza, dekompenzace, závislost na návykových látkách, aktuální kriminální jednání.

Mezioborový casemanagement

Mezioborová spolupráce a casemanagement je v rámci podpory rodiny nezbytná.

Velmi důležitá je komunikace mezi institucemi, které se na řešení případů násilí

v rodině podílejí – souběh trestních a opatrovnických soudů, spolupráce s PČR, soudy či OSPOD, a dále spolupráce se zdravotnickými zařízeními (psychiatrie, klinická psychologie), s organizacemi pomáhajícími obětem (Intervenční centra, Bílý kruh bezpečí), Probační a mediační službou, specializovanými poradnami a spolupráce s ostatními NNO.

Zásadními institucemi pro spolupráci s DAC jsou OSPOD a škola. OSPOD je klíčovou institucí, která chrání zájmy dítěte a koordinuje služby na podporu rodiny – děti ohrožené násilím v rodině patří dle §6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, mezi vysoce ohrožené.

Školy, zejména MŠ a první stupeň ZŠ, mají velký prostor k zaregistrování změn v chování dítěte, které mohou signalizovat problémy v rodině. Spolupráce se školami navíc umožňuje podporu dětí traumatizovaných násilím v rodině, např. eliminaci rizika záměny důsledků traumatických zážitků za problémové chování.

Případové konference

Je-li rodina ohrožena násilím, podílí se (resp. může se podílet) na její podpoře mnoho institucí (viz výše). Aby byla podpora co nejužitečnější, je nutné co nejkomplexněji zmapovat situaci rodiny, definovat potřeby všech jejích členů a poskytnout odpovídající služby. Bez spolupráce jednotlivých institucí to není možné (dochází k zdvojování péče, k neadekvátním postupům v důsledku neznalosti všech informací apod.). Užitečným nástrojem umožňujícím (a usnadňujícím) spolupráci jsou případové konference.

Pokud rodina využívá více služeb, bývá užitečná realizace případových konferencí již na začátku poskytování služby. Koordinace služeb je potom snazší.

Metoda SARA DN (Spousal Assault Risk Assessment)

Tato diagnostická metoda umožňuje na základě strukturovaného odborného přístupu zjistit rizikové faktory a kvalifikovaně odhadnout riziko dalšího partnerského násilí.

Metoda vznikla v Kanadě, byla transformována pro práci policistů ve Švédsku a odtud je šířena do dalších zemí. Do praxe v České republice (především do praxe

PČR) metodu zavedl Bílý kruh bezpečí. Metoda je certifikovaná a chráněná mezinárodním právem.

K jejímu užívání je třeba být proškolen od certifikovaného lektora Bílého kruhu bezpečí.

Metoda je účelná, pouze pokud je přítomné fyzické násilí či výhrůžky; v případech přítomnosti pouze psychického násilí ji nelze použít.

Trauma Checklist (TSCYC)

Nástroj k prvotnímu odhadu PTSD. TSCYC je devadesátipoložkový nástroj pro rodiče / pečující osobu, který lze použít k vyhodnocení traumatických symptomů u dětí ve věkovém rozmezí od 3 do 12 let. Normy jsou vytvořeny pro tři věkové kategorie: a. 3–4 roky, b. 5–9 let a c. 10–12 let. Pečující osoba hodnotí na čtyřbodové škále každý symptom od 1 (nikdy) po 4 (velmi často) podle toho, jak často daný jev během posledního měsíce pozorovala. Dotazník TSCYC obsahuje specifické škály podobně jako většina obdobných nástrojů, které hodnotí validitu výpovědi rodiče / pečující osoby a vyhodnocuje širokou škálu potenciálních posttraumatických symptomů.

Trauma Checklist (TSCC)

Sebehodnoticí nástroj k vyhodnocení úrovně posttraumatického stresu a s ním spojené psychologické symptomatiky. Je určen k posouzení dětí (chlapců i dívek ve věku 8 až 16 let), které mají zkušenost s traumatickými událostmi včetně násilí a svědectví násilí. Plná verze dotazníku TSCC se skládá z 54 položek, které se dělí do dvou validizačních škál (nahodnocení a podhodnocení), šesti klinických škál (úzkost, deprese, vztek, posttraumatický stres, disociace – dvě subškály a sexuální obavy – dvě subškály). Zkrácená verze (TSCC-A) dotazníku obsahuje 44 položek a liší se od plné verze tím, že obsahuje sedm kritických položek a žádné sexuální otázky.

TSCYC a TSCC jsou diagnostické metody, které musí být vyhodnocovány ve spolupráci s klinickým psychologem a v případě přítomnosti symptomů PTSD by se měly stát součástí cílené diagnostiky prováděné klinickým psychologem.

5 PŘÍMÁ PRÁCE S DÍTĚTEM A RODINOU V RÁMCI DAC

DAC pracuje s dětmi, u nichž již bylo identifikováno násilí v blízkých vztazích.

Typologie dětí/rodin vstupujících do programu DAC v kontextu jejich zachycení v systému ochrany před domácím násilím:

1. DAC poskytuje pomoc dětem a jejich neabuzivním rodičům a dalším osobám odpovědným za jejich výchovu v situaci, kdy již bylo v důsledku násilí v rodině **zahájeno trestní řízení, nebo kde hrozí** zvýšení četnosti, závažnosti a intenzity násilných prvků přítomných v rodině, a v důsledku toho **by trestní řízení mohlo být zahájeno**. Vstup do programu v takových případech zpravidla iniciuje OSPOD, PČR, případně neabuzivní rodič na základě doporučení OSPOD či PČR. Požádat o pomoc může i nezletilý.⁷³
2. DAC poskytuje pomoc dětem a jejich neabuzivním rodičům a dalším osobám odpovědným za jejich výchovu v situaci, kdy již bylo v důsledku násilí v rodině **zahájeno přestupkové řízení, nebo kde hrozí** zvýšení četnosti, závažnosti a intenzity násilných prvků přítomných v rodině, a v důsledku toho **by přestupkové řízení mohlo být zahájeno**. Vstup do programu v takových případech zpravidla iniciuje OSPOD, pracovník přestupkové komise, případně neabuzivní rodič na základě doporučení OSPOD či pracovníka přestupkové komise. Požádat o pomoc může i nezletilý.⁷⁴
3. DAC poskytuje pomoc dětem a jejich neabuzivním rodičům a dalším osobám odpovědným za jejich výchovu v situaci, kdy **v rodině v souvislosti s násilím zasahovala policie**, i když zatím nebylo zahájeno ani přestupkové, ani trestní řízení. Vstup do programu v takových případech zpravidla iniciuje OSPOD, PČR, neabuzivní rodič, případně dítě.

⁷³ §8 Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

⁷⁴ Tamtéž

4. DAC poskytuje pomoc dětem a jejich neabuzivním rodičům a dalším osobám odpovědným za jejich výchovu v situaci, kdy policie v souvislosti se zásahem v rodině vydala **rozhodnutí o vykázání**, i když zatím nebylo zahájeno ani přestupkové, ani trestní řízení. Vstup do programu v takových případech zpravidla iniciuje OSPOD, PČR, IC, neabuzivní rodič na základě doporučení pracovníků zmíněných organizací, případně dítě.

Ve všech výše uvedených případech by měly být děti vyhodnoceny příslušným pracovníkem OSPOD jako děti ohrožené dle §6 ZSPOD. Toto vyhodnocení je plně v kompetencích a odpovědnosti příslušných orgánů SPOD.

5. DAC poskytuje pomoc dětem a jejich neabuzivním rodičům a dalším osobám odpovědným za jejich výchovu v souvislosti s násilím v rodině v případě, že **OSPOD vede dítě jako ohrožené podle § 6 písm. g) ZSPOD a vyhodnotí spolupráci s odborníky mezioborového týmu DAC v daném případě jako indikovanou.** Vstup do programu v takových případech iniciuje OSPOD.

Základní principy zahájení a poskytování služeb DAC:

- Základním principem realizace programu DAC je **dobrá spolupráce interního týmu pracovníků DAC s příslušnými sociálními pracovníky SPOD** (jako primárními nositeli rozhodovacích a výkonných kompetencí z hlediska zajišťování nejvyššího zájmu a blaha dítěte⁷⁵ a jeho ochrany, včetně vyhodnocení a posouzení, zdali se jedná o dítě ohrožené dle §10 odst. 3 písm. c) ZSPOD.
- **Mandát k zahájení práce s dítětem v centru DAC vzniká během tzv. nultého mezioborového setkání** jako výstupu práce zúčastněných odborníků různých oborů (SPOD, OČTŘ, pediatři, pedagogové, dětské psychologové, terapeuti, dětské a dorostové psychiatry apod.), kteří vyhodnocují situaci dítěte z hlediska jeho bezpečí a aktuálních potřeb směřujících k prevenci sekundární viktimizace a stabilizace situace dítěte a za tímto účelem plánují konkrétní kroky práce s ním a/nebo s jeho rodinou.

⁷⁵ §5 Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

- **Práci mezioborového týmu organizuje a facilituje centrum DAC na základě pověření a v úzké součinnosti s příslušným pracovníkem orgánu SPOD jako případovou konferenci** dle §10 odst. 3 písm. e) ZSPOD.
- Práce mezioborového týmu organizovaná **formou expertních případových konferencí (dále jen PK)** umožňuje předávání relevantních informací, které jsou často jinak chráněnými citlivými daty, a to **napříč zúčastněnými resorty** (SPOD, školství, zdravotnictví, vyšetřování v rámci trestního řízení, soudnictví, specializované sociální služby aj.), vzhledem k zákonem stanovené mlčenlivosti vyplývající pro účastníky případových konferencí viz §57 ZSPOD

5.1 Vstup dítěte do služby

Služby v zájmu dítěte začínají být poskytovány nejčastěji na základě podnětu od:

- místně příslušného Orgánu sociálně právní ochrany dětí (dále OSPOD);
- pracovníka specializovaných poraden pro oběti DN (Intervenčních center, specializovaných poraden pro oběti násilí v rodině, specializovaných azylových domů atp.);
- školského zařízení (jesle, MŠ, ZŠ, SŠ, SVP, PPP);
- policie či jiného orgánu činného v rámci trestního řízení (státní zástupce, soudce);
- operačních složek PČR;
- pediatra dítěte či jiného zdravotníka (např. ambulance chirurgie, gynekologie, RZS, psychologa ve zdravotnickém zařízení, dětského a dorostového psychiatra atp.);
- dítěte samotného;
- rodiče či příbuzného dítěte;
- někoho z okolí dítěte (soused, rodinný přítel, vedoucí kroužku atp.);
- skrze jinou službu Centra LOCIKA (sociální poradenství).

Pro zařazení dítěte do evidence DAC je zapotřebí, aby příslušný OSPOD indikoval vhodnost služby vyhodnocením dítěte jako dítěte ohroženého dle §6 ZSPOD.

V případě, že se na DAC obrátí sám rodič či někdo z okolí dítěte a sděluje, že se domnívá, že dítě je ohrožené situací, která odpovídá charakteristikám uvedeným v §6 písm. e) či g)⁷⁶ ZSPOD, informujeme volajícího, že jsme dle §10 odst. 4 ZSPOD⁷⁷ vázáni oznamovací povinností a úzkou spoluprací s OSPOD a ať nám nesděluje závažné informace, pokud nechce, abychom OSPOD kontaktovali. Pokud se přeje zůstat

v anonymitě a chce oznámit závažné skutečnosti, předáváme kontakt na místně příslušný OSPOD, kam lze oznámení podat anonymně.

Rodič / osoba blízká dítěti jako oznamovatel není na základě prvního telefonického kontaktu zván k osobnímu jednání, nicméně během telefonického kontaktu pracovník DAC orientačně mapuje situaci.

Zejména zjišťujeme:

- zda v domácnosti zasahovala policie, zda bylo vydáno rozhodnutí o Vykázání a zda policie zahájila vyšetřování v souvislosti s násilím, které v rodině probíhalo/probíhá;
- zda bylo násilí v rodině identifikováno/rozpoznáno expertní organizací specializující se na pomoc obětem domácího násilí / osobám ohroženým násilím v blízkých vztazích (IC, BKB, ROSA, ACORUS, proFem...) a zda s nimi rodič / rodina navázali spolupráci;
- zda rodič nebo jiná osoba dítěti blízká navázali spolupráci s příslušným pracovníkem OSPOD.

V případě, že rodič / volající osoba dosud není v kontaktu s příslušným pracovníkem OSPOD a telefonické mapování ukazuje, že může jít o situaci, která je pro dítě ohrožující ve smyslu §6 ZSPOD, doporučí pracovník DAC volajícímu, aby

⁷⁶ Na dítěti byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu, nebo je ohrožováno násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami.

⁷⁷ Státní orgány, pověřené osoby, školy, školská zařízení a poskytovatelé zdravotních služeb, popřípadě další zařízení určená pro děti, jsou povinni oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že jde o děti uvedené v § 6, a to bez zbytečného odkladu poté, kdy se o takové skutečnosti dozví.

OSPOD kontaktoval. Zároveň jej informuje o tom, že bude sám kontaktovat příslušný OSPOD a požádá jej o součinnost v zájmu řešení situace dítěte.

Dále mu podá základní informace o službě DAC (o jejích cílech, postupech, pravidlech poskytování aj.).

Volajícím dle potřeby doporučí i další potenciálně vhodnou službu, např. služby poskytované Intervenčním centrem aj.

Pro vstup do služby musí dítě splňovat následující podmínky:

- být dítětem, na které se vztahuje sociálně-právní ochrana dětí, tzn. být příslušným pracovníkem OSPOD vyhodnoceno jako dítě ohrožené podle §6 písmena e) a g) ZSPOD a indikované pro služby DAC (viz kapitolu 5.3);
- být schopné spolupráce s odborníky DAC, tzn. ve stavu nevyžadujícím akutní hospitalizaci nebo jiné specializované služby (např. adiktologické).

V případě jazykové bariéry je vhodné dítěti zajistit ve spolupráci s dalšími aktéry služby tlumočníka.

V případě nespolupráce rodičů volí mezioborový tým postup, který dítěti zajistí přístup k potřebné péči včetně péče v DAC.

5.1.1 Postup pracovníků centra DAC v případě, že zahájení poskytování služby iniciuje sociální pracovník věcně a místně příslušného orgánu SPOD:

OSPOD dlouhodobě pracuje s dítětem (rodinou), které vyhodnotil jako dítě ohrožené podle §6 písm. e) a g) ZSPOD a uvažuje o zařazení dítěte do programu DAC.

První telefonický kontakt s pracovníkem OSPOD

Kontaktní telefon (tel. číslo 725 160 906) programu DAC je přístupný v době zveřejněné na webových stránkách Centra LOCIKA (www.centrumlocika.cz).

Komunikaci se zájemci/iniciátory zahájení poskytování služby zabezpečuje klíčový sociální pracovník DAC.

Během telefonátu se sociálním pracovníkem OSPOD mapuje:

- zda jde o cílovou skupinu centra DAC (děti ohrožené násilím v blízkých vztazích v pozici svědka nebo přímé oběti násilí (ve smyslu definice násilí dle čl. 19 Úmluvy o právech dítěte);
- zda jde o děti, které OSPOD vyhodnotil jako děti ohrožené ve smyslu §6 písm. e) a g), případně zda to zvažuje;
- zda jde o děti spadající do místní působnosti centra DAC (Praha, Středočeský kraj);
- míru ochoty neabuzivního rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte ke spolupráci.

Dále rámcově zjišťuje aktuální situaci dítěte z hlediska jeho bezpečí

- zda a jaké instituty ochrany před domácím násilím jsou již aktivovány;
- jaké instituce, případně specializované organizace jsou v případě zainteresovány;
- zda je zahájeno trestní nebo přestupkové řízení
- zda běží opatrovnické řízení a jiné relevantní skutečnosti.

Pracovník centra DAC vysvětlí pracovníkovi OSPOD základní principy, cíle a postupy práce centra DAC, zejména metodu práce multidisciplinárního týmu formou PK za nutné součinnosti OSPOD (pověření k pořádání PK, účast na práci multidisciplinárního týmu aj.).

Pracovník centra DAC se dohodne s pracovníkem OSPOD na dalším společném telefonátu, příp. online setkání, které proběhne po té, kdy interní tým DAC projedná případ na klientské poradě.

Pokud bude případ indikován do služby centra DAC, informuje pracovníka OSPOD o dalším kroku – přípravě nultého mezioborového setkání.

Pokud případ není do služby centra DAC vhodný, klíčový sociální pracovník centra DAC doporučí jiná zařízení poskytující příhodnější služby.

5.1.2 OSPOD kontaktuje zaměstnanec školského zařízení v rámci oznamovací povinnosti s podezřením, že dítě navštěvující jejich školu je ohroženo násilím v rodině.

1. Pracovník OSPOD, který jde na základě oznámení školského zařízení na šetření do školy může přizvat pracovníka DAC (dětského psychologa, nebo vedoucího DAC) jako odborníka na dětskou psychologii. Přizvání OSPOD nahrazuje souhlas rodiče k rozhovoru dětského psychologa s dítětem.

Úloha pracovníka DAC během šetření ve škole:

- stabilizace a psychologická podpora dítěte;
- získání „nezprostředkovaných“ informací o případu v zájmu případné další podpory dítěte a součinnosti práce s OSPOD;
- podpora a pomoc pracovníkovi OSPOD v situaci prvotního posouzení případu a plánování dalších kroků včetně posouzení toho, zda bude v zájmu ochrany a pomoci dítěti indikován program DAC.

Shodne-li se pracovník OSPOD s pracovníkem DAC během prvního vyhodnocení informací, že případ je / může být indikován pro poskytování služeb dítěti/rodině v rámci programu DAC, zahájí pracovníci DAC přípravu „nultého“ mezioborového setkání na základě pověření pracovníka OSPOD.

2. Šetření ve škole probíhá již za účasti policie, policie posléze provádí prvotní rozhovor – „vytěžení“ dítěte.

Pracovník OSPOD může (po poradě s policistou) přizvat pracovníka DAC jako odborníka na dětskou psychologii k úkonu prvotního vytěžení dítěte (podání vysvětlení dle §158 Zákona č. 141/1961 Sb., tr. řádu), který zpravidla probíhá ve škole, na policii, nebo na pracovišti OSPOD.

Úkolem takto přizvaného pracovníka DAC je:

- stabilizace a psychologická podpora dítěte před a po jeho rozhovoru s policistou;
- navázání kontaktu s dítětem v zájmu jeho dalšího provázení trestním řízením v rámci poskytování služeb DAC;

- součinnost při ošetření situace v zájmu bezpečí dítěte bezprostředně po jeho výpovědi;
- domluva na pověření k přípravě „nultého“ mezioborového setkání s pracovníkem OSPOD.

5.1.3 Postup v rámci zajištění bezpečí dítěte po provedení prvotního rozhovoru – „vytěžení“ dítěte Policií ČR.

Pokud PČR provádí s nezl. dítětem před zahájením trestního stíhání šetření (podání vysvětlení) a opatření k odhalení skutečností svědčících pro spáchání trestného činu, má povinnost předem vyrozumět jeho zákonného zástupce viz ustanovení § 158, odst. 5) TŘ. PČR v těchto případech úzce spolupracuje s orgány SPOD. K podání vysvětlení či později k výsledkům přibere zástupce orgánu SPOD nebo jinou osobu mající zkušenosti s výchovou mládeže (viz ustanovení § 102, odst. 1) TŘ). Orgán SPOD je povinen vyhodnotit aktuální situaci dítěte a jeho rodiny ve vztahu k bezprostřednímu ohrožení jeho bezpečí a přijímá vhodné ochranné opatření, tzn. dítě je předáno neabuzivnímu rodiči, případně jiné vhodné pečující osobě.

Rozhovorem s neabuzivním rodičem zjišťuje aktuální situaci rodiny z hlediska rizika možného pokračování násilí a v souvislosti s tímto plánuje a aktivuje jak právní, tak dostupné “reálné” způsoby ochrany dítěte a neabuzivního rodiče před možným pokračováním násilí.

5.2 Ochrana dítěte před násilím a sekundární viktimizací

Ochrana dítěte před násilím, sekundární viktimizací a následnou retraumatizací je realizována ve spolupráci právního specialisty interního týmu DAC, který zajišťuje realizaci práv dítěte vyplývajících ze zákona o obětech trestných činů či jiných platných zákonů (viz níže) a casemanagerky, která zajišťuje v zájmu dítěte mezioborový casemanagement za účelem naplnění potřeby bezpečí/zastavení násilí a koordinace postupů v zájmu dítěte.

Za tímto účelem **casemanagerka** organizuje a koordinuje (pravidelná) setkání multidisciplinárního týmu/týmu pracovníků organizací zainteresovaných na konkrétním případě (OSPOD, PČR aj.) v rámci expertního případového setkání tak,

aby byl společně plánován optimální postup za využití všech dostupných právních institutů určených k ochraně dítěte. Zároveň shromažďuje informace a vede sociální anamnézu případu, aby bylo omezeno opakované získávání informací o proběhlých traumatických událostech.

Důležitou úlohu v této oblasti hraje **průvodce dítěte**, který dítě průběžně citlivě a úměrně věku informuje o proběhlých i plánovaných krocích, právech dítěte, zjišťuje názor a přání dítěte a pomáhá mu zpracovávat náročné situace jako je např. výslech u soudu či na policii.

5.2.1 Ochrana dítěte před sekundární viktimizací v rámci trestního řízení

Pokud násilí v rodině dosahuje intenzity trestného činu a bylo spácháno přímo na dítěti, spadá toto dítě pod ochranu **Zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů**. Dítě (osoba mladší 18 let) je jím dle §2 odst. 4 písm. a) považováno za zvlášť zranitelnou oběť.

Jako zvlášť zranitelným obětím (dále jen ZZO) hrozí dětem zvýšené nebezpečí způsobením druhotné újmy. Zákon o obětech trestných činů ji v §2 odst. 5 definuje jako újmu, která nebyla oběti způsobena trestným činem, ale vznikla v důsledku přístupu Policie České republiky, orgánů činných v trestním řízení a dalších orgánů veřejné moci, poskytovatelů zdravotních služeb, subjektů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, znalců, tlumočnicků, obhájců, sdělovacích prostředků k ní.

Dětem (stejně jako dospělým zvlášť zranitelným obětím) přináleží zvýšená ochrana před vznikem druhotné újmy garantovaná tímto zákonem (při současném zachování jejich práv jako osob poškozených v trestním řízení) a realizovaná těmito právy:

1) Právo na informace

- orgány činné v trestním řízení jsou povinny v každé fázi trestního řízení umožnit poškozenému plné uplatnění jeho práv, o kterých je třeba jej **vhodným způsobem, srozumitelně, se zohledněním jeho věku, rozumových a volných vlastností poučit** (§13 zákona o obětech trestných činů)

- i děti musí být poučeny o právu odepřít výpověď (§101 odst. 1 trestního řádu, poslední věta: „Je-li jako svědek vyslýchána osoba mladší než patnáct let, je třeba ji poučit přiměřeně jejímu věku.“)

2) Právo na zmocněnce

- poškozený mladší 18 let (vyjma trestného činu zanedbání povinné výživy) má **nárok na bezplatnou právní pomoc poskytovanou zmocněncem** (§51a odst. 2 trestního řádu)
- zmocněnec poškozeného má potřebné kompetence k realizaci práva nezletilého poškozeného na aktivní účast v trestním řízení a práv zajišťujících jeho ochranu a bezpečí jako oběti a svědka (§ 51 trestního řádu)

3) Dispoziční právo

- nezletilý poškozený starší 15 let má právo nedat souhlas s trestním stíháním v taxativně vymezených případech a má možnost zpětvzetí dříve uděleného souhlasu (§ 163, §163a trestního řádu)

4) Právo na náhradu škody, na peněžitou pomoc oběti trestného činu státem

- dítě jako oběť trestného činu/poškozený má právo domáhat se v rámci trestního řízení náhrady škody, nebo nehmotné újmy od toho, kdo mu ji trestným činem způsobil; realizace tohoto práva je jedním ze základních úkolů zmocněnce dětské oběti v rámci kompetencí, které mu svěřuje trestní řád
- dítě jako oběť trestného činu má „obecné“ právo na finanční podporu od státu – na tzv. odškodnění (§23 a násl. zákona o obětech trestných činů)
- dítěti jako oběti trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo trestného činu týrání svěřené osoby, kterými mu vznikla nemajetková újma, přináleží peněžitá pomoc ve formě úhrady nákladů odborné psychoterapie, fyzioterapie aj. obdobných služeb, pokud nebylo odškodněno již jako oběť trestného činu ublížení na zdraví, nebo těžké újmy na zdraví

5) Právo na odbornou pomoc

- dítě jako oběť trestného činu má právo na bezplatnou odbornou pomoc poskytovanou subjekty zapsanými v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů (§4 a násl. zákona o obětech trestných činů); registr je uveřejněn na internetové adrese: www.justice.cz (oběti trestné činnosti / registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů)

6) Speciální výslechová pravidla ZZO (§20 zákona o obětech trestných činů)

- ZZO je nutné vyslýchat obzvláště citlivě a s ohledem na konkrétní okolnosti, které ji činí zranitelnou
- **je-li obětí dítě, výslech v přípravném řízení provádí vždy osoba k tomu vyškolená**, s výjimkou případů, kdy se jedná o úkon neodkladný a vyškolenou osobu nelze zajistit
- výslech se koná v prostorách pro výslech dítěte upravených a přizpůsobených tak, aby nemusel být opakován
- dítě má **právo na přítomnost důvěrníka** u všech vyšetřovacích úkonů

Specifika výslechu osob mladších 18 let dle zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

§102 trestního řádu

- základní pravidla výslechu nezletilých osob obsahuje §102 trestního řádu
- výslech o okolnostech, jejichž oživování v paměti, by s ohledem na věk mohlo nepříznivě ovlivnit duševní a mravní vývoj dítěte, musí být proveden zvlášť šetrně a **tak, aby nemusel být opakován**
- **k výslechu dítěte se přibírá OSPOD, nebo jiná osoba mající zkušenost s výchovou mládeže**, která by se zřetelem na předmět výslechu a stupeň duševního vývoje vyslýchané osoby přispěla ke správnému vedení výslechu
- osoby, které byly takto přibrány, mohou navrhnout odložení úkonu na pozdější dobu a v průběhu jeho provádění navrhnout jeho přerušování,

nebo ukončení, pokud by provedení úkonu, nebo jeho pokračování mělo nepříznivý vliv na psychický stav dítěte

- dětem může klást otázky v přípravném řízení pouze policista, soudce v řízení u soudu
- v řízení před soudem je možné provést důkaz (výslech dítěte) přečtením protokolu, nebo přehráním záznamu pořízeného při výslechu provedeném prostřednictvím videokonferenčního zařízení

Specifickým způsobem výslechu je tzv. **výslech provedený jako neodkladný a neopakovatelný úkon** (§158a trestního řádu). Jde o výslech konaný před zahájením trestního stíhání/sdělením obvinění osobě podezřelé ze spáchání trestného činu ze zákonem daných důvodů (§158 odst. 9 trestního řádu).

Provádí se na návrh státního zástupce za účasti soudce, hrozí-li ztráta důkazní hodnoty výpovědi, která má rozhodující význam pro zahájení trestního stíhání.

Výslech provedený touto formou má důkazní hodnotu, dítě vyslechnuté tímto způsobem nemůže být opakovaně vyslýcháno.

Takto prováděný výslech se koná bez účasti obviněného, nebo jeho zástupce, a proto může být později napadnut obhajobou jako nezákonný. V praxi k němu policie přistupuje **zpravidla jen v případech, kdy je pachatel neznámý, nebo vzhledem k těžkému zranění oběti hrozí, že později nebude moci být výslech proveden, nebo jde o dítě nízkého věku, kdy hrozí vymizení paměťových stop.**

5.2.2 Ochrana dítěte před sekundární viktimizací v rámci opatrovnického řízení

V rámci opatrovnického řízení je zejména nutné, aby soud byl informován o násilí v rodině a případném vedeném trestním řízení. O situaci by měl soud informovat pracovník OSPOD, soud si následně může vyžádat zprávu z DAC, případně výpis z trestního spisu rodiny.

Pokud se soudce rozhodne v rámci opatrovnického řízení vést rozhovor/slyšení s dítětem, je nutné zajistit bezpečí dítěte (zejména nepotkání se s násilnou osobou např. na chodbě soudu, vystavení dlouhému čekání, bezpečnostním kontrolám atp.), rozhovor vést ideálně ve výslechové místnosti např. DAC. Je třeba si uvědomit,

že se nejedná o výslech, realizace participačních práv neslouží ke zjišťování skutkového stavu. Dítě by mělo mít volbu ohledně místa, kde k jeho participaci dojde (kancelář soudce, jednací síň, zvláštní místnost uzpůsobená pro daný účel) i volbu důvěrníka, který může být jednání přítomen. Důvěrníkem/doprovodem k slyšení dítěte bývá pověřen v praxi center průvodce pro děti. Ze slyšení lze pořídit zvukový nebo zvukově obrazový záznam pouze se souhlasem dítěte. V ostatních případech se o úkonu soudu sepíše protokol. Dítě může svůj názor vyjádřit bez jakéhokoliv nátlaku a může si vybrat, zda svého práva vůbec chce, nebo nechce využít; o tom musí být poučeno. V případě, že hrozí závažný konflikt loajality u dítěte, lze požádat o jiný způsob zjištění názoru dítěte, stejně tak jako v případech, kdy dítě není schopno informace náležitě přijmout, nebo není-li schopno vytvořit si vlastní názor nebo není-li schopno tento názor sdělit. Názor dítěte může soud ve výjimečných případech zjistit též prostřednictvím jeho zástupce, znaleckého posudku nebo příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Výslech dítěte může soud provést i bez přítomnosti dalších osob, lze-li očekávat, že by jejich přítomnost mohla ovlivnit dítě tak, že by nevyjádřilo svůj skutečný názor.

Slyšení by vždy mělo být vedeno v přátelském prostředí, nekonfrontačně, formou rozhovoru. K názoru dítěte soud přihlíží s přihlédnutím k jeho věku a rozumové vyspělosti. Vzhledem k tomu, že dítě požívá právo na to, aby jeho názory byly patřičně zohledněny, subjekt s rozhodovací pravomocí musí dítě informovat o výsledku řízení a vysvětlit mu, jakým způsobem byly jeho názory zohledněny.⁷⁸

5.2.3 Ochrana dítěte před násilím

Psychosociální vývoj dítěte je ovlivněn ztrátou základního pocitu bezpečí jako základní vývojové potřeby dítěte. Vyrůstá-li dítě v rodině zasažené násilím a je-li dítě vystaveno opakovaným traumatickým situacím bez dostatečné podpory a péče ze strany rodičů, odrážejí se tyto zkušenosti dítěte ve všech podstatných oblastech jeho vývoje: v oblasti zdraví, emočního vývoje, vývoje identity, kognitivního vývoje, navazování a udržování vztahů i v budoucích rizicích pro jeho

⁷⁸ Závěry 5. rodinněprávního sympozia Justiční akademie na téma Participace dětí v opatrovnickém soudním řízení, 2021

život (transgenerační přenos násilí, riziko sociálně-patologického chování, zvýšená zdravotní rizika atp.)

Zastavení násilí v rodině je proto jedním ze základních úkolů mezioborového týmu. K dispozici má celou řadu nástrojů, počínaje preventivními opatřeními (např. psychoedukační programy, programy na posílení rodičovství, angry management, rodinná terapie či poradenství), přes vykazání násilné osoby z domácnosti a zákaz přiblížení až po úkony, které vedou k zajištění bezpečí dítěte např. jeho umístěním do ZDVOP, pěstounské péče či naplánováním odchodu neabuzivního rodiče s dětmi do specializovaného utajeného azylového domu.

O jednotlivých opatřeních je vhodné uvažovat v kontextu vyhodnocení míry rizika v rodině, ideálně v rámci mezioborového týmu expertů, kteří se případem zabývají.

5.2.3.1 Mezioborové vyhodnocení míry ohrožení dítěte násilím v rodině

V praxi DAC rozlišujeme čtyři stupně rizika pro dítě a na ně návazné nutné kroky k ochraně dítěte:

- nízká míra rizika – indikovány doplňkové služby prevence
- střední míra rizika – nutnost motivace rodiny ke spolupráci zvenku (např. doporučení OSPOD)
- vysoká míra rizika – povinná spolupráce v rámci soudem nařízené péče
- alarmující míra rizika – aktivace prvků sociálně-právní ochrany dítěte a prvků ochrany před násilím: vykazání, zákaz kontaktu, v odůvodněných případech odebrání dítěte do bezpečného prostředí, např. specializované pěstounské péče.

V praxi se při posuzování míry rizika pro dítě zaměřujeme především na tyto faktory:⁷⁹:

1. ZÁVAŽNOST NÁSILÍ V RODINĚ – ČETNOST, FORMA A DOPADY NÁSILÍ

- **nízká míra rizika:** 1–3 epizody násilí, které netrvaly dlouho, napadený nevyhledal/a lékařskou pomoc, intenzivní slovní napadání;
- **střední míra rizika** – v minulosti se vyskytly epizody lehkého až středně těžkého násilí, které netrvaly dlouho, menší zranění bez lékařské pomoci, ničení

⁷⁹ Závěry 6. rodinněprávního sympozia Justiční akademie na téma Nekompetentní rodič, 2022

majetku, často násilí v podobě strkání, dloubání, zastrašování, intenzivního slovního ponižování;

- **vysoká míra rizika** – vážné či stálé násilí, stupňující se frekvence a intenzita, pokusy o rozluku, partnerské konflikty (často téma nevěry), ničení majetku, stalking a obtěžování (včetně stalkingu a obtěžování prostřednictvím sociálních sítí), vyhledání lékařské pomoci (často pod jinou záminkou), žádosti na PČR o pomoc, hrozby ublížením rodiči nebo dítěti, možné ubližování domácím mazlíčkům;
- **alarmující míra rizika** – opakované závažné (život ohrožující) násilí, použití zbraně při útoku, opakované žádosti o zásah PČR, potřebné lékařské ošetření, výhrůžky zabitím či závažným ublížením, intenzivní harassment a stalking.

2. NEROVNOVÁHA MOCI, MÍRA OVLÁDÁNÍ V PARTNERSKÉM VZTAHU RODIČŮ

- **nízká míra rizika:** zvýšená kontrola a moc nad druhým není výrazná;
- **středná míra rizika:** snaha druhého kontrolovat, riziko sociální izolace;
- **vysoká míra rizika:** patrný strach z násilného rodiče, nadměrná žárlivost, vysoká kontrola, finanční kontrola;
- **alarmující míra rizika:** velký strach z násilné osoby, vysoká míra ovládání, závislé vztahy.

3. PŘÍTOMNOST DÍTĚTE U NÁSILÍ

- **nízká míra rizika:** děti nejsou vtaženy do incidentů, přítomnost dítěte průběh násilného incidentu zastaví;
- **střední míra rizika:** děti jsou doma, když k násilí dochází, ale nejsou přímo přítomné;
- **vysoká míra rizika:** k násilí dochází v přítomnosti dětí (zvážit závažnost a dlouhodobost), velká pravděpodobnost emocionálního zneužívání dítěte, riziko napadání dětí;
- **alarmující míra rizika:** dítě je přímo napadáno, zasahuje, násilí se odehrává před ním, podezření na sex. zneužití dítěte, týrání, emocionální zneužívání, trestání, pokud dítě incident nahlásí či volá pomoc.

4. SPOLUPRÁCE A NÁHLED RODIČŮ NA SITUACI V RODINĚ

- **nízká míra rizika:** rodič, který se dopouští násilí, má náhled, rodič, který je násilí vystaven, chce vyhledat pomoc, aspoň v minimálních krocích plní doporučení, s odbornou podporou dosahuje poroků;
- **střední míra rizika:** rodiče jsou ochotni využít služby
- **vysoká míra rizika:** porušování soudních příkazů (např. zákaz kontaktu, vykázaní), vyhýbání se spolupráci (často oba rodiče, jeden třeba zdánlivě spolupracuje, ale neplní doporučení, není schopen korigovat své jednání);
- **alarmující míra rizika:** rodič klade aktivní odpor (zneužívání stížností atp.), porušování zákazu kontaktování, není možná spolupráce.

5. NÁHLED A KAPACITA RODIČŮ NA POTŘEBY DÍTĚTE

- **nízká míra rizika:** vztah mezi rodičem a dítětem je pečující, stabilní a ochranný, rodič má dobrou kapacitu o dítě pečovat (není situací doma vysílený);
- **střední míra rizika:** pečující vztah, náhled na potřeby, riziko emocionální zátěže dětí;
- **vysoká míra rizika:** nedostatek empatie, náhledu a vhledu na dopady a potřeby dítěte, snížená rodičovská kapacita na obou stranách;
- **alarmující míra rizika:** nedostatek lítosti, pocitů viny, vyčerpání, minimální náhled na potřeby dětí, děti suplují dospělé funkce v rodině.

6. DALŠÍ RIZIKOVÉ FAKTORY:

- sociální izolace rodiny, nejsou přítomny další pozitivní osoby v životě dítěte, chybí podpora širší rodiny a komunity;
- informace o fyzickém napadení matky dítěte v těhotenství;
- fyzické trestání dítěte, autoritářský výchovný styl rodiče/rodičů, ponižování dítěte či kladení nepřiměřených nároků na něj, hostilní chování k dítěti;
- enormní žárlivost;
- kontrola, výhrůžky zabitím či ublížením, tendence k pronásledování druhého rodiče;
- vyhrožování zabitím nebo zabití zvířete, ke kterému má dítě citový vztah;
- potíže rodiče v oblasti duševního zdraví vč. např. vyhrožování sebevraždou;
- známá historie násilných incidentů v minulosti rodiny či rodiče;

- potíže s toxikomanií či jinými závislostmi u jednoho či obou rodičů;
- náchyllost ke kriminálnímu chování;
- bojový výcvik či vlastnění zbraně jedním z rodičů.

5.2.4 Mezioborový plán ochrany dítěte

Na základě prvotního setkání mezioborového týmu a společného vyhodnocení situace dítěte vč. míry rizika pro dítě (viz výše) jsou zvoleny další kroky vedoucí k zajištění bezpečí dítěte a dalšího postupu v jeho zájmu.

Zejména se jedná o zajištění bezpečí dítěte. Součástí plánu je i koordinace dalších služeb tak, aby se dítě i rodina dostali bez odkladu zajištěna odborná pomoc a dítě bylo citlivě připravováno na všechny nové kroky v procesu poskytování ochrany.

Plán zpravidla obsahuje tyto body definované dle pravidel SMART s jasnými termíny a odpovědnostmi:

1. Způsob zajištění bezpečí dítěte před osobou, která se dopouští násilí (např. vzetí do vazby, uložení předběžného opatření spočívajícího v zákazu styku, vstupování do společného obydlí jak v rámci trestního, tak občanskoprávního řízení, vykázaní, odchod rodiny do specializovaného azylového domu, umístění dítěte do pěstounské rodiny či ZDVOP, pohovor/intervence v rodině atp.);
2. rozhodnutí o dalším postupu ohledně trestního řízení (zda bude proveden výslech dítěte a jak bude zajištěna jeho ochrana před sekundární viktimizací, zda budou vyslechnuti rodiče a jak bude návazně zajištěno emoční bezpečí dítěte atp.);
3. způsob, jak bude dítě co nejkratší době a přiměřeným způsobem informováno o jeho situaci i jeho právech vč. emoční přípravy na výslech;
4. postup, jak bude dítěti zajištěn kvalifikovaný pracovník v roli důvěrníka a zmocněnce dítěte pro případné trestní řízení;
5. postup, jak a zda bude vyhodnocení potřeb dítěte a návazné služby pro dítě (krizová intervence, terapie, klinická péče);
6. jaká odborná pomoc a podpora bude zprostředkována i členům rodiny a okolí dítěte;
7. nastavení procesy pro řešení krizových případů zohledňující potřeby dítěte;
8. nastavení procesů komunikace mezi odborníky v týmu;

9. zajištění pravidelného vyhodnocování situace.

Za realizaci jednotlivých kroků ručí vždy osoba uvedená jako odpovědná za realizaci.

Plán ochrany dítěte navazuje a je propojený s IPOD – individuálním plánem ochrany dítěte vypracovávaným ze zákona pověřeným pracovníkem OSPOD.

5.3 SLUŽBY PŘÍMÉ PÉČE DÍTĚTI A RODINĚ

5.3.1 Setkání dětského průvodce s dítětem

Setkání s dítětem v rámci služeb DAC vede průvodce pro děti, zpravidla a setkání je věnovaný čas v rozsahu 45–60 minut. Čas lze přizpůsobit vývojové úrovni a potřebám dítěte. Počet konzultací se řídí potřebami dítěte. **Cílem úvodní konzultace je navázat s dítětem bezpečný kontakt, dát mu základní informace o zařízení i dalším postupu a provést první orientační zjištění potřeb dítěte.** U mladších dětí může první část nebo celé setkání probíhat za účasti rodiče. *Práce s dítětem vychází z předpokladu, že děti budou z počátku nedůvěřivé. Samy často nevědí, jak aktuální situaci i situaci doma pojmenovat, jaké k ní zaujmout stanovisko. Obávají se možných následků pro sebe i rodiče. Jsou plné ambivalentních pocitů a prožívají konflikt loajality. Obecně nedůvěřují vztahům s dospělými. Proto je důležité vytvořit bezpečný kontext.*

Pracovnice/pracovník ukáže dítěti místnost a popíše, kde co je, řekne, kde bude po dobu setkání s dítětem pobývat jeho rodič, jak dlouho dítě v místnosti bude a popíše mu, co spolu budou dělat. Důležitá je předvídatelnost chování pracovníků. Dále dítěti vysvětlí, proč se s psychologem schází, co se bude dít s výstupy společné práce. Důležitým cílem konzultací dětského psychologa s dítětem je **zjistit, co dítě potřebuje, jak je možné ho podpořit a posílit, aby rodinnou situaci dobře zvládlo.** Smyslem setkávání s dítětem rozhodně není snaha získat důkazní materiál pro jednoho či proti druhému rodiči. To, zda bude původce domácího násilí odsouzen či nikoliv, případně komu bude dítě svěřeno do péče, nerozhoduje dítě, ale soud. Je to starost dospělých a příslušných institucí, nikoliv dítěte. Často se ukazuje, že ani dítě, ani rodič, který byl obětí domácího násilí, neumí dobře rozpoznat skutečná reálná rizika v kontaktu s osobou, která se násilí

dopouštěla. Setkáváme se s extrémny; buď pečující rodič rizika v kontaktu nevidí, má na některé situace zpravidla v důsledku prožitého traumatu tzv. „slepé skvrny“, nebo je naopak přehnaně úzkostný a snaží se kontakt dítěte s druhým rodičem minimalizovat.

Po vytvoření bezpečného kontaktu a kontextu mohou následovat **další sezení zaměřená na zmapování aktuální rodinné situaci z pohledu dítěte**. Cílem je zjistit především zdroje dítěte a jeho vztahy k blízkým osobám, identifikovat aktuální i vývojové potřeby dítěte a míru jejich naplnění, zjistit rizika, která dítě dále ohrožují, a zjistit míru dopadů prožitého násilí a dalších případných traumatogenů na vývoj i aktuální psychický stav dítěte. Při mapovacích rozhovorech s dítětem se osvědčuje kombinace rozhovoru a použití projektivních technik, jako je scénotest, práce na terapeutickém pískovišti či kresba. Techniky volí dětský psycholog podle své erudice a věku a osobnosti dítěte.

5.3.2 Přímá poradenská práce s neabuzivním rodičem

Terapie dětského traumatu, vyvolaného nepříznivým působením člena rodiny, počítá s tím, že dítě bude mít obtíže i ve vztahu k rodiči, který ho nedokázal před nepříznivým působením agresivně se chovajícího rodiče ochránit. V rámci tzv. *strategie přežití* dítě hledá oporu u toho z rodičů, který se chová méně ohrožujícím způsobem. Nicméně jeho jistota týkající se rodiny jako bezpečné základny je podlomena obecně.

Svým chováním, které může nést prvky negativismu, agresivity i sebepoškozování, dítě své ohrožení signalizuje. Podle dispozic dítěte pak buď v jeho chování převažuje pasivní obrana, nebo snaha získat zájem za každou cenu.

Cílem odborné práce s neabuzivním rodičem je takové posílení pouta mezi neagresivním rodičem a dítětem, které bude mít prvky terapeutického rodičovství. Terapie spočívá v oslabení naléhavosti traumatu podporováním jisté vazby mezi dítětem a pečujícím rodičem, zajišťování bezpečného prostředí, případně i ve zpracování nepříznivých zkušeností.

V tematických sezeních ve spolupráci se sociálním pracovníkem/odborným pracovníkem pro rodiče a dětským psychologem rodič probírá tyto prvky vztahu rodiče k dítěti a tyto potřeby dětí, návazně na to jsou podporovány příslušné rodičovské dovednosti pečujících rodičů. Vedle toho je podporováno využívání korektivních vztahů dětí ke členům širší rodiny.

Prostředkem k budování jisté vazby je vyjadřování opravdového zájmu o dítě a vytváření situací, v nichž je to přirozené. To není totéž jako chválení dítěte za každou cenu a v jakékoli situaci. Spíše než hluboké rozhovory od srdce k srdci pomáhají hry a společné činnosti centrující pozornost dítěte mimo vztah k dospělému. Zaměření pozornosti dítěte jinam než na kvalitu vztahu s dospělým nepřímo pomáhá žádoucí kvalitu tohoto vztahu rozvíjet.

Souvisejícím nárokem pro pečující osobu je najít v konkrétních situacích hranici mezi vyhověním požadavkům dítěte a jeho frustrováním. Proto je podporováno uplatňování *konzistentních pravidel* při výchově dětí, které je zdrojem jistoty pro obě strany – pro dítě i pro rodiče. Pečující rodič musí být v některých situacích respektovanou autoritou, což jsou obvykle situace, kdy se dítěti něco nelíbí. Významnější než bezprostřední pocit dítěte je pak srozumitelnost hranic dovoleného chování (vysvětlování zásahu, které je někdy možné až ex post), neměnící se způsob uplatňování pravidel a stálý ohled na důstojnost dítěte (reakce dospělého by neměla dítě ponižovat).

Je také podporováno využívání *sítě podpůrných vazeb pečujících dospělých* v rodině, mezi přáteli. (srovnej Matoušek, 2017)

5.3.2.1 Konzultace s neabuzivním rodičem

Při objednávání na první osobní setkání pracovník neabuzivního rodiče upozorní, že úvodní setkání je nutné absolvovat bez přítomnosti dítěte (z důvodu ochrany dítěte). Na prvním osobním setkání v DAC vede sociální pracovník a dětský psycholog s rodičem rozhovor, jehož cílem je navázat s rodičem dobrý kontakt, detailně ho znovu i v písemné podobě informovat o službách DAC, o jeho právech a povinnostech, pokud se stane klientem, zjistit základní informace a fakta (dokumenty) vypovídající o situaci rodiny, které jsou nutné pro vyhodnocení rizika

pro dítě (míru rizika ohrožení dítěte rozvojem PTSD a míru rizika, že bude dítě svědkem závažného násilí mezi rodiči).

Za tímto účelem pracovník zadává neabusivnímu rodiči během prvního či dalšího setkání dotazníkovou metodu Trauma Checklist. S osobou vyhodnocenou jako ohroženou násilím v rodině dále používáme metodu SARA DN, která určuje míru rizika eskalace partnerského násilí v rodině.

Dále rodič dochází do centra dle domluvené frekvence.

V případě nenadálé akutní situace může kontaktovat pracovníky DAC mimo dohodnuté konzultace kdykoliv pomocí e-mailu či telefonicky v době jejich pracovní doby.

5.3.2.2 Další odborná práce s neabusivním rodičem

1. Mapování rodinné situace obecně a v kontextu násilí v rodině

Case managerka (případně ve dvojici s právním koordinátorem) rozhovorem s rodičem získává/doplňuje data týkající se historie rodiny a násilí v ní. Jako důležité při ochraně rodiče i dítěte před sekundární traumatizací se jeví získání co nejvíce informací v písemné podobě ještě před sezením s rodičem (např. písemné podání TO, protokol o podání vysvětlení u policie, dostupné zprávy, vyšetření atp.). Ty jsou pak základním zdrojem pro tvorbu **sociální anamnézy**.

Pracovníci zjišťují rovněž aktuální potřeby rodiče v kontextu trestního řízení. V případě potřeby poskytují základní právní poradenství a odkazují klienta do specializovaných služeb.

2. Poradenství

Casemanagerka neabusivnímu rodiči poskytuje podpůrné a motivační rozhovory k posílení jeho zdrojů a schopnosti zvládat aktuální náročnou situaci v zájmu dítěte i posílení, které povede ke zvýšené schopnosti ochránit dítě (i sebe) před pokračujícím násilím. Tyto rozhovory jsou cíleny zejména na potřeby a zájem dítěte a podporu dítěte při zvládání náročných situací (např. silné afektivní reakce, záchvaty vzteku, potíže se spaním atp.).

Poskytuje i základní sociálně-právní a rodičovské poradenství.

V případě potřeby rodiči poskytnou podporu zaměřenou na zvládnutí krizové situace a doporučí mu návazné služby.

Tato práce má povahu poradenství (odborného sociálního a rodičovského) a psychoedukace, v indikovaných případech je rodiči s dítětem doporučena docházka do programu TF KBT.

3. Provázení procesem trestního řízení a řešení případu

Právní koordinátor a casemanagerka poskytují neabuzivnímu rodiči i informace o plánovaných krocích vč. informací o uskutečněné/připravované případové konferenci. K rodiči jsou (oni i ostatní pracovníci programu) transparentní, ve svém přístupu usilují o maximální srozumitelnost, předvídatelnost. Nepřejímají odpovědnost za rodiče, ale primárně jej posilují k řešení situace.

Právní koordinátor poskytuje neabuzivnímu rodiči, je-li to zapotřebí, podporu v základní orientaci v aktuální fázi trestního nebo opatrovnického řízení.

5.3.3 Posouzení aktuálního stavu dítěte

Cílem psychologického vyšetření dítěte je především zjistit aktuální psychický stav dítěte, jeho potřeby a míru ohrožení a indikaci k terapii. Nejedná se o specifickou diagnostiku, která by měla dokázat, zda v rodině probíhalo, nebo neprobíhalo domácí násilí. Psychologické vyšetření dítěte neslouží ani jako náhrada soudně znaleckých posudků. Vyšetření provádí psycholog-diagnostik, který je proškolen k využití příslušných psychodiagnostických metod.

Osobnost dítěte je při vstupním psychologickém vyšetření hodnocena metodami a technikami podle příslušných věkových kategorií. U dětí do 42 měsíců věku je to vývojová škála Gesell, BSID-II, u dětí do 5 let S-B IV verze L-M, pro děti od 5–10 let IDS, a od 10 do 17 let WISC-III. Psycholog na začátku snímá základní anamnestická data v rozhovoru s rodičem.

U všech dětí může být kromě toho používána volná kresba a další projektivní techniky (kresba rodiny, kresba postavy, scénotest a další).

Výsledky psychodiagnostiky jsou součástí mapování, nesdělují se rodičům zvlášť, pouze na výslovnou žádost rodiče.

Vyšetření je v mapovací fázi doplněno o poznatky získané z úvodních sezení dítěte s průvodcem pro dítě, ped psychiatrem či pediatrem dítěte („Mental health assessment“).

Diagnostik s dětmi dále terapeuticky nepracuje.

V případě potřeby provádí s minimálně šestiměsíčním odstupem rediagnostiku.

(srovnej Jochmannová, 2019, Matosek, 2017)

5.3.4 Na trauma zaměřená terapeutická práce s dítětem

Dítě může nepříznivé zkušenosti s dospělým zpracovávat ve vztahu k terapeutovi. Ten je pro něj na počátku cizí osobou. Je důležité, aby terapeuta dítě vnímalo jako nového angažovaného dospělého, který má dobrý kontakt nejen s ním, ale i s neagresivním/pečujícím rodičem.

V indikovaných případech je vhodné použití metody TF KBT.⁸⁰

Zpracování traumatu vyžaduje:

- stabilizaci (ve svém domácím prostředí by se dítě mělo cítit aktuálně bezpečně, zdroj ohrožení by měl být neutralizován);
- integraci (vnímání toho, co se stalo a jak to bylo dítětem hodnoceno, by mělo být prověřeno v přijatelné formě, emoce by měly být pojmenovány, případně znovu odžity v terapeutickém vztahu)
- adaptaci (dítěti by měla minulost dávat smysl, měl by se mu vrátit pocit vlastní hodnoty a měl by se mu otevřít nový obzor, na němž nepříznivá zkušenost už netvoří dominantu).

Specifické cíle práce s dítětem v programu DAC:

⁸⁰ TF KBT je krátkodobá intenzivní terapie, obsahující zpravidla 12–20 sezení, která se zaměřuje na zpracování následků traumatu. Pokud stav dítěte vyžaduje dlouhodobější terapeutickou práci, zprostředkuje DAC vhodného specialistu. (Dlouhodobé terapie DAC neposkytuje.)

- obnovení základního pocitu bezpečí;
- práce s emocemi (rozpoznání, ventilace, regulace);
- získání korektivní zkušenosti v individuálním vztahu;
- pomoc při vyrovnávání se s následky prožitých traumatických situací;
- podpora při adaptaci na nové prostředí a rodinnou situaci, včetně pomoci při hledání bezpečné formy, rozsahu a podoby kontaktu s rodičem, který se dopouštěl násilí, pokud je to v zájmu dítěte a dítě si to přeje;
- posílení zdrojů (toho, co dítě umí, co ho baví, v čem je dobré, kde bere sílu);
- uchopení obtížných rodinných situací, pravidel a vzorců;
- podpora při budování pozitivní identity dítěte;
- přeladění od destrukce k tvořivosti;
- rozvoj zájmů dítěte;
- podpora při nalezení bezpečné vrstevnické skupiny, kde dítě zažije úspěch a přijetí;
- získání evidence o skutečných potřebách dítěte.

Individuální setkání dítěte s terapeutem vždy předchází skupinové terapii. Ta je indikována na základě výstupů z psychodiagnostiky a intervizí. Pokud je účelné, aby dítě docházelo do individuální i skupinové terapie souběžně, není vhodné, aby skupinu i individuální terapii vedl stejný terapeut.

6 UKONČENÍ SLUŽEB DAC

Ukončení práce s rodinou i s dítětem je možné zejména z těchto důvodů:

- je naplněn cíl spolupráce a další docházení by dítě mohlo terciálně viktimizovat;
- rodina se odstěhovala či z jiných objektivních důvodů není možné/vhodné ve spolupráci pokračovat;
- rodina dochází do DAC déle než tři roky.

Ukončení spolupráce je připravováno v dostatečném předstihu na základě podrobného vyhodnocení potřeb rodiny jak v rámci **interního týmu DAC**, tak v rámci setkání mezioborového týmu, který svolá sociální pracovník DAC, tak ve spolupráci s rodinou.

Vždy by měla být domluvena návazná spolupráce – zda bude vhodné kontrolní setkání s dítětem, kdy a jakým způsobem může rodina dítě kontaktovat DAC či jiné návazné služby.

Během **závěrečné případové konference mezioborového týmu** je rekapitulována práce s dítětem a rodinou, vytvářena síť podpory dítěte a rodiny v rámci dalších návazných služeb. Formálním ukončením spolupráce je odeslání Závěrečné zprávy o spolupráci příslušnému OSPOD.

7 PREVENCE SEKUNDÁRNÍHO TRAUMATICKÉHO STRESU, ZÁSTUPNÉ TRAUMATIZACE A VYHOŘENÍ

Empatie a schopnost naslouchat těžkým příběhům klientů je jednou z důležitých kvalit pracovníků Center pro děti ohrožené násilím v rodinách. Zároveň nás tato schopnost činí více zranitelnými vůči intenzivní expozici příběhům plným násilí, ubližování, bezmoci a nespravedlnosti. Tyto informace se navíc kumulativně sčítají, a tak u pracovníků může docházet k jevu, který se nazývá zástupná traumatizace. Projevy pracovníka na zátěž mohou vypadat obdobně jako reakce na posttraumatický stres – zvýšená aktivace, podrážděnost, horší emoční regulace a zvýšená ostražitost, znovuprožívání některých klientských příběhů a vyhýbavé chování. Organizace pracující s traumatizovanými klienty a náročnými tématy násilí by proto měly mít vybudovaná účinná opatření pro prevenci těchto jevů.

Mezi nejúčinnější patří:

- *vhodně nastavený pracovní rytmus a pravidla v organizaci* – např. práce ve dvojici, delší obědová pauza se zákazem mluvit o práci, maximální počet klientských událostí za den, snížení expozice pracovníka traumatickým informacím – rozdělení práce mezi přímou práci s klienty a další činnosti, kultura a pracovní atmosféra na pracovišti, humor, kolegiální profesní podpora
- *jasné postupy pro náročné klientské situace*
- *pravidelné supervize, intervize a další vzdělávání* (prohlubování informací je jedním z doložených účinných opatření proti pocitům bezmoci a vyhoření)
- *Pravidla pro pravidelný i situační, individuální i týmový psychologický debriefing*
- *vytvoření atmosféry na pracovišti podporující psychohygienu, péči o zdroje zaměstnanců i individuální terapii pracovníků, kolegiální a týmovou kohezi*

- Výběr pracovníků do týmu, kteří mají zdravou motivaci pracovat s tématem násilí a zpracované, reflektované, události ve svém životě vztahující se k tomuto tématu

Pokud je zátěž dobře zvládnutá, je zde potenciál i pro sekundární *postraumatický* *růst pracovníků*, ne vždy tomu tak ale musí být.⁸¹

⁸¹ Jakobsen, Råkil, 2017, s. 258–272

8 SLOVNÍČEK POUŽITÝCH POJMŮ

Asistovaný styk rodičů s dětmi

Setkávání dítěte s rodičem, se kterým nežije ve společné domácnosti a se kterým byl z nějakých důvodů přerušen dosavadní kontakt (v situacích dlouhodobého odloučení, domácího násilí, jiného násilí, rozchodových a rozvodových stavů v rodinách). Asistovaný styk se odehrává v bezpečném a k tomu přizpůsobeném prostředí se specializovanými pracovníky a pracovníci. Primárním cílem asistovaného styku je zajistit bezpečné setkávání s rodičem, který se dopouštěl násilí v rodině tak, aby dítě mohlo pokojně realizovat své právo na oba rodiče. Při těchto intervencích se průběžně pojmenovávají a sledují možná rizika setkávání pro dítě a zároveň je upřednostňován jednoznačný přínos takových setkávání pro zdravý rozvoj každého dítěte, a to i s ohledem na přání a potřeby samotného dítěte s důrazem na jeho nejlepší zájem. Asistované setkávání by mělo být dočasné, nikoliv dlouhodobé, a směřovat k tomu, aby se dítě s rodičem mohlo setkávat bezpečně samo. V případě, že toto není možné zajistit, je potřeba v zájmu dítěte toto setkávání ukončit.⁸²

Dítě

Z hlediska platného českého práva je to nezletilá osoba do dosažení věku 18 let.⁸³

Deprivace

Stav, kdy je dítě zbaveno možnosti uspokojovat své potřeby a někdy také dlouhodobé následky tohoto stavu.⁸⁴

⁸² Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2023–2029 (dále jen APPGPN, 2023)

⁸³ Matoušek, 2016

⁸⁴ Tamtéž

Diskriminace

Neoprávněné rozlišování nebo zacházení s jednotlivci nebo skupinami na základě určitých charakteristik, například rasy, náboženství, etnika, genderové nebo sexuální orientace, věku, postižení nebo sociálního statutu.⁸⁵

Fyzické týrání

Má různé formy a projevy, jako je například bití, kopání, třesení, odstrčení, popálení, úmyslné opáření, dušení, škrcení a topení dítěte, vyhrožování střelnou nebo jinou zbraní atd. K fyzickému týrání dochází i tehdy, když rodič nebo jiná odpovědná osoba zanedbávají symptomy onemocnění, úmyslně způsobují onemocnění dítěte, nebo když pečující osoba vymýšlí a úmyslně inscenuje zdravotní problémy dítěte, kvůli nimž je dítě opakovaně, náročně a bolestivě vyšetřováno a léčeno. Fyzické týrání může mít pro dítě fatální následky.⁸⁶

Fyzická újma

Představuje jakýkoliv druh poškození těla (např. poškození tkání, narušení fyziologického stavu organismu), může být doprovázena bolestí.⁸⁷

Domácí násilí

Veškeré akty fyzického, sexuálního, psychického či ekonomického násilí, k němuž dochází v rodině nebo v domácnosti anebo mezi bývalými manžely či partnery, bez ohledu na to, zda pachatel sdílí nebo sdílel společnou domácnost s obětí.⁸⁸

⁸⁵ Závěry 7. rodinněprávního sympozia Justiční akademie, 2023 (dále jen Smyposium, 2023)

⁸⁶ Tamtéž

⁸⁷ Tamtéž

⁸⁸ Blíže viz APPGPN, 2023

Dating violence

Násilí páchané v rámci navazování partnerského vztahu v době, kdy osoba ohrožená násilím a původce násilí společně nesdílejí obydlí ani je není možné považovat za partnery. Jedná se o násilí typicky se vyskytující u dospívajících osob při hledání partnera či partnerky.⁸⁹

Duševní újma

Stav (§2956 Zákona č. 89/2012 Sb., O. z., pracuje s pojmem duševní útrapy), ve kterém dochází k omezení nebo narušení schopnosti člověka v oblasti myšlení, porozumění, učení, adaptace, emocionálního chování nebo sociální interakce. Mezi nejčastější projevy duševní újmy patří poruchy nálad (deprese, úzkost, panické ataky), poruchy regulace chování (agresivita, impulsivita, sebepoškozování, závislosti), poruchy exekutivních funkcí (poruchy učení, problémy s koncentrací a pozorností, potíže s plánováním, orientací v čase, porozuměním verbálnímu projevu), poruchy spánku (nespavost, noční můry), poruchy stravování, poruchy sexuality (sexuální dysfunkce, poruchy sexuální orientace), narušení myšlení (psychózy, bludy, disociace), posttraumatické poruchy.⁹⁰

Genderově podmíněné násilí

Veškeré akty fyzického, sexuálního, psychického ekonomického či dalších forem násilí, které jsou cíleny na ženy z důvodu, že jsou ženami, nebo na muže z důvodu, že jsou muži, anebo akty tohoto násilí, které nepřiměřeně dopadají na ženy či na muže. Definice vychází z mezinárodněprávních dokumentů, jako je např. Úmluva OSN o odstranění všech forem diskriminace žen.

⁸⁹ APPGPN, 2023

⁹⁰ Sympozium, 2023

Na základě této definice jsou za formy genderově podmíněného násilí považovány kromě domácího a partnerského násilí např. také sexuální násilí, znásilnění, sexuální obtěžování nebo stalking (nebezpečné pronásledování). Přestože se oběti těchto forem násilí stávají i muži, ženy jako oběti tohoto násilí jednoznačně převažují.⁹¹

Genderové stereotypy

Zjednodušující a zaujaté představy týkající se vlastností, názorů a rolí žen a mužů ve společnosti, zaměstnání a rodině. Zevšeobecňování mužských a ženských vlastností může vést ke znevýhodnění těch, kdo svým chováním vybočují z daného stereotypu (např. tlak na chlapce a muže, kteří mají zájem o tzv. ženské aktivity). Některé genderové stereotypy také přispívají k výskytu domácího a genderově podmíněného násilí a brání obětem dosáhnout pomoci (např. předpoklad, že má žena za každých okolností zůstat se svým partnerem i v případě, že na ni páchá násilí, předpoklad, že se muž nemůže stát obětí domácího násilí nebo názor, že žena je v některých případech za své znásilnění spoluzodpovědná).⁹²

Individuální plán ochrany dítěte (IPOD)

Obecní úřad obce s rozšířenou působností má dle §10 Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, povinnost zpracovat na základě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny individuální plán ochrany dítěte, a to v součinnosti s rodiči nebo jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte. Účastnit se mají odborníci, kteří se podílejí na řešení problému dítěte a jeho rodiny.

IPOD vymezuje příčiny ohrožení dítěte, stanoví opatření k zajištění ochrany dítěte, k poskytnutí pomoci rodině ohroženého dítěte a k posílení funkcí rodiny.

⁹¹ Blíže viz What is gender-based violence? Akční plán se zaměřuje na formy genderově podmíněného násilí s vědomím toho, že ne všechny případy tohoto násilí jsou nezbytně genderově podmíněné či motivované. Například trestný čin nebezpečné pronásledování může být motivován pohlavím či genderem oběti (například pronásledování bývalé partnerky), ale nebude tak tomu vždy (například nebezpečné pronásledování z politických důvodů). Prevence, školení příslušných profesí a další opatření tohoto Akčního plánu ve výsledku pomáhají všem obětem těchto forem násilí bez ohledu na skutečnost, zda se v konkrétním případě jednalo o genderově podmíněné násilí.

⁹² APPGPN, 2023

IPOD obsahuje časový plán pro provádění těchto opatření. IPOD má – pokud je to možné – umožnit setrvání dítěte v péči rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte.

IPOD se pravidelně aktualizuje, zejména v situacích, kdy je nařízena ústavní výchova, ochranná výchova nebo kdy je dítě svěřeno do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, případně do pěstounské péče.⁹³

Komerční sexuální zneužívání

Dítě je využito pro sexuální účely za finanční nebo jinou odměnu. Dítě je v tomto případě považováno za objekt sexuálního vykořisťování – ze sexuálního zneužití dítěte má pachatel nebo někdo další (včetně blízkých osob) ekonomický prospěch. Dětská pornografie se pro účely zákona definuje jako zobrazení skutečné nebo předstírané soulože, jiného způsobu pohlavního styku nebo jiného obdobného sexuálního styku s dítětem nebo osobou vypadající jako dítě nebo zobrazení obnažených částí těla dítěte, resp. osoby vypadající jako dítě za účelem sexuálního uspokojení jiné osoby. Tento obsah může být zobrazen formou fotografií, negativů, diapozitivů, časopisů, knih, kreseb, filmů, videozáznamů a grafických zobrazení v počítačích. Existuje všeobecné rozdělení do dvou kategorií: soft-core (neobsahuje explicitní sexuální scény, ale zobrazuje nahé děti nebo děti, které se chovají svůdně) a hard-core, které znázorňují děti aktivně se zúčastňující sexuálních aktivit.⁹⁴

⁹³ Matoušek, 2016

⁹⁴ APPDGPN, 2023. Veškeré formy sexuálního zneužití jsou v České republice trestné. Podrobněji jsou tedy jednotlivé činy definovány trestním zákoníkem.

Kybernásilí

Zastřešující pojem pro různé formy násilí, které je přímo nebo nepřímo páčáno prostřednictvím informačních a komunikačních technologií a které má nebo může mít za následek duševní, emoční, sexuální, společenskou, ekonomickou nebo tělesnou újmu. Kybernásilí zahrnuje online obtěžování (obtěžování nežádoucími zprávami, sledování pohybu přes telefon ad.), násilí v blízkých vztazích (např. vyhrožování zveřejněním intimních fotografií či videí), kulturně ospravedlněné násilí (šíření sexistických vtipů, založení facebookové skupiny s tematikou znásilnění, sexuálního násilí atp.), sexuální napadení (lákání ke schůzce prostřednictvím technologií a následné ublížení na zdraví) aj. Kybernásilí bývá často uváděno jako jedna z nových forem genderově podmíněného násilí.⁹⁵

Nejlepší zájem dítěte / Zájem dítěte

Pojem obsažený v Úmluvě o právech dítěte OSN z roku 1989, podle níž má být tento zájem předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí a uskutečňované veřejnými nebo soukromými subjekty. Pojem je obtížně definovatelný, zejména v situaci konfliktu zájmů rodičů a dětí. Zájmy dětí jsou provázány s normami skupiny, etnika, resp. kultury, v nichž děti žijí, proto je také možné vytvořit jen obecnou definici NZD.

Dítě má svůj zájem vyjádřit, pokud je k tomu způsobilé, a má se pak při rozhodování o něm k jeho názoru přihlížet. V kterých případech je dítě způsobilé k vyjádření svého názoru, však česká legislativa ani judikatura zcela jasně neříká. Vedle názoru dítěte bývá při rozhodování o dítěti v relevantních výkladech (včetně výkladu OSN k Úmluvě) za významné pokládáno zachování identity dítěte, zachování jeho rodinného prostředí a existujících vztahů, zajištění péče, ochrany a bezpečí, podpora jeho zdraví, zajištění jeho vzdělání a posouzení rizik, jimž je případně vystaveno.

Platný český občanský zákoník definuje soustavu pomocných kritérií k určení NZD při rozhodování ve věcech péče o dítě. Jimi mají být ohledy „na osobnost dítěte,

⁹⁵ APPDGPN, 2023

zejména na jeho vlohách a schopnostech ve vztahu k vývojovým možnostem a životním poměrům rodičů, jakož i na citovou orientaci a zázemí dítěte, na výchovné schopnosti každého z rodičů, na stávající a očekávanou stálost výchovného prostředí, v němž má dítě napříště žít, na citové vazby dítěte k jeho sourozencům, prarodičům, popřípadě dalším příbuzným i nepříbuzným osobám“.⁹⁶

Nevhodné zacházení s dětmi

(z angl. *child maltreatment*) lze definovat jako jakékoliv jednání nebo opomenutí třetí osoby (pro potřeby tohoto sympozia půjde o rodiče a jiné pečující osoby⁹⁷), v jehož důsledku dochází k fyzické, duševní nebo sociální újmě dítěte, jeho diskriminaci nebo jinému porušování jeho práv. Můžeme rozlišovat, zda nevhodné zacházení pečující osoby primárně (úmyslně) směřuje k násilí (týrání, fyzické tresty, psychické tresty, sexuální zneužívání), nebo zda fyzická, duševní nebo sociální újma představuje sekundární (neúmyslný) následek chování pečující osoby (rodičovský konflikt, přítomnost u násilí mezi blízkými osobami, nepřiměřená očekávání, zanedbávání). Za nevhodné zacházení s dětmi lze považovat i vystavování dítěte extremistickým, násilným a nenávistným postojům. V opatrovnickém řízení není (na rozdíl od řízení trestního) rozhodující otázka zavinění, nýbrž reálného výkonu péče o dítě a jeho následků.

Nevhodné zacházení s dětmi zahrnuje fyzické týrání, psychické (emocionální) týrání, sexuální zneužívání a zanedbávání (pojem „týrání“ je používán nikoliv v trestně právním smyslu).⁹⁸

⁹⁶ Matoušek, 2016

⁹⁷ Sympozium, 2023. Předmětem tohoto sympozia nejsou formy násilí, kterého se dopouští jiné než blízké osoby (šikana, vrstevnické násilí, kyber ohrožení, násilí ze strany pedagogů, trenérů, vedoucích zájmových aktivit, atp.)

⁹⁸ Tamtéž

Orgány sociálně-právní ochrany dětí

V ČR to jsou obecní úřady, úřady obcí s rozšířenou působností (ORP), krajské a magistrátní úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV) a Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí (ÚMPOD). Krajské a magistrátní úřady mohou výkonem SPOD pověřit jiné subjekty, z nichž se pak stanou tzv. pověřené osoby. Zkratkou OSPOD je obvykle označováno příslušné oddělení úřadu obce s rozšířenou působností.

Psychické trauma u dětí

Psychické trauma je zážitek extrémního ohrožení, se kterým se dítě nedokáže vyrovnat. Traumatická událost/události má/mají dlouhodobé důsledky pro duševní rovnováhu dítěte i pro jeho vztahy k lidem.

Vznik psychického traumatu souvisí s aktivací tzv. *systémů přežití* v lidském mozku. V něm existují dva souběžné systémy, jež řídí reakce na ohrožující podněty. První z nich, nazývaný *systém nižší úrovně*, aktivuje vývojově staré části mozku a následně pomocí hormonů soubor vegetativních reakcí, které nás připravují na obranu nebo útok. Tento systém zajišťuje přežití. Je nastaven tak, aby celý pochod proběhl co nejrychleji, bez hodnocení detailů a kontextů. Druhý systém, *systém vyšší úrovně*, aktivuje vyšší struktury mozku. Tento druhý systém vyhodnocuje vnímané podněty v kontextu dostupných zkušeností a se zpožděním předává výsledek do amygdaly. Může tedy reakci systému nižší úrovně zastavit či změnit.

Schopnost tlumit reakce systému nižší úrovně není u všech lidí stejná. Může to být způsobeno vrozenou dispozicí. Slabý vliv systému vyšší úrovně na systém nižší úrovně však může způsobit i silné a opakované trauma, např. týrání a zneužívání. Při reaktivaci traumatu podnětem, který připomíná nezpracovanou traumatickou situaci, příp. osobu, jež byla zdrojem traumatu, dochází k okamžité intenzivní reakci. Ta je řízena systémem nižší úrovně a nemusí být integrována do zkušeností jiného druhu. Pokud je systém nižší úrovně aktivován často a intenzivně, ukládají se do paměti vyššího systému jen roztržštěné a paniku vyvolávající vzpomínky. Narušuje se tím nejen realistické hodnocení běžných situací, ale též kontinuita konstruování vlastního já. Nezpracované trauma může způsobit, že člověk vnímá

možná rizika prakticky všude a ve všem. Omezuje pak svou aktivitu i okruh lidí, s nimiž se stýká. Nebo naopak nevnímá riziko adekvátně a vystavuje se situacím, ve kterých byl v minulosti ohrožen.

Věk a délka trvání traumatu jsou klíčovými faktory ovlivňujícími následky i možnosti nápravy. Čím je dítě menší a čím déle traumatizující vliv trvá, tím spíše se následky v chování dítěte projeví.

Při hodnocení vlivu traumatu není možné vycházet z toho, co si dítě pamatuje a co sděluje. Tzv. *implicitní paměť* zahrnuje vzpomínky a zkušenosti uložené v „nevědomých„ oblastech mozku. Do ní jsou ukládány také traumatické zážitky z raného dětství. Jsou proto později obtížně dosažitelné a zpracovatelné. Vynořují se v průběhu dalšího života leckdy bez zřetelné souvislosti s aktuální životní situací. Tzv. *explicitní paměť* zahrnuje vědomé zachycování faktů (jmen, míst, poznatků, souvislostí mezi jevy apod.) a rozvíjí se postupně v průběhu vývoje dítěte. Explicitní paměť je – pokud jde o trauma – rovněž málo spolehlivá. Je snadno ovlivnitelná vnějšími okolnostmi i „programováním„ ze strany dospělých. Lze se setkat s tím, že si dítě idealizuje osobu, jež s ním špatně zacházela. Jde o adaptační pochod – o vytěsnění příliš traumatických zážitků. Z explicitní paměti jsou nepříjemné vzpomínky vymazávány.

Špatné zacházení s dítětem má ve většině případů za následek jeho trvalé pocity méněcennosti, stavy úzkosti, pocity nedostatečnosti. Dítě je totiž nuceno řešit konflikt mezi svou potřebou mít v dospělém/rodiči zdroj opory a potřebou bránit se destruktivnímu chování dospělého/rodiče. Používá nejrozličnější obranné mechanismy. Kromě již zmíněného popření spojeného s idealizací také racionalizaci nebo přesunutí i tzv. identifikaci s agresorem, tj. odreagování na jiné oběti. Jiným druhem obrany je rozštěpení představy o rodiči na „dobrého„ a „zlého„. Tento rozštěp je součástí tzv. dezorganizované vazby na rodiče (viz níže); dítě si pak nemůže vytvářet konzistentní vztah k rodiči. Rozpoznání těchto obran a logiky jejich vzniku patří k nejobtížnějším úkolům profesionála, který hodnotí vliv traumatu na dítě. U dětí traumatizovaných sexuálním zneužíváním se vyvíjí buď strach ze sexuality, nebo (spíše u větších dětí) se naopak může sexualita předčasně probudit a stát se prostředkem „odvetné manipulace„ s dospělým.

Traumatizované děti mohou být nositeli komplexu, jež Bowlby nazval *negativní pracovní model*. Vnitřní pracovní model je soubor představ o sobě a o pečující osobě (osobách), který řídí vazbové chování dětí. Děti s jistou vazbou na své pečovatele mají model pozitivní; sebe pokládají za hodnotné lidi, své blízké považují za důvěryhodné a dostupné zdroje opory. Negativní pracovní model je opačný; dítě se cítí zavržené, nehodnotné a blízké lidi vnímá jako nedůvěryhodné, příp. nedostupné.

Ze všech typů nejisté vazby na pečující osobu jsou u traumatizovaných dětí nejčastější *vazba vyhýbavá* a *vazba odporující*. Výše zmíněná *desorganizovaná vazba* se vyskytuje převážně u dětí vystavených extrémnímu a dlouhodobému nepříznivému vlivu pečujících osob.

Vyhýbavá vazba (avoidant attachment) je charakteristická tím, že dítě omezuje ty své emoce, na něž rodič reaguje s odporem, příp. na ně nereaguje vůbec. Dítě si zachovává naději, že rodič bude dostupný, ale za tu cenu, že dítě bude svou emocionalitu držet pevně pod kontrolou. Souběžně s tím se dítě zkouší obejít bez rodičovské opory. Tyto děti jsou typicky popisovány dospělými jako soběstačné. Jde však o pseudosoběstačnost, za níž je skryta zvýšená potřeba opory.

Odporující vazba (resistant attachment) je opačná strategie. Aby si dítě zajistilo pozornost rodiče, přehání své emoční projevy. Když pozornost rodiče získá, projevuje v dalším kontaktu zdráhavost nebo závislost. Tyto děti jsou popisovány dospělými jako zlobivé a velmi náročné.

Dezorganizovaná vazba silně traumatizovaných dětí (disorganised attachment) má podobu nekonzistentního chování k pečujícím osobám. Tyto děti nenašly způsob, jak pouto k rodiči udržet. Mj. proto, že je rodiče využívali k odreagování a kontrole vlastních frustrací. Jejich reakce na pečovatele je proto nepředvídatelná; někdy i v jediném okamžiku kladou na dospělého protichůdné požadavky. Mají mnoho problémů s chováním, obvykle jsou dospělými lidmi popisovány jako nezvladatelné. V extrémních případech jsou viděny jako jedinci s mnohočetnou osobností.⁹⁹

⁹⁹ Matoušek, 2016

Psychické týrání

zahrnuje takové jednání pečujících osob, jež nepříznivě působí na psychický a citový vývoj a chování dítěte. Může mít různé formy a projevy, například opakování tvrzení, že děti nejsou milovány, nemají žádnou hodnotu, nejsou dostatečně dobré nebo jejich hodnota neadekvátně plní očekávání osoby, která o ně pečuje. Může také zahrnovat očekávání nevhodná z hlediska věku a vývinu dítěte, vystavování dítěte nebezpečí nebo vyvolávání strachu v něm. Mezi formy psychického týrání patří i nadávání, ponižování, zesměšňování dítěte, neadekvátní rivalizace sourozeneckého vztahu, jakož i přítomnost dítěte v situaci, kdy je fyzicky, verbálně nebo psychicky ubližováno jiné blízké osobě či domácímu zvířeti a odepírání kontaktu s blízkými osobami. Z části je psychické týrání součástí všech forem špatného zacházení s dítětem, ale může se objevit i samostatně.¹⁰⁰

Předběžné opatření v občanskoprávním řízení

V české legislativě týkající se rodin a dětí jde o rozhodnutí soudu, jehož cílem je zajištění péče o dítě (§452 a násl. Zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních) a ochranu před domácím násilím (§400 a násl. tamtéž). Předběžné opatření se vydává zejména v případech, kdy dítě přiměřenou péči nemá, nebo je v přímém ohrožení a jeho situaci je zapotřebí řešit bez časové prodlevy. Doba trvání jednotlivých druhů předběžných opatření stanovuje zákon různě. Předběžná opatření vydaná ve věcech ochrany proti domácímu násilí mají platnost jednoho měsíce a mohou být prodlužována vždy o jeden měsíc, celková doba platnosti však nesmí přesáhnout 6 měsíců.

Předběžná opatření vydávaná v rámci trestního řízení

Orgány činné v trestním řízení – v přípravném řízení státní zástupce, v řízení před soudem soudce, mohou vydat předběžné opatření v případě důvodné obavy, že oběti, či jejím blízkým trestného činu hrozí nebezpečí ze strany obviněného/obžalovaného spočívající v tom, že by opakoval trestnou činnost, nebo dokonat/vykonal trestný čin, který připravoval (§88b–880 Zákona č. 141/1961 Sb.,

¹⁰⁰ Sympozium, 2023

trestního řádu). Doba takto vydaného předběžného opatření trvá, pokud to vyžaduje jeho účel. Druhy předběžných opatření jsou zákonem taxativně vyjmenovány (jde zejména o stanovení zákazu obviněnému styku s poškozeným a osobami jemu blízkými, či zákaz vstupu do obydlí aj.).

Rodičovské kompetence / Výchovné předpoklady rodičů

Při rozhodování o dítěti se v našem prostředí dosud užívá tradiční pojem výchovné předpoklady rodičů. Metodika doporučovaná MPSV k jejich hodnocení před rokem 2000 zahrnovala soubor kritérií, mezi nimiž byla na prvním místě osobnost rodiče, a to hlavně z hlediska zralosti, resp. duševního zdraví. Vztah rodiče k dítěti byl dalším kritériem, přičemž se měla odlišit láska k dítěti zaměřená na prospěch dítěte a láska zaměřená na uspokojování vlastních potřeb dospělého. Indikátorem vztahu byla mj. míra péče o dítě a schopnost mu projevovat city. Jako další předpoklad rodičovství měl být posouzen charakter a mravní normy rodiče. Vedle toho měla být posouzena schopnost rodiče respektovat právo dítěte stýkat se s druhým rodičem. Dalším kritériem byl vztah dítěte k rodiči. Dalším kritériem bylo chování rodiče, které se dá pokládat za vzor pro vytvoření sociální a sexuální identity dítěte. Jako důležitá se jevila i inteligence rodiče a jeho vzdělání, dále rozsah rodinného zázemí rodiče. Zájem dítěte na zachování stálého prostředí byl dalším doporučeným ukazatelem. Konečně padala na váhu i socioekonomická situace rodiče. Ve starších verzích metodiky figurovaly ještě biologické předpoklady rodiče k péči o děti, které zohledňovaly předpokládané lepší dispozice matek k péči o nejmenší děti.

Tato kritéria jsou maximalistická, některá se dají jen obtížně objektivizovat, některá nemusejí být relevantní pro „dostatečně dobré rodičovství“. Skromnější a realističtější formulace vyžadují, aby „dostatečně dobrý rodič“, uměl dítěti zajistit bezpečí, ochránit jeho zdraví, poskytnout mu přiměřenou výživu, udržovat hygienu dítěte na náležité úrovni, podporovat rozvoj jeho schopností a, u větších dětí soustavné vzdělávání, uměl mu vštípit morální normy, uměl předvídat a redukovat případná dítěti hrozící rizika a dokázal podporovat jeho vztahy k členům širší rodiny, k vrstevníkům a k dalším lidem.

Překážkou uplatňování rodičovských kompetencí bývá zejména duševní nemoc dospělého (zejm. schizofrenie, deprese), porucha osobnosti (zejm. sociální porucha osobnosti), závislost na návykových látkách, deficit rozumových schopností, vlastní zkušenost s nevhodným zacházením ze strany rodičů během dětství a dospívání (týrání, zneužívání nebo zanedbávání; domácí násilí) a také těžký konflikt rodičů, případně nezpracované trauma rodiče z rozvodu.

Rodiče, kteří se přímo na dítěti v minulosti dopustili týrání, zneužívání nebo zanedbávání, představují riziko i do budoucna. Velké riziko pro dítě a současně významné oslabení rodičovské kompetence představuje popouzení dítěte proti druhému rodiči v situaci akutního nebo doznívajícího rozvodu. (Matoušek, 2016)

Případová konference

Při řešení situace ohrožených dětí a rodin je podle zákona č. 359/1999 Sb., obecní úřad obce s rozšířenou působností povinen pořádat případovou konferenci ve spolupráci s rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, ve spolupráci se zástupci školy, zdravotnických služeb, orgánů činných v sociální oblasti, policie, se státními zástupci, pracovníky z oblasti náhradní rodinné péče, s poskytovateli sociálních služeb a pověřenými osobami. Účast pozvaných subjektů je dobrovolná.

Případové konference mohou pořádat i nestátní organizace pracující s dětmi a rodinami, mohou na ně pozvat mj. i orgány SPOD.¹⁰¹ (Matoušek, 2016)

Sexuální zneužívání dětí

Definujeme jako kontakt se sexualizovaným podtextem mezi dítětem a starší nebo vyspělejší osobou. Dítě je využito jako objekt sexuálního uspokojení dospělé nebo starší osoby. Takové chování může být vynuceno silou, vymáháním, úplatky, vyhrožováním, zastrašováním nebo jinou formou nátlaku. Za sexuální zneužití jsou považovány i situace, kdy není potřeba překonat odpor dítěte, nebo dítě na aktivitě zdánlivě spolupracuje, protože nerozumí kontextu zneužití (s ohledem na věk, rozpoznávací schopnosti, vztah ke zneužívající osobě). Sexuální zneužívání se

¹⁰¹ Matoušek, 2016

může projevovat fyzicky (znásilnění nebo fyzický kontakt bez vniknutí), ale i psychicky a verbálně, například při nuceném sledování či pořizování pornografických videozáznamů, při sledování sexuálních aktivit jiných osob, resp. povzbuzování dětí, aby se chovaly nevhodným (sexualizovaným) způsobem.¹⁰²

Specializované sociální služby pro osoby ohrožené domácím a genderově podmíněným násilím

Jsou charakteristické tím, že se zaměřují na poskytování pomoci a podpory šité na míru specifickým potřebám obětí jednotlivých forem domácího a genderově podmíněného násilí a nejsou určeny pro širokou veřejnost¹⁰³. V kontextu ČR se jedná např. o intervenční centra (zřízená dle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů), utajené azylové domy pro osoby ohrožené domácím a genderově podmíněným násilím, či odborné sociální poradenství poskytované výhradně obětem domácího a genderově podmíněného násilí.¹⁰⁴

Sociálně-právní ochrana dětí (SPOD)

Soubor činností upravených zákony směřujících k zajištění práva dětí na příznivý vývoj, výchovu a ochranu zájmů. Protože dítě potřebuje ke svému vývoji rodinné prostředí, zahrnuje SPOD i činnosti, jejich cílem je obnovení narušených funkcí rodiny. Klíčovou právní normou v ČR je Zákon 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. SPOD vykonávají orgány státu a pověřené osoby, což mohou být i nestátní organizace.¹⁰⁵

¹⁰² Sympozium, 2023

¹⁰³ Blíže viz [Violence against Women – Victim Support](#).

¹⁰⁴ Blíže viz Standardy kvality specializovaných sociálních služeb pro oběti domácího a genderově podmíněného násilí, červen 2021

¹⁰⁵ Matoušek, 2016, též Jochmannová, 2021

Standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí

Soubor šestnácti kritérií, s jejichž pomocí má být garantována základní kvalita při ochraně zájmů dětí orgány sociálně-právní ochrany v ČR. Standardy jsou závazné pro všechny orgány vykonávající SPOD. Byly zavedeny novelou Zákona 359/1999 a Vyhláškou 473/2012. Platí od 1.1. 2015. Kontrolu kvality SPOD poskytované obecními úřady vykonává nadřízený krajský úřad.

Sociální újma

Stav, ve kterém je člověk jakýmkoliv způsobem znevýhodněn, vyloučen, diskriminován nebo marginalizován ve společnosti, též v kontaktu s rodinou a blízkými osobami.¹⁰⁶

Viktimizace

Výraz označuje proces, ve kterém se jedinec stává obětí trestného činu. Běžně se rozlišují dvě fáze viktimizace: *viktimizace primární* a *viktimizace sekundární*. Primární viktimizace zahrnuje všechny interakce, které probíhaly mezi pachatelem a obětí v době spáchání trestného činu, a dopad na oběť vyplývající z této interakce nebo z trestného činu samotného; včetně změn oběti ve vnímání sebe samé a hledání odpovědí na otázku, jak mohla oběť ovlivnit chování pachatele. Po spáchání trestného činu se rozvinou specifické interakce oběti s dalšími osobami a institucemi (včetně orgánů činných v trestním řízení). Pokud tyto interakce mají na oběť negativní dopad, označuje se to jako sekundární viktimizace. Zdroji sekundární viktimizace mohou být kromě státních orgánů vyšetřujících trestný čin také media i sám pachatel, pokud zastrašuje oběť, někdy je to dokonce i vlastní rodina oběti.¹⁰⁷

¹⁰⁶ Sympozium, 2023

¹⁰⁷ Matoušek, 2016

Sekundární viktimizace

Proces, během něhož je osoba ohrožená domácím nebo genderově podmíněným násilím nadbytečně vystavována psychické zátěži v souvislosti s vyšetřováním tohoto násilí, informováním o tomto násilí a poskytováním pomoci ze strany různých subjektů.

Terciální viktimizace

Zbytečné vystavení oběti trestného činu nebo násilného činu, který nebyl klasifikován jako trestný čin, psychické zátěži v souvislosti s tímto činem, ještě i v dalším období po primární a sekundární viktimizaci.¹⁰⁸

Zanedbávání nebo nedbalé zacházení

Akutní a vážné ohrožení dítěte v důsledku nedostatečné péče a podnětů důležitých pro jeho zdravý fyzický, psychický a sociální vývoj, včetně potřeby bezpečí. Zanedbávání zahrnuje: zanedbávání dohledu nad dítětem, zanedbávání fyzických potřeb – nedostatečný nebo nevhodný přístup k bydlení a hygieně, oblečení a obutí, stravě a pitnému režimu, zanedbávání somatického a psychického zdraví, zanedbávání vzdělávacích potřeb dítěte, zanedbávání socializace a potřeb dětí v oblasti sociálního života.¹⁰⁹

¹⁰⁸ APPNDPN, 2023

¹⁰⁹ Sympozium, 2023

9 POUŽITÉ ZDROJE:

Literatura:

AMATO, Paul R. (2000). „The Consequences of Divorce for Adults and Children.“ *Journal of Marriage and the Family*. November 2000, vol. 62, s. 1269–1287.

ANDERSON, C. L., ALEXANDER, P. C. (2005). The effects of abuse on children's development. In F. Talley (ed.): *Handbook for Treatment of Abused and Neglected Children*. New York: The Haworth Social Practice Press.

ASCHJEM, Ø., SANNA, W. T., STEINVÅG, P. Ø. (2017) Jedna rodina, mnoho realit. In: JAKOBSEN, B., RÅKIL, M. (eds.). *Násilí je možné zastavit*. Praha: Nadace Open Society Fund.

BARVÍKOVÁ, J., PALONCYOVÁ, J. (2016). „Děti, rodina a domácí násilí: výzkum klientely Acorusu. Zpráva z výzkumu“. In: *Sociální práce/Sociálna práca*, roč. 16, č. 6 (2016)

BARVÍKOVÁ, J., PALONCYOVÁ, J. (2018). *Analýza spisové dokumentace Centra LOCIKA*. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí a Centrum LOCIKA.

BEDNÁŘOVÁ, Z. (2009) Osobnost oběti domácího násilí a její prožívání. In: BEDNÁŘOVÁ, Z., MACKOVÁ, K., WÜNSCHOVÁ, P., BLÁHOVÁ, K. *Domácí násilí. Zkušenosti z poskytování sociální terapeutické pomoci ohroženým osobám*. Praha: Acorus.

BOWLBY, J. (1973). *Attachment and Loss. Vol 2: Separation: Anxiety and Anger*. New York: Basic Books.

BOWLBY, J. (1980). *Attachment and Loss. Vol 3: Loss: Sadness and Separation*. New York: Basic Books.

Centrum LOCIKA. (2019). Metodika práce specializovaných center Dětství bez násilí. Neveřejný materiál.

ČÍRTKOVÁ, L. (2008): *Moderní psychologie pro právníky*. Praha: Grada.

GERSCHOFF, T.A., GROGAN-KAYLOR, A. „Spanking and Child Outcomes: Old

Controversies and New Meta-Analyses." *Journal of Family Psychology*, 2016.

GREENWALD, R. (2005). *Child Trauma Handbook*. New York: The Haworth Maltreatment and Trauma Press.

HOPKINS, J. (1991). Failure of the holding relationship. In C. M. Parkes et al.: *Attachment across the Lifecycle*. London: Routledge.

ISDAL, P. (2017) Co je násilí. In: JAKOBSEN, B., RÅKIL, M. (eds.). *Násilí je možné zastavit*. Nadace Open Society Fund.

JAKOBSEN, B., RÅKIL, M. (eds.) (2022). *Násilí je možné zastavit: terapie pro osoby, které se dopouštějí násilí v blízkých vztazích*. Praha: Úřad vlády České republiky.

JOHANSSON, S., STEFANSEN, K. (2019). „Policy-making for the diffusion of social innovations: the case of the Barnahus model in the Nordic region and the broader European context.“ *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, s. 1–17.

JOCHMANNOVÁ, L. (2021). *Trauma u dětí. Kategorie, projevy a specifika odborné péče*. Praha: Grada.

JOCHMANNOVÁ, L. (2023). Vybrané kapitoly z psychologie rodiny. In Kimplová, Jochmannová, Svoboda. *Psychologie rodiny*. Grada.

KAŠČÁKOVÁ, N., BEDNAŘÍKOVÁ, H., DOBROTKOVÁ, A., PETŘÍKOVÁ, M., HAŠTO, J., TAVEL, P. (2020). „Traumatizácia v detstve a zdravie v dospelosti.“ *Psychiatria, psychoterapia, psychosomatika*, 27, 2020, č. 2, s. 6-12.

KAGAN R. (2004). *Rebuilding Attachment with Traumatized Children*. New York: The Haworth Maltreatment and Trauma Press.

KITZMANN, K. M., Gaylord, N. K., Holt, A. R., Kenny, E. D. (2003). „Child Witnesses Domestic Violence: A Meta-Analytic Review.“ *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 71(2), 339–352.

Liga otevřených mužů a Nielsen Admosphere (2018). *Fyzické tresty – výzkum*.

MATĚJČEK, Z. (2003) *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál.

MATOUŠEK, O. (2016) *Slovník sociální práce*. Vydání třetí. Praha: Portál.

MATOUŠEK, Oldřich (ed.). *Dítě traumatizované v blízkých vztazích: manuál pro profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1242-3.

MATOUŠEK O., Pazlarová, H. (2013). *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha, Portál.

Mlčení bolí: postřehy z desetileté praxe intervenčních center. (2016). Ústí nad Labem: Asociace pracovníků intervenčních center ČR.

MOHAUPT, H., RÁKIL, M. (2022) Definice. Co je násilí v blízkých vztazích? In: JAKOBSEN, B., RÁKIL, M. (eds.). *Násilí je možné zastavit*. Nadace Open Society Fund.

PEMOVÁ, Terezie a PTÁČEK, Radek. *Data o dětech: sociálně-právní ochrana dětí v České republice v datech*. Praha: Grada, 2022.

PETERSON, J. L.; ZILL, N. (May 1986) „Marital Disruption, Parent-Child Relationships, and Behavior Problems in Children.“ *Journal of Marriage and the Family*, vol. 48, s. 295–307.

PLAŇAVA, I. (2000) *Manželství a rodiny*. Brno: Doplněk.

PROMISE, Barnahus Quality Standards-Guidance for Multidisciplinary and Interagency Response to Child Victims and Witnesses of Violence, Stockholm 2022.

RASMUSSEN, B. (2010). „Children’s Advocacy Centers (Barnahus) in Sweden Experiences of Children and Parents.“ *Child Indicators Research*, 4(2), 301–321.

SAXE, G. E., ELLIS, H. B., KAPLOW, J. B. (2007). *Collaborative Treatment of Traumatized Children and Teens*. New York: Guilford Press.

ŠPATENKOVÁ, N. a kol. (2004) *Krize. Psychologický a sociologický fenomén*. Praha: Grada.

ŠPATENKOVÁ, N., ŠEVČÍK, D. a kol. (2011) Domácí násilí. In: ŠPATENKOVÁ, N., ŠEVČÍK, D. a kol. *Domácí násilí*. Praha, Portál.

TEYBER, E. (2007) *Děti a rozvod. Jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*.

Praha: Návrat domů.

TRNKA, V. (2074) *Děti a rozvody*. Praha: Avicenum.

WILKINS N. et al (2014). *Connecting the Dots: An Overview of the Links Among Multiple Forms of Violence*. Atlanta, GA: National Centre for Injury Prevention and Control.

WÜNSCHOVÁ, P. (2009) Rodinný systém ohrožený domácím násilím. In BEDNÁŘOVÁ, Z., MACKOVÁ, K., WÜNSCHOVÁ, P., BLÁHOVÁ, K. *Domácí násilí. Zkušenosti z poskytování sociální terapeutické pomoci ohroženým osobám*. Praha: Acorus.

ZIEGLER, D. (2002). *Traumatic Experience and the Brain*. Arizona: Arcadia Publishing.

Podklady:

Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2019–2022. Úřad vlády ČR, 2019.

Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2023–2029. Úřad vlády ČR, 2023.

MPSV ČR. (2016). Úmluva o právech dítěte a související dokumenty.

MPSV ČR. (2018). Statistiky. Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2018.

MPSV ČR. (2021). Statistiky. Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2021-2022.

Další zdroje:

8 bodů pro dětství bez násilí. Společné minimální mezioborové standardy práce s dětskými oběťmi násilí v rodině. (2021) Praha: Výbor pro prevenci domácího násilí a násilí na ženách při Radě vlády pro rovnost žen a mužů.

Návrh důvodové zprávy k ukotvení DAC v české legislativě. (2023) Nadace Sirius, Centrum LOCIKA. Neveřejný materiál.

PROKOP, D., DVOŘÁK, T. (PAQ Research) s podporou WÜNSCHOVÉ, P. (Centrum LOCIKA) (2021). Násilí v blízkých vztazích – analýza charakteristik domácností, žen a mužů.

Zákon č. 359/1999 Sb., Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, Česká republika

Zákon č. 135/2006 Sb., Zákon, kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, Česká republika

473/2012 Sb. Vyhláška o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí

Závěry 5. rodinněprávního sympozia Justiční akademie na téma Participace dětí v opatrovnickém soudním řízení, 2021

Závěry 6. rodinněprávního sympozia Justiční akademie na téma Nekompetentní rodič, 2022

Závěry 7. rodinněprávního sympozia Justiční akademie na téma Nepřijatelnost násilí na dětech, 2023